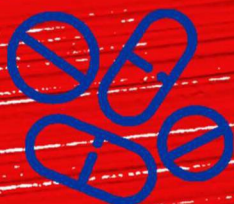

DESIGNER DROGOK

A JOGI PARADIGMAVÁLTÁS
SZÜKSÉGESSÉGE ÉS LEHETŐSÉGEI

SZERKESZTETTE: KARSAI KRISZTINA

Designer drogok – A jogi paradigmaváltás szükségessége és lehetőségei

SZERKESZTETTE: KARSAI KRISZTINA

ISBN: 978-963-306-736-9

© Szeged, 2020

Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete

MŰSZAKI SZERKESZTÉS, TERVEZÉS & LAYOUT: KARSAI KRISZTINA, SZARVAS KATA

BORÍTÓTERV: SZARVAS KATA

LEKTOR: NÉMETH ZSOLT

A kutatást az EFOP-3.6.1-16-2016-00008 azonosítójú, EU társfinanszírozású projekt támogatta.

Köszönetnyilvánítás

Jelen tanulmánykötet „A legújabb designer drogok analitikai kémiai, biokémiai, társadalmi és jogi kérdéseinek kutatása” c. EFOP-3.6.1-16-2016-00008 azonosítószámú projekt keretében készült írásokat tartalmazza. A kutatásban az SZTE Állam- és Jogtudományi Karának bünyügyi modulos hallgatói, Botos Mihály, Csordás Balázs és Zolnay Zsolt vettek részt Prof. Dr. Karsai Krisztina egyetemi tanár vezetésével. A Bünyügyi Tudományok Intézetének más munkatársai, így Dr. Urbán Zoltán rendőrtábornok, címzetes egyetemi docens (Jász-Nagykún Szolnok megye rendőrfőkapitánya) segítette a kutatást szakmai észrevételekkel, illetve Dr. Németh Zsolt címzetes egyetemi tanár a jelen kötet lektorálásával. Dr. Harangozó Attila bíró címzetes egyetemi docensünk (korábban a Szegedi Ítéltábla elnöke, jelenleg az Országos Bírósági Hivatal elnökhelyettese) lehetővé tette a hatékony aktakutatást, Prof. Dr. Kereszty Éva pedig az igazságügyi vegyész- és orvosszakértői tevékenység pontosabb megértéséhez segítette hozzá a hallgatói csapatot.

TANULMÁNYOK

Designer drogok – ugrás az ismeretlenbe - A jogi paradigmaváltás szükségessége és lehetőségei (Karsai Krisztina).....	6
Designer drogok szabályozásának feltérképezése (Botos Mihály Bálint)	13
Az új szintetikus kábítószeres jogi szabályozórendszere (Zolnay Zsolt)	25
Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés megjelenése a büntetőeljárásokban – joggyakorlat elemzés (Csordás Balázs)	32
Designer drogok és a paradigmaváltás – Útkeresés (Csordás Balázs)	44
Dignitas hominis – Az emberi méltóság a kábítószer fogyasztás tükrében (Zolnay Zsolt)	54

RECENZÍÓK

Újragondolt szerhasználat: mit mutat a tudomány és mit tehetünk mi

RECENZÍÓ WILLIAM R. MILLER ÉS KATHLEEN M. CARROLL (SZERK.): RETHINKING SUBSTANCE ABUSE: WHAT THE SCIENCE SHOWS, AND WHAT WE SHOULD DO ABOUT IT C. MUNKÁRÓL (GUILFORD PRESS; 2010) (Csordás Balázs)	64
--	----

Szintetikus pánik – a designer drogok szimbolikus politikája

RECENZÍÓ A PHILIP JENKINS: SYNTHETIC PANICS: THE SYMBOLIC POLITICS OF DESIGNER DRUGS C. MUNKÁRÓL (NYU PRESS; 1999) (Zolnay Zsolt).....	78
--	----

Designer drogok – ugrás az ismeretlenbe

A JOGI PARADIGMAVÁLTÁS SZÜKSÉGESSÉGE ÉS LEHETŐSÉGEI

KARSAI KRISZTINA

I. BEVEZETÉS

A *bűnösségen alapuló felelősségi rendszerekben* (büntetőjog, szabálysértési jog) az elkövetőnél megtalált anyagokról először meg kell állapítani, hogy kábítószernek minősülnek-e, majd pedig a büntető- vagy szabálysértési eljárás során arról is meg kell győződni, hogy az elkövető tudta, hogy az általa birtokolt (stb) anyag kábítószer vagy esetleg más, jogi üldözésben részesülő anyag (prekurzor, pszichotróp anyag¹). A büntetőeljárás során az elkövető felelősségének megállapításához a szükséges tényeket kétséget kizáróan kell bizonyítani, ami főszabály szerint a hatóságok feladata – így az előző két tényezőt is a hatóságnak kell bizonyítania.

A modern kémia lehetővé teszi, hogy a büntetőjogi felelősség alapjául szolgáló tényállások (kábítószerrel visszaélés) fogalmi kritériumait megkerüljék a kábítószerrel előállítók, a lista-rendszerű szabályozás ugyanis szükségképpen nem fedi le a legújabb szereket, hiszen a listára kerülésnek – még a legrugalmasabb rendszerekben is – jelentős átfutási ideje van. Ezen idő alatt a legújabb kábítószerek formailag a „nem-tilalmazott” kategóriába tartozhatnak, így az azokat birtokló, azokkal visszaélést elkövető személyekkel szemben büntetőjogi / szabálysértési eszközökkel nem lehet fellépni.

Az új megközelítés alapját igazgatási / rendészeti filozófia képezi: meg kell óvni a társadalmat az ismeretlen összetételű (új) vegyi anyagokhoz való hozzáféréstől, mert ezek óriási kockázatot hordozhatnak az ismeretlenség és a visszaélésszerű felhasználás lehetősége miatt az emberi, növényi, állati egészségre, a környezetre nézve. Az új, ismeretlen vegyi anyagok – jellemzőikből fakadóan – nem rendelkeznek ismert alkalmazási kontextussal, tehát nem képezik részét a mindennapi életnek.

Amennyiben hatósági ellenőrzés során olyan anyag birtokban tartására derül fény, amely „ismeretlennek tűnik”, egyfelől szükség van arra, hogy megbizonyosodjunk arról is, hogy az anyag nem tartozik más védelmi rezsim hatálya alá (gyógyszer, prekursor, kábítószer,

¹ Az egyéb, jogi védelemben más formában vagy egyáltalán nem részesülő anyagoktól való elhatárolás is szükséges, így étrendkiegészítők, teljesítményfokozó szerek, gyógyszerek és gyógyhatású készítmények köre szükségképpen megjelenik ebben a vizsgálatban.

doppingszer, pszichotróp anyag), vagy arról, hogy nem „új” az anyag, s ekként van legitim, hatóságilag elfogadott alkalmazása. A jogi védelem vonatkozásában még az is kérdés lehet ilyenkor, hogy mennyiben tekinthető ártalmasnak vagy ártalmatlannak az anyag az emberi egészségre.

A szorgalmazott paradigmaváltás elemeként az ilyen anyagot (tipikusan legfrissebb „designer-pirulákat”) birtokban tartónak kell bizonyítania, hogy az anyag a jogszabályi engedélyezési eljárásoknak vagy épp a birtokban tartási szabályoknak, esetleg a forgalmazási szabályoknak (stb.) megfelel. Ha ezt nem tudja megtenni, erre az esetre jogszabályi vélelmet kell bevezetni, miszerint a kérdéses anyag kockázatosnak minősül. A kockázatos anyagokat pedig le lehet foglalni és meg lehet semmisíteni a hatósági eljárás keretében. Felmerülhet annak szükségessége, hogy megállapítsák a vegyi összetételt, különösen a megsemmisítési mód helyes megválasztása érdekében, e szükségesség további vizsgálatot igényel.

Megfontolható lehet az ilyen típusú magatartások esetére vegyi biztonság / kémiai biztonsági bírság bevezetése, ami hasonló természetű lenne, mint a jelenlegi „kémiai terhelési bírság” (vö. 2000. évi XXV. törvény a kémiai biztonságról).

Elvárható ugyanis, hogy aki ismeretlen, új vegyi anyaggal kerül kapcsolatba, azt más számára ne tegye elérhetővé, hiszen nem tudhatja, hogy milyen kárt okoz vele. Az ismert vegyi anyagokkal legálisan foglalkozók számára viszont evidencia, hogy csak a jogszabályi engedélyek és tanúsítványok birtokában tarthatják, forgalmazhatják az adott vegyi anyagot, így őket nem érintené hátrányosan a rendészeti fellépés kiegészítése.

Az egészségügyi igazgatási szerv és a közrendészeti hatóság (rendőrség) együttes ellenőrzéseket is folytathatna közterületeken, s így például a legújabb designer-pirulákat birtokló (és terjesztő) személyekkel szemben igazgatási eszközökkel el lehetne jární, s a legfontosabb célkitűzés, miszerint az új drogok tűnjenek el a fogyasztók elől, jobban realizálódhatna.

Bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén (listázott kábítószer, pszichotróp anyag, új pszichoaktív anyag, prekursor, teljesítménycsökkentő szer) az érintett személlyel szemben büntetőeljárás megindítása is szóba kerülhet, ez azonban nem lenne szükségképpen következmény.

RITTER ILDIKÓ leírja, hogy valójában „az új típusú pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos kontrollnak két „hívószava” vagy indikátora van, amelyek alapján napjainkban az ellenőrzés, illetve szabályozás módja vagy annak elvetése meghatározható: a hozzáférhetőség és a kockázat. Míg korábban a szerek farmakológiai jellemzői bírtak jelentős befolyással azok jogi státuszának meghatározásában, napjainkban az adott anyag piaci pozíciója vált fontos tényezővé. Az új típusú pszichoaktív anyagok története (...) úgy is értelmezhető, mint a drogok egy csoportjának az Egyesült Nemzetek Szervezete kábítószerekről szóló 1961. évi egységes egyezményének jegyzékeiben, és a pszichotróp anyagokról szóló 1971. évi egyezményének jegyzékeiben nem szereplő narkotikumok vagy pszichotróp anyagok ellenőrzésére (drogpolitika) és szabályozására (jogszabályok és közösségi határozatok) tett társadalompolitikai válaszok története.”²

² Ritter Ildikó: Új típusú pszichoaktív anyagok és büntetőeljárás. Kriminológiai Tanulmányok 53. Budapest, 2016, 98-118.p.

II. A PARADIGMAVÁLTÁS INDOKAI ÉS LEHETŐSÉGEI – EGY VIZSGÁLAT KÉRDÉSEI

A paradigmaváltás a – magyar nevezéktan szerinti – új, pszichoaktív anyagokkal elleni küzdelemben szükséges és időszerű.³ Ennek indokai igen széleskörűek, amelyekkel kapcsolatosan az alábbiakban összefoglaltam az indokokat. Elvégeztem továbbá ezen indokok jogi szempontú bázisvizsgálatát és megfogalmazom a kérdéskörhöz tartozó és teljességre törekvő jogi kutatási kérdéseket.

1. ELLENŐRZÉSI RENDSZER TARTHATATLANSÁGA

A listákon szereplő, ekként ellenőrzött anyagok esetében fontos fázis a listára kerülés, amely a törvényességi és jogbiztonsági szempontokat kielégíti (különösen hatósági és büntetőjogi következmények esetén), az ellenőrzés révén ismerjük meg az anyagok összetételét és ekként megalapozottan lehet dönteni az ellenőrzés alá vonásukról. Hátránya, hogy igen lassú és költséges.

A designer drogok esetében is lefolytatható ez a vizsgálat, azonban sokszor sokkal kevesebb adatot sikerül ekként rögzíteni a szerről, mint a „hagyományos” esetekben, így kérdés lehet, hogy az adatmennyiség elegendő-e az ellenőrzés alá vonáshoz. Másfelől ezen kémiai piacnak igen intenzív a dinamikája, ami azt jelenti, hogy rövid idő alatt nagyon sokfajta, eltérő szer kerül az ellenőrzési szükségesség hatókörébe. A vizsgálatokat le lehet folytatni, azonban a folyamat végére hiába kerül ellenőrzés alá az anyag, *már senki nem árulja és nem is fogyasztja*. Az ellenőrzés lefolytatása szükségtelen erőforráspazarlás lesz.

Meg kell találni tehát azt a szabályozási modellt, amely bizonyos új anyagok esetében nem az ellenőrzés jelenlegi modelljét követi. Ha elegendő ok szól mellette és törvényesen meg lehet valósítani, lehet eltérő modellt követni ilyen anyagok esetén.

2. NEM ISMERT HATÁSMECHANIZMUSOK ÉS EGÉSZSÉGÜGYI KOCKÁZATOK

A designer drogok különböznek a „hagyományos” kábítószerektől abban, hogy egy-egy anyag legfeljebb hetekig, hónapokig van változtatás nélkül a piacon (ez megállapítható a rendőrségi lefoglalások, drogfogyasztó szubkultúra közösségi kommunikációs csatornái alapján), az emberi szervezetre gyakorolt hatásáról tudományosan megalapozott, bizonyítékon alapuló ismereteket nem lehet szerezni. Ez azt is jelenti, hogy e szerek fogyasztása nagy egészségügyi kockázatot jelent a fogyasztó számára. Kérdés az, hogy ezt a kockázatvállalást bármilyen jellegű tiltással és korlátozással az állam elveheti-e az egyéntől. Mennyiben lehet beavatkozó az állam a kockázatos egyéni cselekmények esetén? A modern jogállamban önmagában a kockázatvállaló egyéni magatartás korlátozása csak annyiban lehetséges, amennyiben ezt az alkotmányos alapjogok engedik. Ekként meg kell vizsgálni az emberi méltóság és szabadság határait, különösen önrendelkezési jog, a személyiség szabad kibontásához való jog, az önsértés „jogának”

³ Szendrei Kálmán – Domonkos Veronika – Hunyadi Attila: Új pszichoaktív szerek Európában – a dizajner drogok. Gyógyszerészet 2012/6. sz. 357-364.p. és 2012/7. sz. 1-9.p.

kérdéseit. Ehhez az uralkodó alkotmányjogi nézetek mellett az alkotmány emberképe (mennyire felelős a polgár) is vizsgálendő.

E vizsgálati kört teljessé téve tehát azt kell konkrét vizsgálat tárgyává tenni, hogy az állam mire köteles és mire jogosult az egyén kockázatos magatartásával összefüggésben intézményvédelmi feladatai körében: a másokat közvetve vagy közvetlenül veszélyeztető, akár önsértő cselekményeket megtilthatja (például sportrepülés vagy veszélyes eb tartása). A másokat nem veszélyeztető önsértő cselekmények esetében (ilyen egyébként a fogyasztás is) a szociális ellátórendszer ma is viseli az egyéni életvezetés és életmód egészségügyi következményeinek terhét (pl. helytelen táplálkozás, veszélyes hobbik következtében kialakult gyógykezelési szükséglet), azaz azt a határt kell megtalálni, amelyen túl már az állam nem köteles ezt eltűmi, azaz bevezethet olyan intézkedéseket, amelynek következtében az önsértő cselekmények megvalósítása is korlátokba ütközhet. A finomított kristálycukrot egy ideig alighanem nem fogják kivonni a forgalomból, és az állam sem akként avatkozik be, hogy nem lehet az egészségbiztosítás terhére igénybe venni az elhízás miatt kialakuló járulékos betegségeket, hanem az alternatív édesítést támogatja, az iskolai érzéztetésből kivezeti stb.

A designer drogok fogyasztását sem lehet megtiltani (inkább hátrányos lenne), de a kínálat csökkentését el lehet érni megfelelő eszközökkel.

Fontos leszögezni, ez az érv nem tekinthető az ártalomcsökkentési filozófia részének. Az ártalomcsökkentés legtágabb értelemben egy szemléletmód, egy eszme, amely csupán bizonyos, „átlagosnál” veszélyesebb vagy kockázatosabb emberi magatartások többletkockázatának, illetve többletveszélyeinek a lehető legminimálisabb szintre való minimalizálását mondja ki. Nem szorul különösebb vizsgálatra, hogy nő a kedv a rizikóval járó tevékenységekhez: például az olyan sportokhoz is, amelyek „a különféle testi szenzációk, a siklás, a sebesség, a lebegés mámorának keresése révén a tényleges vagy fantáziált kockázatvállalás illúzióját vagy valóságát adják”.⁴ A kockázatos magatartást vállaló személyt a kockázat vállalásának ténye miatt még nem feltétlenül kell elítélnünk, hanem éppen ellenkezőleg: „a kockázat vállalóját megpróbáljuk hozzásegíteni a kockázat kézbentartásához, hogy ne hagyatkozzon a pusztá véletlenre.”⁵ Mindezek alapján az ártalomcsökkentés mint ideológia, azt az ésszerű követelményt támasztja, hogy ha valaki saját magára nézve veszélyes tevékenységbe kezd, mindezt úgy tegye, hogy abból még esetlegesen is a lehető legkisebb kára származzon. Ártalomcsökkentő így tehát például a gumióvszer, a fogamzásgátló tabletta, a biztonsági öv, az ABS, de a csökkentett nikotin- és kátránytartalmú ún. light cigaretta is. A designer drogok nagyon sajátos vonása, hogy nem ismerjük az ártalmakat és azokat – jelenleg ismert eszközeinkkel – nem is lehet sem egyedi, sem tömeges esetben prognosztizálni.

Azaz, ha eljutunk az előző pont alapján arra az álláspontra, hogy az állam ne engedje az ismeretlen kemikáliák fogyasztását, akkor ehhez ártalomcsökkentés nem tud kapcsolódni.

⁴ Valleur, M.: Kockázatvállaló viselkedés és szenvedélybetegség. Világosság. 1994. 7. 68.p.

⁵ Valleur i.m. 71.p.

3. ISMERETLEN VEGYI ANYAG

Ahogy az összefoglalóban is szerepelt, van helye az *analógiának*.

Ennek alátámasztására a kémiai biztonsággal kapcsolatos állami szerepvállalás indokait, alkotmányos kereteit és működőképességét kell megvizsgálni és meghatározni azokat a támpontokat, amelyek az analóg szabályozáshoz szükségesek.

4. KÉMIAI INNOVÁCIÓ (MOLEKULATERVEZÉS) SZABADSÁGA ÉS SZABAD GYAKORLÁSA

Az ismeretlen vegyi anyag felbukkanását követően (hatósági lefoglalás) kiderülhet az is, hogy az anyag – bár ismeretlen a hatóságok előtt – valamely újonnan szabadalmazott molekulát vagy vegyületet tartalmaz, vagy esetleg eddig titokban tartott, de üzleti titokkal védett új kémiai anyagról van szó. Azaz felmerülhet annak szükségessége, hogy a kémiai szabadalmak (kémiai anyagok adatbázisa, Chemical Abstracts Service) és a tudományos közlemények vonzaskörzetében is folytassanak vizsgálatot az ilyen anyagok eljárásból való kizárása érdekében. A jogtulajdonos számára – alighanem – kulcskérdés, hogy a vélelmezhetően illegálisan megszerzett/előállított új vegyi anyag további penetrációt ne szerezzen a piacon (az illegálison sem), ezzel érdeke a bűnügyi/rendészeti megközelítéssel egybecseng, amennyiben egyébként az anyag alkalmas pszichoaktív hatás kiváltására.

5. KRIMINALIZÁLÁS HELYETT IGAZGATÁSI HATÓSÁGI VÁLASZOK

Amennyiben az ilyen anyagot valakinek a birtokában megtalálják a hatóságok, nem büntetőeljárási keretrendszerben gondoskodnak az anyag lefoglalásáról és megsemmisítéséről, hanem *igazgatási eljárásban*. Ehhez a következő kérdéseket kell megvizsgálni és a megoldást jogszabályi környezetbe illeszteni:

- o miként lehet megállapítani / miként kerül megállapításra, hogy az anyag ismeretlen? (engedély, számla, egyéb dokumentáció, ami az „ismertségét” alátámasztja)
- o miként győződik meg a hatóság arról, hogy az anyag nem szerepel a hagyományos ellenőrzési listákon (tehát nem kábítószer, nem pszichotróp anyag, nem új pszichoaktív anyag, nem kábítószer-prekurzor)?
- o miként győződik meg a hatóság arról, hogy az anyag nem teljesítményfokozó szer, nem gyógyszer-hatóanyag stb.? Itt a kérdések mind ténybeli, mind processzuális, mind pedig alapvető szempontú válaszokat egyaránt követelnek.
 - o ténybeli: bizonyosság foka, elegendő adat mennyisége, megbízható információ kérdése stb.
 - o processzuális: a hatóság tagja mit tehet és mit nem tehet; lehet-e kényszerintézkedést fogantatni együtt nem működés esetén stb.
 - o alapvető: bizonyításra kötelezés megalapozása, kötelezhető-e arra, hogy eltérje ruházata, lakása, járműve átkutatását stb.

A hatóság elkobzási joga és megsemmisítési kötelezettsége törvényi szabályozást igényel arra az esetre, ha megállapítást nyer, hogy ismeretlen kémiai anyagról van szó.

6. EGYSÉGES NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁS KIALAKÍTÁSA

Amennyiben van hézagmentes, bizonyítékokon alapuló és az jogállami alkotmányos védelemnek megfelelő modell, annak bevezetéséért szakértői mozgalmat lehet indítani, illetve a jogalkotási lépések érdekében szakmai egyeztetéseket lehet folytatni – lobbizni kell. Ha a magyar kormány bevezeti, és sikeresnek tekinthető, akkor lehet helye nemzetközi szintű lobbitevékenységnek.

Ehhez szükséges a „sikeresség” mérőeszközeit is definiálni, amit értelemszerűen a módosítással elérendő célok megfelelő indikátorokká való transzformálásával lehet kidolgozni.

7. ABÜNÖZŐI TEVÉKENYSÉG ÁLLAMI ELŐSEGÍTÉSE

Ez a tétel markánsan megjelenhet a paradigmaváltás melletti érvrendszerben, hogy az előállítók tényleges szabadsága számukra üzleti, piaci előnyöket biztosít, ezt a jelenlegi kontrollmechanizmusok csak erősítik. Konferencián meghallgathattam, hogy például Törökországban az ilyen – listán nem szereplő – anyagokat nem adják vissza annak, akitől lefoglalták, azonban értelemszerűen jogszabályi felhatalmazás nélkül ez Magyarországon nem elképzelhető. Ilyen esetben pedig nyilvánvaló, hogy a hatóságtól visszakapott anyag lényegében „tisztára is lett mosva”.

8. AJELENLEGI MAGYAR HATÓSÁGI GYAKORLAT ELÉGTELENSÉGE

Ritter Ildikó 2015-ös kutatása a magyar hatóságok új pszichoaktív anyaggal kapcsolatos bűnmegelőzési és bűnfelderítési tevékenységét is vizsgálta. „Az ilyen ügyekben az intézményrendszer strukturális és funkcionális sajátosságaiból adódó gyakorlat határozta és határozza meg az észlelés, felderítés jellemzőit, nem pedig az adott normasértésnek tartott magatartás és az ahhoz kapcsolódó piac sajátosságai. Ez azt is jelzi, hogy a rendőrség nem tekinti kiemelt figyelmet igénylő cselekménynek ezt a normasértést, így nem fordít az átlagosnál sem több anyagi, sem több technikai, sem több krimináltaktikai, kiváltképp pedig humán erőforrást ennek felderítésére és/vagy üldözésére. A vizsgálat eredményei azt jelzik, hogy a nyomozó hatóság és az igazságszolgáltatás rendszere általánosságban csak korlátozottan képes átlátni, nyomon követni, betartani és betartatni az új típusú pszichoaktív anyagokkal történő vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmények kapcsán a vonatkozó rendelkezéseket. Jelentősen sérül a jogbiztonság; joghatásosság tekintetében pedig az elmúlt tizenöt évben a kábítószer-bűnözés hazai kontrolljának érvényesülését és hatásait vizsgáló kutatások eredményei alapján kijelenthetem, hogy ennyire gyenge hatású, anomáliákkal terhes szabályozás ebben a bűncselekménykörben a kábítószerrel visszaélés bűncselekmények 1978. évi IV. törvénnyel bevezetett tényállása óta — még nem volt.”⁶

⁶ Ritter i.m. 112.p.

Ritter Ildikó véleményét jómagam is osztom, ő úgy gondolja, hogy a kábítószer-kontroll oldalán már megváltozott a paradigma, mivel „többé már nem a farmakológiai jellemzők és nem is a bűnözésre gyakorolt hatás vagy azzal történő kapcsolat szolgál elsődleges szempontként az újonnan piacra kerülő anyagok jogi státusának meghatározására. Még csak nem is a társadalmi nyomás vagy érzékenység, hanem a fenyegetettség, a félelem, a tehetetlenség érzésének egy olyan vetülete, amely gyors cselekvésre készíti a döntéshozókat. Nemcsak náluk, hanem az unió többi tagállamában is. A cselekvés kényszere és az újtól (legyen az új szubsztancia vagy új problémakezelési mód) való félelem pedig oda vezet, hogy ismételten bizalmat kapnak a jelen rosszul működő rendszerei, húzva egyet a kontraproduktív restriktív szabályozás nadrágszíján. Es mindezt úgy, hogy kétséget kizáróan egészségre ártalmas anyagnak még nem minősített, csak annak vélelmezett anyagokat minősítünk jogszabályi rendelkezések alapján bűncselekmény tárgyának. Hiába a generikus szabályozás, rövid idő elteltével kiderült, hogy nem sikerült sem visszaszorítani az új típusú pszichoaktív anyagokat és azok használatát, sem pedig korlátozni a kínálati piacot a hatályos kontrollmechanizmusokkal. Am a szerteágazó és bonyolult szabályozás tengernyi hibalehetőséget teremtett a végrehajtás, a jogalkalmazás intézményrendszere számára. Olyanokat, amelyek korábban nem jellemezték ezt a bűncselekménycsoportot. Ráadásul ezek nemcsak az új típusú pszichoaktív anyag kontrolljára, de a jogbiztonságra is erősen visszahatottak.”

Ritter Ildikó helyzetértékelése túlpontos, emiatt is lehet és szükséges megfontolni a további változások szükségességét, amelyekkel arra a felismerésre reagálunk, hogy az új pszichoaktív anyagokkal, a designer szerekkel szembeni állami fellépés új megoldásokat követel.

Designer drogok szabályozásának feltérképezése

BOTOS MIHÁLY BÁLINT

I. BEVEZETÉS

Napjainkban a drogpolitikákat egyre jobban foglalkoztatja az új pszichoaktív anyag (NPS – *new psychoactive substances*), vagy másnéven a „designer” drog. Az NPS megjelenése a piacon számos változást idézett elő: új nézőpontba helyezte a drogpolitikát, a büntetőjogi szabályozást, valamint a bünfelderítést és bűnmegelőzést. A fogyasztó sokszor nincs tisztában azzal, hogy mit fogyasztott, milyen hatást várjon a bevett szertől, így mondhatni, hogy az eladók, terjesztők engedély nélküli emberkísérletek végeznek, amely társadalmi szinten növeli az egészségügyi kockázatot.

A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontja 2018-as jelentése szerint az azonosított NPS-ek közel 70%-át az elmúlt 5 évben mutatták ki. Míg 2014-ben a bejelentett új pszichoaktív anyagok száma 101, 2015-ben 98, 2016-ban 68 volt, addig 2017-ben 51-re csökkent ez az arány.¹ Nem elhanyagolható azonban az a jelentésbe foglalt tény, miszerint bár csökkentek a számok, de egyre gyakrabban derítenek fel rendkívül magas hatóanyag-tartalmú, új szintetikus szereket (pl.: opioidokat), amelyek hatásai sokszorosai (akár 50-szeres) az eredeti anyagokénak. Ez azt eredményezi, hogy kis mértékű fogyasztás esetében is túladagolástól, halálos eredménytől lehet tartani. Jelentős továbbá az az adat, amely szerint az új pszichoaktív anyagok fogyasztásával összefüggő problémák miatt Európában kevesen jelentkeznek kezelésre, azonban vannak olyan országok, ahol ezek a szubsztanciák jelentősek. Ilyen például Törökország (17%), valamint Magyarország is, ahol a kezelésre jelentkezők 7%-a jelölte meg az NPS-ek egy csoportját (szintetikus kannabinoidok) jelentkezésük okául.

Mindezekből következik, hogy a jogi értelemben kábítószernek nem minősülő, de az emberi egészségre kockázatot jelentő új pszichoaktív anyagok szabályozása indokolt, azonban felmerülhet a kérdés, hogy a jelenlegi szabályozás adekvát védelmet nyújt-e, valamint egyáltalán

¹ EMCDDA: Európai kábítószer-jelentés (2018). Forrás: www.emcdda.europa.eu

szükséges-e, mivel a „kábitószeriparnak” pontosan ez a területe fejlődik a legdinamikusabban, így nemcsak a jog, hanem más tudományág sem tud lépést tartani az NPS-sek rohamos fejlődésével.

II. A JELENLEGI SZABÁLYOZÁS, ÉS AZ AHHOZ Vezető út

1. KÁBITÓSZER – NPS

Hazánkban a rendszerváltást követően terjedt el nagymértékben a kábítószer.² Ha kábítószerrel beszélünk, akkor egy a köztudatban kialakult veszélyes, káros illegális szerre gondolunk. Ez nem volt azonban mindig így, hiszen már az ókori társadalmakban is használtak kábító hatású anyagokat. Nem illegális, veszélyes szerként gondoltak ezekre a szubsztanciákra, hanem élelmiszerként, gyógyszerként, gátlást oldó anyagként, így az emberek mindennapjaihoz hozzátartoztak.³ A történelem során a drogok számos változata kialakult, így joggal fogalmazódik meg bennünk, mit is tekinthetünk kábítószernek? A nemzetközi szerződésekben sincs egzakt definíció, így a kábítószereknek tulajdonképpen a jogi fogalmát használjuk. Ennek értelmében kábítószernek minősül az 1988. évi 17. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az *Egységes Kábítószer Egyezmény módosításáról és kiegészítéséről* szóló, Genfben, 1972. március 25-én kelt Jegyzőkönyvvel módosított és kiegészített, az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a *New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott anyag*, az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a *pszichotróp anyagokról* szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott veszélyes pszichotróp anyag és az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény 2. számú mellékletében meghatározott pszichotróp anyag.⁴ Ebből következik, hogy a kábítószer jogi fogalma tulajdonképpen több nemzetközi szerződésben meghatározott taxatív felsorolt lista. Természetesen léteznek olyan szerek, amik bódulatot, tudatmódosulást, euforikus, mámoros érzést okoznak anélkül, hogy jogilag tilalmazott kábítószernek minősülnének. Az új pszichoaktív anyagok a 2000-es évek közepétől kerültek nagy számban forgalomba. Az addig tilalmazott kábítószerek kémiai összetételének megváltoztatásával olyan anyagokat tudtak előállítani, amik hatásukban hasonlítottak a korábban forgalomban lévő kábítószerekhez, mégsem vonatkozott rájuk a büntetőjogi szabályozás. Az „új” jelző pedig, nem magára a szerre utalt, hanem inkább a visszaélésszerű használat új módjára, mivel a legtöbb pszichoaktív anyagot már évekkel ezelőtt létrehozták.⁵

Látható, hogy mind a kábítószereknek, mind az NPS-eknek, pszichotróp anyagoknak komplex rendszere van, amit a jog csak taxatív felsorolással tud definiálni. A legjobban úgy lehet megfogalmazni a pszichoaktív anyagokat, hogy az a „legtágabb értelemben alkalmazható nem

² Ez nem jelenti azt, hogy előtte nem használtak kábítószereket. Hivatalosan a drogprobléma első jelentkezése 1969-re tehető, amikor az első halálesetet észlelték a droggal összefüggésben. A '70-es években legális – szerves oldószer – anyagokat használtak a bódult állapot eléréséhez. [Lásd.: Demetrovics Zsolt: A drogfogyasztás néhány kérdése. in.: Miletics Balázs (szerk.): Szirének Éneke. L'Harmattan, Budapest, 2001. 4.p.]

³ Ritter Ildikó: A kábítószerekkel összefüggő bűnözés etológiája. in: Vókó György (szerk.): Kriminológiai tanulmányok. 55. köt. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2018. 175. p.

⁴ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. 459. §. 18. a-c).

⁵ Daróczy Zita (szerk.): Új pszichoaktív szerek korai jelzőrendszere. Nemzeti Drog Fókuszpont, Budapest, 2007. 7. p.

jogi kifejezés, amely magában foglalja az olyan kábítószer, pszichotróp anyagok, gyógyszerek, vegyszerek és oldószerek tág körét, amelyekkel visszaéléseket követnek el.”⁶

2. A KOCKÁZATI BŰNCSELEKMÉNY SZABÁLYOZÁSÁNAK INDOKOLTSÁGA

A kábítószer és az NPS-ek büntetőjogi szabályozásával a jogalkotó a társadalom egészét fenyegető egészségügyi kockázatot akarta preventív eszközökkel visszaszorítani. Célja, hogy jogi eszközzel tartsa távol az embereket a kockázatos viselkedéstől. Problematikus azonban, hogy ezzel a technikával sérülhetnek alapjogok. Az emberi jogokból következik, hogy mindenkit megillet az önrendelkezési joga. Gondoljunk bele, hogy büntetlenül lehet alkoholt fogyasztani, holott bizonyított tény, hogy az alkohol is addiktív szer, ami súlyos egészségügyi problémákhoz vezethet. Ebből következik, hogy a kockázati cselekvések pönalizálása akkor lehet indokolt, ha azzal másoknak okozott sérelem potenciális lehetőségét előzzük meg.⁷ Mint említettem, a kábító hatású anyagokat már évezredekkel ezelőtt használták, csak a XX. században merült fel, hogy nemzetközileg szabályozzák a kábítószereket. Azóta azonban rendkívül szigorú szabályok vonatkoznak ezekre az anyagokra. E szigorú szabályozás indoka, hogy megvédje a társadalom tagjait az egészségügyi kockázatoktól, és visszaszorítsa a bűnözést, mivel vannak olyan nézetek, hogy a kábító hatású anyagok használata növeli a bűnelkövetést. Nem egyértelmű azonban, hogy a drogfogyasztás okozza-e a bűnözést vagy pedig a bűnözés a drogfogyasztást?⁸ Azt, hogy a kábítószer-fogyasztás és a bűnelkövetés között közvetlen ok-okozati kapcsolat lenne, nem lehet egyértelműen bizonyítani, maximum erősítőleg hathat rá (mint az alkohol).⁹

A droggal kapcsolatos bűncselekmények áldozat nélküli bűncselekményeknek számítanak. Ebből következik, hogy a keresleti oldalon lévő elkövető (fogyasztó) tulajdonképpen csak magának okoz kárt, másokra nem jelent veszélyt, hiszen nincs közvetlen összefüggés a szerfogyasztás és a bűnelkövetés között.¹⁰ Éppen ezért számos országban elindult a dekriminalizáció, hiszen a társadalmi konszenzus hiányzott (és hiányzik) a szabályozás mögül, ami elfogadottá tette volna a szigorú szabályozást.

3. A KÁBÍTÓSZER ÉS AZ NPS SZABÁLYOZÁSÁNAK MODELLJEI

Ha a kábítószer és az NPS szabályozásának lehetséges módzatairól beszélünk, akkor a droghasználatnak mint jelenségnek az értelmezési modelljei közül kvázi elfogadjuk a kriminalizációs modellt.¹¹ Ezek az elméletek arra keresik a választ, hogy a társadalom tagjai miért nyúlnak a tudatmódosító szerekhez, miként értelmezik a kábítószer-problémát. Az említett modell a szerhasználatot bűncselekményként értelmezi, így elsősorban a bűnüldözés és az

⁶ Bayer István: A kábítószer. Gondolat, Budapest, 1989. 16. p.

⁷ Ritter Ildikó: Kockázati bűncselekmények és cannabispolitika. in: Vókó György (szerk.): Kriminológiai tanulmányok. 52. kötet. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2015. 105. p.

⁸ Lévai Miklós: Kábítószer és bűnözés. Közgazdasági és Jogí Könyvkiadó, Budapest, 1992. 62. p.

⁹ Lévai i.m. 69. p.

¹⁰ B. Erdős Márta, Szijjártó Linda, Vojtek Éva, Kárpáti Tamás, Rozgonyi Róbert, Kelemen Gábor: Új pszichoaktív szerhasználók identitásalakulása: Élettörténeti narratívák tematikus tartalomelemzése. Lege Artis Medicinae (28), 2018 552. p.

¹¹ Számos értelmezési keret létezik még, mint a biológiai, morális, szociológiai, spirituális, fertőzőbetegség és multidiszciplináris modell. Lsd.: Sivadó Máté: Jelenkori drogpolitika Magyarországon és Európában, tengertúli kitekintéssel. Doktori értekezés, Debrecen, 2015. 21-23. p.

igazságszolgáltatás alá rendeli. Ennek értelmében a kábítószer-fogyasztót tettesnek, bűnelkövetőnek statuálja, nem pedig szenvedélybetegnek, habár a szerhasználat betegség.¹²

Alapvetően a kábítószer-probléma jogi szabályozása a büntetőjog és a közigazgatási jog feladata. A közigazgatási joghoz tartoznak a kábítószeres és pszichotróp anyagoknak a nyilvántartási és bejelentési kötelezettségeinek, valamint a termelésének, termesztésének, forgalmazásának és raktározásának a szabályozása, továbbá ezekkel összefüggő szabálysértések megalkotása.¹³ Fontos terület még az egészségügyi szakigazgatás, hiszen ide soroljuk a szenvedélybetegek ellátását, gyógyszerek felírását és kiadását. A jogi keret kialakításának fő kérdése, hogy miként kerüljön szabályozásra a kábítószer és az NPS bűncselekmények két oldala: a fogyasztói és a kínálati oldal. Egyrészt vannak olyan országok, ahol a prohibíciót helyezik előtérbe (Oroszország, Kína, Mexikó), vagyis a büntetést preferálják, másrészt léteznek dekriminalizációs drogpolitikát folytató országok (Portugália, Hollandia, Csehország), ahol a fogyasztási és a kereskedői oldal között határozott különbség van.¹⁴ Mindez a megkülönböztetés azért lényeges, mert az előző fejezetben említett társadalmi konszenzus hiánya főleg a fogyasztói oldalon jelentős. Abban egységes a szakirodalom, hogy a kínálati oldalt szigorúan, büntetőjogi eszközrendszeren keresztül kell szabályozni, hiszen így lehet adekvát védelmet nyújtani a társadalom tagjainak számára.

A fogyasztói oldal büntetőjogi szabályozásának alapvetően négy modellje van: törvényen alapuló büntetlenség, a bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek tevékenységén alapuló büntetlenség, a törvény által kilátásba helyezett feltételes büntetlenség és a kereskedői és fogyasztói bűncselekmény rendszeres megkülönböztetésén alapuló modell.¹⁵ A törvényen alapuló büntetlenség lényege, hogy a kábítószer fogyasztás és birtoklás meghatározott formáit nem bünteti (pl.: akkor rendeli büntetni, ha a birtoklás forgalomba hozatal céllal történik). A bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek tevékenységén alapuló modell szerint a vádhatóság, illetve a nyomozó hatóság dönt arról, hogy a saját célú felhasználás esetén mi legyen a jogkövetkezmény, vagyis diszkrecionális jogkörben dönthet arról, hogy eltekint-e a büntetéstől vagy mi legyen a szankció. A harmadik modell lényege, hogy anyagi vagy eljárásjogi szabályok alapján, az ott meghatározott feltételek esetén eltekinthet a bíróság a büntetéstől vagy a megszüntetheti az eljárást. Végül a negyedik modell alapja, hogy eltérő büntetési tételeket rendel a jogalkotó a fogyasztói és a kínálati oldalhoz.

A magyar szabályozás kvázi az előbbi két modell (kereskedői és fogyasztói oldal szisztematikus megkülönböztetése és feltételes büntetlenség modell) vegyítése, hiszen a jelenleg hatályos szabályozás eltérő büntetési tételekkel rendeli bünteti a fogyasztói oldalt, valamint rendelkezik a büntetőjogi elterelésről.

Az új pszichoaktív anyagokat tekintve alapvetően három minta létezik a szabályozására. Az egyik ilyen séma a listás modell, mikor a tilalmazott szubsztanciákat tételesen, egyedi megnevezéssel (annak kémiai képletének megnevezésével) veszik fel a listára. Ilyen szabályozást alkalmaznak a kábítószeresekre, valamint a pszichotróp anyagokra, mint majd látni fogjuk azt az A), illetve B)

¹² Vö.: Demetrovics Zsolt – Balázs Hedvig: Drogosok. in: Gelsei Gergő, Gergely Vera, Horváth Vera, Rácz Márton (szerk.): A láthatatlanság vége – társadalomismereti olvasókönyv. Alapítvány a Társadalomelméleti Kollégiumért. Budapest, 2004. 121-141. p.

¹³ Lévai i.m. 100. p.

¹⁴ Sivadó i.m. 215-251. p.

¹⁵ Lévai i.m. 210-212. p.

listákon. Ez a modell a hagyományos értelemben vett kábítószerekre alkalmazható, azonban az NPS-ek kizárólagos szabályozására véleményem szerint nem alkalmas, hiszen ezeket az anyagokat pontosan a dinamikus fejlődés jellemzi, így nem tudna a jogalkotás lépést tartani velük. Ennek értelmében veszélybe kerülhetne a közegészség és a jogbiztonság is.

Második a generikus modell, mikor a jogalkotó egy törzsképlet alapján minősít egy anyagot új pszichoaktív anyagnak. Ilyenkor maga a vegyületcsoport, annak szerkezeti képlete kerül a listára és az ebből származtatott vegyületek ezen törzsképlet alapján válnak listázottá. Ilyen szabályozás érvényesül az Egyesült Királyságban, Ausztriában, Litvániában, Olaszországban, Svájcban, Izraelben, Dániában és az Amerikai Egyesült Államokban. Ezen megoldás mellett olyan érvek hozhatók fel, mint a kiskapuk kikerülése – hiszen hiába változtatják meg a képletet a már tilalmazott szubsztanciának, attól még ugyanúgy illegális lesz az újonnan elkészített szer –, valamint relatíve egyszerűbb listára vétel. A harmadik modell már nem a generikus szabályozásban használt kémiai szerkezeti hasonlóságot veszi alapul, hanem a fogyasztóra ható pszichoaktív, biológiai hatáson alapulva von analógiát.¹⁶ Ez a legrugalmasabb szabályozási módszer, hiszen a vegyészszakértőnek, csupán azt kell megállapítani, hogy a vizsgált anyag az emberi szervezetre ugyanolyan hatással van-e, mint az esetlegesen az A-B) listán szereplő szubsztancia „társának.” Ugyanakkor ennél a módszernél felmerülhet a büntetőjognak a *nullum crimen sine lege scripta* elvének a sérelme, mivel meglátásom szerint az elkövetőre kedvezőtlen analógiaként hat, továbbá minden szubsztancia egyedileg mást hatást válthat ki az egyes fogyasztókra. Végző soron pedig a jelenlegi büntetőjogi keretrendszerbe nem lehetne beilleszteni, hiszen nem lehet egységes mércét kialakítani, mivel fogalom-meghatározási problematikába ütköznénk. Ugyanakkor az NPS-ekre vonatkozó megfelelő szabályozási paradigmaváltással (pl.: igazgatási) ez a modell alkalmas lehet arra, hogy reagálni tudjon a rohamosan fejlődő tendenciára.

Magyarországon vegyes szabályozási modell érvényesül, hiszen egyaránt megtalálható a tételes, listás szabályozás – 55/2014. (XII.30.) EMMI rendelet 5. pont –, valamint a generikus szabályozási modell is (55/2014. (XII.30.) EMMI rendelet 1-4. pont). A probléma az, hogy ez a séma sem képes lépést tartani az NPS-ekkel. Nehezen átlátható, a jogalkalmazóknak is bonyolult szabályozási rendszer van hatályban hazánkban. Továbbá ez a modell rendkívül időigényes és költséges.

Számos más büntetőjogon kívüli eszköz is létezik a drogpolitikában, mint például az ártalomcsökkentés intézménye. Az ártalomcsökkentés gyűjtőfogalma azoknak a beavatkozásoknak, amelyeknek célja a szerhasználat okozta egyéni, makroszintű egészségügyi és szociális károk mérséklése.¹⁷ Ide tartozik például a tűcsere-program, metadon, közösségi programok, használói szövetségek. A szakirodalom és számos szakember is azon a véleményen van, hogy a fogyasztói oldal büntetőjogi eszközrendszerén kívüli módszerek hatékonyabban tudnák visszaszorítani a kábítószeres bűncselekményeket. Az ártalomcsökkentő szolgáltatások

¹⁶ Ilyen modellt használ pl.: Írország, Lengyelország, valamint Románia.

¹⁷ Nemzeti Drog Fókuszpont. Forrás: <http://drogfokuszpont.hu/szakteruleteink/artalomcsokkentes/>

támogatásával, spektrumának kiszélesítésével lehetne elérni a kívánt célt, de ehhez szemléletbeli, gondolkodásmódbeli változásra van szükség.¹⁸

4. A KEZDETI SZABÁLYOZÁS

Mind a kábítószerhez, mind az NPS-hez tartozó büntetendő cselekmények jogi tárgya az ember egészségének sérthetetlenségéhez, a közegészséghez fűződő társadalmi érdek. Történetileg vizsgálva, már az előző században kialakult ezen társadalmi érdek védelmének az igénye. Az első jelentős szer, ami világméretű problémává vált, az ópium volt (gondoljunk az „ópiumháborúra”). Kínának hatalmas bevételi forrást jelentett a kábítószer. Az Amerikai Egyesült Államok az ópiumszívási szenvedély veszélyétől félt, ezért a bevándorlási szabályok szigorításával próbálta visszaszorítani a kínaiakat.¹⁹ Ezt követően 1909-ben az USA kezdeményezésére Sanghajban tárgyalásokat folytattak az ópium visszaszorítására, de a megállapodás elmaradt. Majd az 1923. évi XXII. tc. (A Hágában 1912. évi január hó 23-án kötött „Nemzetközi ópiumegyezmény” becikkelyezéséről) korlátozta először az ópium forgalmazását, amely engedélyhez kötötte ezt a tevékenységet. Az 1930. évi XXXVII. törvénycikkkel²⁰ pedig megtörtént a kriminalizációja ezen cselekményeknek. Később az ópium mellett más szubsztanciák is bekerültek a forgalomba, amik szintén nemzetközi problémát jelentettek. Ennek érdekében 1931-ben Genfben tartottak kábítószerellenes kongresszust, ahol Magyarország is tárgyaló félként szerepelt. Az itt megkötött nemzetközi egyezményt Magyarország az 1933. évi VIII. törvénnyel (a kábítószer gyártásának korlátozása és forgalombahozatalának szabályozása tárgyában Genfben 1931. évi július hó 13-án kelt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről) ratifikálta, amelyben differenciáltan jelenik meg a feldolgozott és a gyártott kábítószer.²¹

5. A RÉGI BTK.

A Magyar Népköztársaság Büntető törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. tv. ezen cselekményeket „Visszaélés kábítószerrel” néven szabályozta, amit az 1971. évi 28. tvr. egészített ki, amely a tranzitra vonatkozó elkövetési magatartásokat beemelte a törvénybe. A régi Btk. (1978. évi IV. tv.) a korábbi szabályozást kibővítette, valamint minősített esetként büntette a jelentős mennyiségre történő elkövetést, privilegizált esetként pedig a csekély mennyiségre való elkövetést. A kezdeti probléma az volt, hogy nem választotta szét egyértelműen a kereskedőt és a fogyasztót, így a szankciók a kereskedőkkel szemben a prevenció szempontjából elégtelenek, a fogyasztókkal szemben értelmetlenek voltak.²² Végül a jogalkalmazási gyakorlatnak köszönhető, hogy a kábítószer fogyasztását büntetendő cselekménynek nyilvánították. A Legfelsőbb Bíróság VI. számú Büntető Elvi Döntése kimondta, hogy „a kábítószer fogyasztója a kábítószerrel visszaélés bűncselekményét akkor is elköveti, ha nem maga

¹⁸ Demetrovics Zsolt, Kun Bernadette, Nádas Eszter, Vadász Piroska: A magyarországi táncos-zenés rekreációs szintéren megjelenő droghasználat jellemzői. in: Demetrovics Zsolt, Rácz József (szerk.): Partik, drogok, ártalomcsökkentés. Kvalitatív kutatások a partiszcenában. L' Harmattan, Budapest, 2008. 125. p.

¹⁹ Kisida Erzsébet: Kábítószer. A nemzetközi egyezmények és a hazai szabályozás tükrében. Börtönügyi Szemle 15/2, 1996. 37. p.

²⁰ 1930. évi XXXVII. törvény a Genfben 1925. évi február hó 19-én kötött „Nemzetközi ópiumegyezmény” becikkelyezéséről.

²¹ Kisida i.m. 38. p.

²² Lévai i.m. 103. p.

készítette vagy tartotta a kábítószer, hanem mástól, a fogyasztás érdekében szerezte meg.”²³ Az indokolásából kitűnik az a szemlélet, amely meghatározza azt a szemlélet módot, amely átszövi a kábítószeres bűncselekményeket. Eszerint a fogyasztói oldal szigorú büntetésének indoka az, hogy pszichoaktív anyagok nemcsak a szerhasználó egészségét veszélyezteti, hanem ez az oka a társadalmi beilleszkedési zavaroknak, mivel a fogyasztók elhagyják a családjukat, munkahelyüket és előbb-utóbb bűncselekményeket követnek el. A 2003-as módosítás tulajdonképpen a VI. BED-et emelte törvényi szintre. A novelláris módosításnak²⁴ köszönhetően eltérő súllyal rendelték büntetni a fogyasztói, illetve az előállító, forgalmazói elkövetési magatartásokat, továbbá bekerültek új tényállások a törvénykönyvbe, ezzel is nagyobb védelmet nyújtva a társadalom tagjainak. A régi Btk. különbséget tett kábítószerfüggő és nem szenvedélybeteg elkövető között, ezáltal enyhébben rendelte büntetni a kábítószerfüggő elkövetők által megvalósított bűncselekményeket. Számos esetben azonban felhasználták ezeket a személyeket a forgalmazók (hisz enyhébb megítélés alá estek), így a kriminálpolitika is amellet szolt, hogy a jelenleg hatályos 2012. évi C. törvény megszüntesse ezen különbségtételt. A hatályos szabályozás értelmében, ha a szenvedélybetegség olyan fokú, hogy személyiségzavart, súlyos demenciát, elmebetegséget okoz, akkor életbe léphetnek a kóros elmeállapokra vonatkozó büntethetőséget kizáró/korlátozó szabályok.²⁵

6. A JELENLEGI SZABÁLYOZÁS

Az NPS-sek első hazai szabályozása a 2011. évi CLXXVI. törvény 161. § (7) bekezdéssel valósult meg, mely a régi Btk.-ban új tényállást vezetett be „Visszaélés új pszichoaktív anyaggal” címmel.²⁶ E szabályozás kizárólag a kereskedői tevékenységeket rendelte büntetni, amelynek elkövetési tárgyának fogalmát a 2005. évi XCV. törvény (az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról) 1. § 37. pontja tartalmazta (és a mai napig tartalmazza).

Ennek értelmében NPS-nek minősül az „olyan, a forgalomban újonnan megjelent, gyógyászati felhasználással nem rendelkező anyag vagy vegyületcsoport, amely a központi idegrendszer működésének befolyásolása révén alkalmas a tudatállapot, a viselkedés vagy az érzékelés módosítására, megváltoztatására, és ezért hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, vagy a 2. számú mellékletben meghatározott pszichotróp anyagok jegyzékén szereplő anyagok, és erre tekintettel azt az egészségügyért felelős miniszter rendeletében ilyen anyaggá minősítette.”

A Btk. kezdetben csak a terjesztői változatot rendelte büntetni. A 2013. évi CLXXXVI. törvény 118. § (3) bekezdése azonban módosította a jelenleg hatályos Btk.-t, így a jogalkotó a fogyasztói magatartásokat is beillesztette az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállásába. A jogalkotó a

²³ Magyar Közlöny 1986. 53. szám.

²⁴ 2003. évi II. tv.

²⁵ 2012. évi C. tv. 17. §. (1)-(2) bekezdés.

²⁶ 1978. évi IV. tv. 283/B §.

fogyasztói magatartások tekintetében kriminalizáció mellett döntött, ami eleve kétségbe vonhatja a büntetőjog ultima ratio-ját, hiszen elképzelhető, hogy számos más nem büntetőjogi megoldás is adekvát védelmet nyújthatott volna az NPS-ekkel szemben. Véleményem szerint ez csak a fogyasztói magatartások pönalizációjára igaz, hiszen a társadalom tagjait a terjesztői magatartásokkal szemben védeni kell. A kábítószeres büntetőjogi szabályozásához hasonló tényállások esetében is bevezették a csekély mennyiség felső határát, amit kezdetben 10 grammal határoztak meg, majd a módosítás²⁷ következtében lecsökkentették egységesen 2 grammra.²⁸ Ennek indoka – ahogy a bevezetésben is említettem –, hogy a lefoglalt NPS-ek hatóanyag-tartalma sok esetben többszöröse a kábítószernek minősülő anyagokénál. Bekerült továbbá a Btk.-ba a kábítószeres jogi határértékeinek a feltüntetése. A 461. § (4) bek. szerint: „a 176-180. § alkalmazásában az (1)-(2) bekezdésben nem szereplő kábítószer esetén a kábítószer a) csekély mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjának hétszeres mértékét nem haladja meg, b) jelentős mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjának száznegyvenszeres mértékét meghaladja, c) különösen jelentős mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjának ezernégyszázszoros mértékét meghaladja.” Számos kérdést vet fel ez a rendelkezés. Egyrészt nincs pontosan meghatározva, hogy a mit is kell érteni az átlagos, valamint a hatásos adagon. Ez oda vezethet, hogy sok esetben a bíróságok önkényesen állapítják meg ezen értékek határát, ami a jogbiztonság követelményét sértheti (hiszen nem pontosan megfogalmazott a rendelkezés). Másrészt az vegyészszakértő munkáját is megnehezíti, hogy nincs egzaktan leírva a hatásos, átlagos adag fogalma. Továbbá tudományos szakcikkek hiányában az vegyészszakértő internetes fogyasztói oldalakról szerez információt.²⁹ Ez szintén a jogbiztonság követelményét veszélyeztetheti.

Ezt a helyzetet látva néhány bíróság bírói kezdeményezéssel fordult az Alkotmánybírósághoz. Sérelmezték, hogy a jogszabály nincs egzaktan megfogalmazva, továbbá semmilyen konkrét ajánlás, módszertani útmutató nincs az említett fogalmakhoz, így a szakértők különböző megosztott információkat értékelve állapítják meg a szakvéleményüket, ami már a tisztességes eljáráshoz való jogot is sérti. Az Alkotmánybíróság a bírói kezdeményezést nem találta megalapozottnak, mivel szerinte a Btk. rendelkezése kellően világos, így objektív szakvéleményt lehet adni. Egyrészt döntését azzal indokolta, hogy az új pszichoaktív anyagok piaca rendkívül dinamikus fejlődik, így nem tudna lépést tartani az esetleges törvényszöveg módosításokkal, tehát a rugalmas szövegezés megfelelő védelmet nyújt. Továbbá kifejtette, hogy az átlagos, hatásos adagon „az adott szer lehetséges felhasználási módjait számba vevő, átlagos testfelépítésű személyre gyakorolt hatást a maga absztraktságában meghatározó mérce, amely éppen ezáltal biztosítja az egységes elbírálási szempontokat minden ügyben.”³⁰ Álláspontom szerint ez az indokolás még mindig nem kellően pontos, nem ad megfelelő útmutatást a vegyészszakértőnek, hogy mit is kell a Btk. 461. § (4) bekezdésben foglaltakon érteni. Egyet lehet érteni Czine Ágnes különvéleményével, amelyben azt hangsúlyozta, hogy az

²⁷ 2017. évi XXXIX. tv. 58. §.

²⁸ A csekély mennyiséget meg nem haladó új pszichoaktív megszerzése/tartása szabálysértést valósít meg. Lsd.: 2012. évi II. tv. 199/B. §.

²⁹ Rompos Éva: Designer drog – új pszichoaktív anyag – kábítószer. A terület jogi szabályozásának a változása, hiányosságai és azok hatása a vegyészszakértői tevékenységre. Forrás: <https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/doktori%20műhelytanulmányok%202017/rompos.pdf>. 292. p

³⁰ 3284/2017. (XI. 14.) AB határozat.

Alkotmánybíróságnak meg kell volna semmisítenie a vonatkozó Btk. rendelkezést. Rámutatott arra, hogy a szakértői véleménynek követelménye az objektivitás, függetlenség, valamint a tudományos módszereken való alapulás, továbbá elvárás az, hogy a vizsgálat eredménye megismételhető, ellenőrizhető legyen. Mindez a jelenlegi szabályozással nem garantálható.

Visszatérve az új pszichoaktív anyaggal visszaélés fogyasztói magatartáshoz látható, hogy a jogalkotó nem kapcsol a megszerez/tart fordulathoz a különös részben szabályozott büntethetőséget megszüntető okot (mint a kábítószeres bűncselekményeknél). Ez a hiányosság kihatással van eljárásjogi kérdésekre is. A korábbi 1998. évi XIX. törvény (a büntetőeljárásról) 222. §-ban szabályozott jogintézményt – vádemelés elhalasztása – a jelenleg hatályos büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) feltételes ügyészi felfüggesztés néven szabályozza.³¹ Általános esetben az ügyész diszkrecionális jogkörben dönthet arról, hogy határozatával felfüggeszti-e az eljárást (opportunitás elve). Erre a törvény értelmében akkor van lehetősége, hogyha az adott bűncselekményt a jogalkotó három évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel rendeli büntetni, továbbá a terhelt jövőbeli magatartása alapján várható az eljárás megszüntetése. Látható, hogy például az új pszichoaktív anyaggal visszaélés megszerez/tart csekély mennyiséget meghaladó fordulatában az ügyész belátására van bízva, hogy a – régi terminológiával élve – a vádemelést elhalasztja-e, mivel 3 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő cselekményről van szó. A büntetőjogi elterelés hiányára már felhívtam a figyelmet. Ennek a hiánya a Be. 417. §-ban látható. Ennek értelmében „*az ügyészség hivatalból vagy a terhelt indítványára az eljárást a törvényben meghatározott feltétel teljesítése érdekében egy évre felfüggeszti, ha a Btk. Különös Része a terheltnek az eljárás megindulását követő magatartását büntethetőséget megszüntető okként szabályozza, és a büntethetőség megszűnését eredményező magatartás várható.*” Ebben az esetben az ügyésznek nincs diszkrecionális jogköre, hanem a törvény erejénél fogva kell (a feltételek fennállta esetén) az eljárást felfüggeszteni. Ennek értelmében például a kábítószer birtoklása tényállásának megvalósulása esetén, ha az elterelés feltételei fennállnak [Btk. 180. § (1)] a feltételes ügyészi felfüggesztés jogintézménye a törvény erejénél fogva bekövetkezik. Célszerű lenne e jogintézményt az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállása esetén is alkalmazni (a törvény erejénél fogva), sőt egyáltalán az elterelés szabályait bevezetni ezen tényállásba, hiszen a megszerez/tart fordulathoz feltételezhető a saját célra történő fogyasztás is.

7. FELKERÜLÉS A „C” LISTÁRA

Hazánkban a pszichoaktív anyagok szabályozásának egyik legfontosabb jogszabálya a kábítószerekkel és pszichotróp anyagokkal, valamint az új pszichoaktív anyagokkal végezhető tevékenységekről, valamint ezen anyagok jegyzékre vételéről és jegyzékeinek módosításáról szóló 66/2012 (IV.2.) Korm. rendelet. Ennek 1. számú melléklete a pszichoaktív anyagoknak 3 jegyzékét különbözteti meg: A) a kábítószerek jegyzékét; B) pszichotróp anyagok jegyzékét valamint C) új pszichotróp anyagok jegyzékét. A rendelet C) jegyzékét a 367/2014 (XII.30.) Kormányrendelet hatályon kívül helyezte, mivel a hatályos szabályozás értelmében az egészségügyért felelős miniszter rendeletben szabályozza ezen szubsztanciákat. Jelenleg a

³¹ 2017. évi XC. törvény, LXVII. fejezet, 416. §.

55/2014 (XII.30.) EMMI rendelet (az új pszichoaktívva minősített anyagokról vagy vegyületcsoportokról) 1. mellékletében található az NPS-sé minősített anyagok.

A jegyzék is két részre osztható. Egyrészt – hasonlóan, mint az A), illetve B) listán – látható egy taxatív felsorolás az új pszichoaktívva minősített anyagokról. Ez képezi a C) jegyzék 5. pontját. A C-lista 1-4 pontjában található a törzsképletek, amelyet a szakirodalom generikus szabályozásnak nevez. E csoportoknak jellegzetes alapváza van, ami az ehhez kapcsolódó helyettesítőkkel együttesen adják meg a törzsképletet.³² A helyettesítők megállapítása egyértelműen azonosított és a szakirodalomban is leírt vegyületek alapján történhet.

Külföldi információcsere³³, valamint rendészeti hatóság által lefoglalt anyag esetében vegyészszakértőt kell igénybe venni. A vegyészszakértőnek meg kell állapítani, hogy a vizsgált anyag beletartozik-e a C) jegyzék valamelyik vegyületcsoportjába (törzsképlet vagy a tételes felsorolás alapján). Amennyiben az új anyag beletartozik a fent említett csoportok valamelyikébe, akkor megindítható a megfelelő eljárás. Más esetben, ha nem tartozik bele egyik csoportba sem a vizsgált szubsztancia, akkor további lehetőség, hogy az anyagot felveszik az A), B) vagy a C) jegyzékre. Ebben az esetben az Országos Egészségfejlesztési Intézet Országos Addiktológiai Centruma (OAC) a Tanács 2005/387/IB határozata (2005. május 10.) az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről szóló határozatnak megfelelően szakmai értékelés alá veszi az anyagot. Ennek során elvégzi a szükséges vizsgálatot, melynek következtében igazolni kell, hogy nem ismert olyan adat, amely az értesítésben megjelölt anyag gyógyászati felhasználására utalna, és amely kizárja, hogy az anyag hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint az A) és B) listákon szereplő anyagok (konjunktív feltételek).³⁴ Amennyiben a feltételek fennállnak, akkor az OAC kezdeményezi az illetékes miniszternél az anyag listára vételét.

A jogszabály értelmében a listára felvett anyagokat egy éven belül kockázatértékelésnek kell alávetni. A kockázatértékelést is az OAC végzi, amelynek során vizsgálja, hogy a kérdéses szubsztancia függőséget, központi idegrendszer izgalmat kiválthat-e, valamint okozhat-e depressziót, melyek hallucinációkat, motoros, ítélőképességi, magatartásbeli, felfogóképességi, kedélyállapot zavarokat hoznak létre, vagy a pszichotróp anyagok listáján (B-lista) szereplő anyaghoz hasonló visszaélést és káros hatást hoznak létre. Feltétel továbbá, hogy okkal feltételezhető legyen, hogy az anyag közegészségügyi és szociális problémát jelentő olyan visszaélésre adjon vagy adhasson lehetőséget, amely indokolja az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerekről szóló 1998. évi XXV. tv. (GyT.) mellékletébe történő felvételét.³⁵ Az eredményt követően az OAC kezdeményezi az illetékes miniszternél, hogy 1 évvel hosszabbítsák meg a kockázatértékelés idejét, vagy vegyék fel a GyT. mellékletébe az anyagot, vagy töröljék a szubsztanciát az 55/2014 (XII. 30.) EMMI rendeletből és helyezték át a 66/2012 (IV.2.) Korm. rendelet D) listájára. Ilyenkor, ha nem éri el az anyag a kábítószer vagy a pszichotróp anyagok veszélyességi mércéjét, akkor nem kerül vissza szabadon a forgalomba, hanem a megfelelő

³² Ujváry István: Tudnivalók az új pszichoaktív anyagok szabályozásáról. Forrás: http://members.iif.hu/ujvary/Drugs/Ujvary2013_C-jegyzek-leiras-20130731.pdf 12. p. (2019. 04. 24.)

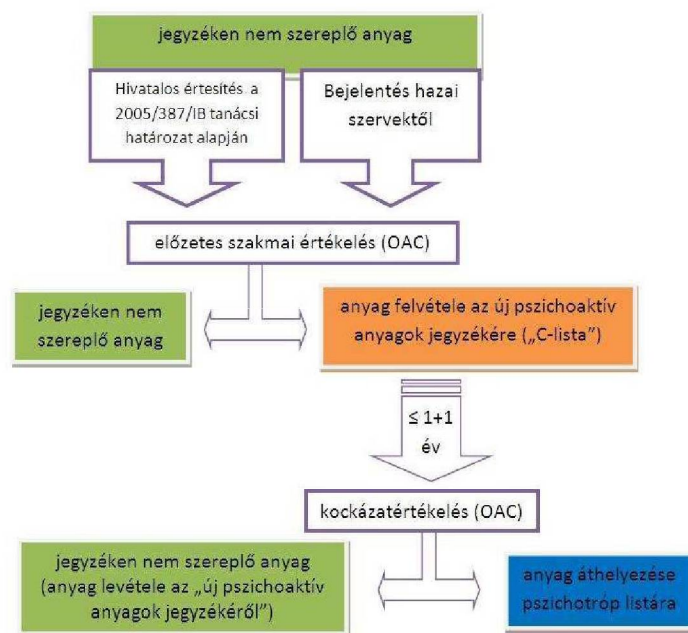
³³ A Tanács 2005/387/IB határozata (2005. május 10.) az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről (HL L 127/32. 2005.5.20.)

³⁴ 2005. évi XCV. tv. 15/B. § (3) bek.

³⁵ 66/2012. (IV.2.) Korm. rendelet. 27. § (6) bek.

listára kerül ellenőrzött státusz megtartásával. Ennek következtében ezekkel az anyagokkal legális tevékenységet csak bejelentéssel lehet folytatni.

A folyamatot az alábbi folyamatábra szemlélteti:

(Nemzeti Drog Fókuszpont, 2014)

Látható, hogy a jogalkotó egyre több és bonyolultabb szabályozással próbálja védeni a társadalmat, amely „képtelen társadalmi konszenzust felmutatni a represszív drogpolitika és/vagy kábítószerrel kapcsolatos büntetőpolitika iránt.”³⁶ A jogalkalmazónak ahhoz, hogy jogszerűen meg tudja ítélni az ügyben az adott elkövetési tárgyat, össze kell vetnie a 66/2012. (IV.2.) Korm. rendelet jegyzékeit az 55/2014. (XII.30.) EMMI rendelet 1. számú mellékletével, hogy tilalmazott szubsztanciának minősül-e az adott anyag. Továbbá problematikus lehet, hogy kétséget kizáróan egészségre ártalmas anyagnak nem minősített (hanem vélelmezett), kockázatértékelésnek még alá nem vetett anyagot minősítenek a bűncselekmény elkövetési tárgyának.

III. ÖSSZEGZÉS

Az Országos Kriminológiai Intézet kutatása³⁷ alapján kimutatható, hogy az NPS elkövetési tárggyal megvalósuló visszaélések miatt indított eljárások átlagosan 1 hónappal hosszabbak, mint a vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekményeké. Egy másik adat alapján megállapítható, hogy az átlagos vegyészszakértői költség a kábítószer-bűncselekményeknél több mint 50.000 Ft.-tal kevesebb, mint az új pszichoaktív anyaggal való visszaélés esetében, tehát jóval költségesebb eljárás. Számos más büntetőjogi eszköz is rendelkezésre áll, amelyek hatékonyak tudnak lenni. Az igazságszolgáltatás, a felderítés, a bűnmegelőzés jelentős lemaradással tud reagálni a kábítószerpiacon (főleg az NPS-piacon) bekövetkező gyors változásokra, valamint a

³⁶ Ritter Ildikó: A kábítószerpiac új kihívásai, figyelemmel az új pszichoaktív anyagok elterjedésére. Forrás: https://www.okri.hu/images/stories/kutatok/ritterildiko/a_kabitoszerpiac_uj_kihivasai_kutjel_2015.pdf 27. p. (2019. 04. 24.)

³⁷ Ritter i.m. 2019.

szabályozás is nehezen áttekinthető. Az „ilyen ügyekben az intézményrendszer strukturális és funkcionális sajátosságaiból adódó gyakorlat határozta és határozza meg az észlelés, felderítés jellemzőit, nem pedig az adott normasértésnek tartott magatartás és az ahhoz kapcsolódó piac sajátosságai. [...] A rendőrség nem tekinti kiemelt figyelmet igénylő cselekménynek ezt a normasértést, így nem fordít az átlagosnál sem több anyagi, technikai, [...] humán erőforrást ennek felderítésére és/vagy üldözésére.”³⁸ E tények alapján, valamint hozzátéve a korábban kifejtett jogi anomáliákat – feltételes ügyészi felfüggesztés, elterelés hiánya, NPS-sre vonatkozó értékhatár megfogalmazása – megállapítható, hogy a jelenleg hatályos szabályozás korántsem kielégítő.

³⁸ Ritter Ildikó: Remix – Új típusú pszichoaktív anyagok és a büntetőeljárás. in: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok. 53. kötet. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2016. 114. p.

Az új szintetikus kábítószeres jogi szabályozórendszere

ZOLNAY ZSOLT

I. BEVEZETÉS

A globalizáció és az internet terjedése új kihívás elé állította a jogalkotót, a kiskereskedelmi fogyasztók meghatározó része Ebayen, vagy ehhez hasonló elektronikus felületeken adják le a rendelésüket a főként kínai és indiai (gyakran amatőr) droglaboroktól, ahonnan tömegesen özönlenek az újabbnál újabb szerek az európai kontinensre, itt átcsomagolják, majd szétterítik az egyébként jogilag kábítószernek nem minősülő, azzal mégis azonos hatású, jobbára szintetikus pszichoaktív szereket. Jogi szabályozásuk a fiatalok védelme érdekében, illetve a közegészségügyi okokból kiemelt jelentőséggel bír.

Az Európai Unió reagálva a tagországokat érintő drogproblémára, létrehozott egy 3 fázisból álló rendszert, amit a Tanács 2005/387/IB határozata tart működésben. Első lépcsője maga az információk áramlása. Ennek biztosítása a korai jelzőrendszer (Early Warning System) feladata, a koordinációs feladatokat az EMCDDA látja el.

Az EMCDDA egy független ügynökség, melynek fő feladata, hogy segítse a politikai döntéshozókat és a tudományos élet résztvevőit az európai kábítószer-helyzet megértésében.

A korai jelzőrendszer adatai szerint, amíg 2005-ben 14, addig 2005-2014 között 101 új pszichoaktív szer került ki a piacra, 2008 és 2013 között hétszeresére nőtt a kábítószerleforgatások száma az uniós tagországokban. Az Eurobarométer mérései szerint a 15-24 éves korosztály van leginkább érintve 4,8%-os érintettséggel.

¹ A 2018-as jelentés szerint az azonosított NPS-ek közel 70%-át az elmúlt 5 évben mutatták ki. Míg 2014-ben a bejelentett új pszichoaktív anyagok száma 101, 2015-ben 98, 2016-ban 68 volt, addig 2017-ben 51-re csökkent ez az arány.²

¹New psychoactive substances in Europe, an update from the EU Early Warning System <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/65/TDo415135ENN.pdf>

Ritter Ildikó helyzetértékeléséhez csatlakozva látható, hogy „sokasodtak a szerek és kezdett kialakulni az a máig nehezen változtatható gyakorlat, hogy az egységes fellépésnek alá vessék magukat a tagállamok. Habár számos irányelv és bizottsági határozat jelöli ki az új pszichoaktív szerek elleni uniós fellépés keretszabályait, azok kitöltése és tartalommal megtöltése relatíve széles mozgásteret hagy az egyes tagállamoknak. Mindezek okáért még mindig nem beszélhetünk egységes európai gyakorlatról, csak olyan uniós irányelvekről és szabályokról, amelyek igyekeznek kikényszeríteni, hogy a nemzeti fellépések, szabályozások legalább közös alapokon nyugodjanak, továbbá igyekeznek megteremteni az együttműködést a kockázatok felmérése és értékelése tekintetében.”³

2013 tavaszán készült drogepidemiológiai vizsgálatok eredményei megmutatták, hogy a válaszadók között, a tiltott drogok életprevalencia értéke 8,2% volt. A tiltott drogok életprevalencia értéke a 19-25 évesek között 18,1%, a 26-35 éves populációban 12,8%, a 36-45 éveseknél 6,8%, a 46-55 éveseknél 4,0, míg az 56-65 évesek esetén 1,3%-ot tett ki.⁴

II. A TANÁCS 2005/387/IB HATÁROZATA

A határozat lehetőséget nyújt az EU intézmények és uniós tagállamok számára, hogy reagáljanak minden új és potenciálisan fenyegető kábítószerre, illetve pszichoaktív szerre, amelyek megjelennek az EU színterén. A határozat 2.cikke szerint a határozatban foglalt rendelkezéseket azon anyagokra kell alkalmazni, amelyek nem szerepelnek az 1961-es kábítószerokról szóló ENSZ egyezményben, valamint az 1971-es pszichotróp anyagokról szóló egyezmény jegyzékeiben. Az ÚPA jogi tulajdonsága, hogy csak akkor beszélhetünk ilyen szerrel, ha tagállami vagy uniós szinten kerül szabályozásra. Például a mefedron 2007-ben ütötte fel a fejét, ekkor még nem szabályozták, megjelenését követően azonban egyre több tagállamban került korlátozás alá. Az EMCDDA kockázatértékelésének köszönhetően azonban 2010-re uniós szintű szabályozás született, de mivel az ENSZ egyezmény által 2015-ben nemzetközi korlátozás alá került, már nem számít új pszichoaktív anyagnak.

Az új pszichoaktív anyag fogalmát a határozat 3. cikke határozza meg: „olyan új bódító vagy pszichotróp hatású kábítószer, amely tiszta formában vagy készítményben fordul elő, és amely nem szerepel az Egyesült Nemzetek Szervezete kábítószerokról szóló 1961. évi egységes egyezményének jegyzékeiben vagy az Egyesült Nemzetek Szervezete pszichotróp anyagokról szóló 1971. évi egyezményének jegyzékeiben, azonban hasonló fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint a fenti egyezmények listáin felsorolt anyagok.”

A határozat hatálya kiterjed a szintetikus és természetesen előforduló szerekre, olyan szerekre, amelyek az 1971-es ENSZ Egyezmény jegyzékeiben, illetve az 1961-es ENSZ Egységes Kábítószer Egyezmény I., II. vagy IV. jegyzékében megtalálhatóak. A határozat hatálya alá tartoznak továbbá a prekursorok: „Ez a határozat a prekursoroktól különböző végtermékekre vonatkozik, amely prekursorok tekintetében az egyes anyagok kábítószeres és pszichotróp anyagok tiltott

² Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontja: Európai kábítószer-jelentés (2018). Forrás: http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001HUN_PDF.pdf.

³ Ritter Ildikó: Új típusú pszichoaktív anyagok és büntetőeljárás. Kriminológiai Tanulmányok 53. Budapest, 2016, 105.p.

⁴ World Drug Report 2013. 75-76.p; www.drugwarfacts.org/cms/chapter/NPS#sthash.1Y6Ot5cc.dpuf

előállítására való eltérítésének megakadályozására irányuló intézkedések megállapításáról szóló, 1990. december 13-i 3677/90/EGK tanácsi rendelet és a kábítószer-prekuzorokról szóló, 2004. február 11-i 273/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet közösségi szabályozást állapít meg.”

A különböző gyógyászati termékek és ezek előállítására használt anyagok vonatkozásában kimondja a határozat, hogy „az e határozat hatálya alá tartozó új pszichoaktív anyagok magukban foglalhatják az állatgyógyászati készítmények közösségi kódexéről szóló, 2001. november 6-i 2001/82/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvben⁵ és az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló, 2001. november 6-i 2001/83/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvben⁶ meghatározott gyógyszereket is.”

A határozat továbbá magában foglalja az uniós fellépés elősegítését a pszichoaktív anyagokkal szemben, melynek első pillére maga a tagállamok közötti információcsere, a korai jelzőrendszer, abban az esetben, ha valahol új pszichoaktív szerre bukkannak:

„Minden tagállam biztosítja, hogy saját Europol nemzeti egysége és Reitox-hálózati képviselője – figyelembe véve a két szervezet megfelelő hatáskörét – tájékoztatja az Europolit és a KKEM-et az új pszichoaktív anyagok és az új pszichoaktív anyagokat tartalmazó készítmények előállításáról, kereskedelméről és felhasználásáról, beleértve a lehetséges gyógyászati felhasználásra vonatkozó kiegészítő információkat is. Az Europol és a KKEM összegyűjtik a tagállamoktól a jelentéstételi nyomtatványokon kapott információkat, és azonnal továbbítják azokat egymásnak, valamint a tagállamok Europol nemzeti egységeinek és a Reitox-hálózati képviselőinek, a Bizottságnak és az EMEA-nak.”⁵ (4.cikk)

A Reitox nem más, mint egy európai információs hálózat, melyet az EMCDDA hozott létre. Ez egy hálózati infrastruktúra, amely révén az országok közvetlenül tudnak kommunikálni és információt cserélni. Ezek az adatok a nemzeti kábítószer adatgyűjtő központokon keresztül jutnak el a tagállamokból és az EMCDDA-hoz. A korai jelzőrendszer részeként, a Reitox mellett a Europol nemzeti kirendeltségei is fontos szerepet kapnak a kábítószer elleni fellépésben.⁶

A második pillér a kockázatértékelés (risk assessment), amely uniós szinten teszi lehetővé hogy a pszichotróp anyagok szociális és egészségügyi kockázatait felmérjék. „A Tanács, figyelembe véve az Europol és a KKEM javaslatát, tagjainak többségével határozva kérheti, hogy valamely új pszichoaktív anyag felhasználása, előállítása és az azzal való kereskedelem által okozott kockázatok, beleértve az egészségügyi és szociális kockázatok is, valamint a szervezett bűnözés részvételét és az ellenőrzési intézkedések lehetséges következményeit, a (2)-(4) bekezdésekben megállapított eljárás szerint értékelésre kerüljenek, amennyiben tagjainak legalább negyede vagy a Bizottság írásban tájékoztatta a Tanácsot egy ilyen értékelés iránti támogatásáról. A tagállamok vagy a Bizottság a lehető leghamarabb tájékoztatják a Tanácsot,

⁵ A Tanács 2005/387/IB határozata (2005. május 10.) az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről (HL L 127/32. 2005.5.20.)

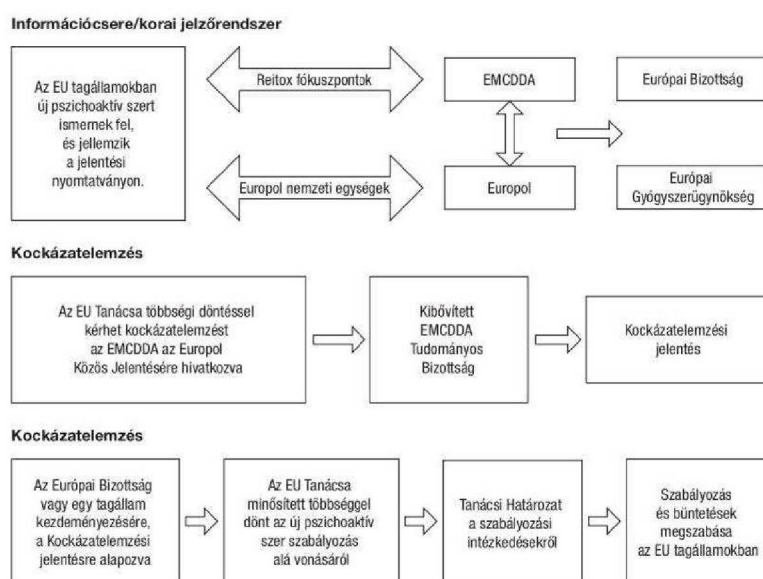
⁶ <http://www.emcdda.europa.eu/>

de mindenképpen a közös jelentés kézhezvételétől számított legkésőbb négy héten belül. A Tanács Főtitkársága erről haladéktalanul értesíti KKEM-et.” (6.cikk)

A kockázatértékelő jelentés tartalmi elemei:

- o az új pszichoaktív anyag fizikai és kémiai leírása és hatásmechanizmusa, beleértve a gyógyászati értékét is;
- o az új pszichoaktív anyaggal kapcsolatos egészségügyi kockázatok;
- o az új pszichoaktív anyaggal kapcsolatos szociális kockázatok;
- o a szervezett bűnözés részvételének szintjére és a hatóságok által történő lefoglalásokra és felderítésekre, valamint az új pszichoaktív anyag előállítására vonatkozó információk;
- o az új pszichoaktív anyagnak az Egyesült Nemzetek Szervezetének rendszerében végzett bármely értékelésére vonatkozó információk;
- o adott esetben a tagállamokban az új pszichoaktív anyagra alkalmazandó ellenőrzési intézkedések leírása;
- o az ellenőrzési lehetőségek és az ellenőrzési intézkedések lehetséges következményeit; valamint
- o az anyag előállításához felhasznált kémiai prekursorokat.⁷

A harmadik pillér magára a kockázatértékelésre épül, ez pedig a döntéshozatal. Amennyiben a kockázatelemzés egy ÚPA veszélyességére hívja fel a figyelmet, úgy a Bizottság vagy egy tagállam kezdeményezésére a Tanács minősített többséggel fogadhat el egy határozatot, amellyel a szer ellenőrzés alá kerül, azaz rá lehet bíni a tagállamokat a szükséges ellenintézkedések megtételére. A cél, hogy egy adott szer minden tagállamban ellenőrzés alá kerüljön, ezzel elősegítve a tagállamok közötti együttműködést. Az ellenőrzés alá vonásról a Tanács dönt határozatban, azonban a belső jogrendszer, azaz a büntetőjog részévé a tagállam jogosult döntést hozni.

Forrás: Új pszichoaktív szerek korai jelzőrendszere, EMCDDA⁸

⁷A Tanács 2005/387/IB határozata (2005. május 10.) az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről (HL L 127/32. 2005.5.20.)

Az Európai Unió országaiban három módszer létezik az új pszichoaktív anyagok szabályozására. Az egyedi listás szabályozás lényege, hogy a vegyületeket vagy azok csoportjait határozza meg a jogalkotó. Az újonnan megjelenő szerek standard, rendkívüli vagy gyorsított eljárással kerülnek a listára, ami a legelterjedtebb szabályozási mód a tagállamok körében. A generikus szabályozás során a szerkezeti jellemzők kerülnek meghatározásra. Az alkalmazás feltétele, hogy a hatóanyag kémiai szerkezete ismert legyen. Ez esetben tehát egy vegyületcsoport, azaz egy törzsképlet kerül a listára, de az ebből származtatott vegyületek vagy ezen vegyületek származékai ezen keresztül szintén listások lesznek, mely szabályozást követjük Magyarországon is (66/2012 (IV.2.) Kormányrendelet).

A harmadik szabályozási forma az analóg szabályozás, amelynek az a lényege, az új vegyületekkel szembeni korlátozások az új vegyület a már listán lévő vegyületekkel való hasonlósága okán léphet életbe (kémiai szerkezet és biológiai hatás alapján).

III. TÁGABB NEMZETKÖZI KERETEK

A tiltott kábítószeres előállításának, exportjának, behozatalának, forgalmazásának, kereskedelmének, felhasználásának és birtoklásának szabályozására szolgáló nemzetközi szabályozási keretet három ENSZ-egyezmény alkotja, melyekhez a legtöbb ENSZ tagállam már csatlakozott:

Az egységes kábítószer egyezmény (1961. március 30.) elfogadása előtt 6 nemzetközi egyezmény határozta meg a kábítószeres szabályozási kereteit: a Nemzetközi Ópiumegyezmény, a Második Nemzetközi Ópiumegyezmény, a kábítószeres gyártásának korlátozására és elosztásuk szabályozására vonatkozó egyezmény, az illegális kábítószer-kereskedelem elleni egyezmény, az 1931-es Egyezmény hatálya alá nem eső kábítószeres nemzetközi ellenőrzés alá vonására vonatkozó Jegyzőkönyv és a máktermesztés, valamint az ópium termesztésének, nemzetközi kereskedelmének és használatának korlátozására és szabályozására vonatkozó Jegyzőkönyv.

Az Egységes Kábítószer Egyezmény, ahogy az elnevezéséből is látszik, egységesítette az öt megelőző egyezmények előírásait, valamint kiküszöbölte az ellentmondásokat. Rendszerbe foglalta a legálisan előállított kábítószeres forgalmazását ellenőrizhető formában. A korábbi egyezmények egységesítése a nemzetközi szabályozás egységét jelentette. A hasonlósági elv (similarity concept) itt is nagy hangsúlyt kapott, a WHO-n keresztül minden kábítószerhez hasonló anyagot ellenőrzés alá lehet vonni nemzetközi szinten. Fő célkitűzése, hogy visszaszorítsák az egyezmény jegyzékeiben foglalt kábítószeres használatát (például a kokacserje, ópiummák, indiai kender).⁹

8 Új pszichoaktív szerek korai jelzőrendszere működési útmutató, 2007. http://drogfokuszpont.hu/wp-content/uploads/ews_utmutato.pdf

⁹ Bayer István: Gyógyszerészettörténeti Közlemények. Gyógyszerészet 55. 2011, 714-724.p.

A pszichotróp anyagokra vonatkozó egyezmény (1971. február 21.) szakított az 1961-es szemléletmóddal, a megelőzés helyett a kialakult problémát kísérelte meg kezelni, elvetette a hasonlósági elv alkalmazását, megakadályozva ezzel az analógok elleni hatékony fellépést, csak olyan szert engedett ellenőrzés alá vonni, melyekkel bizonyíthatóan visszaélnek, illetve a visszaélés mértéke indokoltta teszi a nemzetközi fellépést, amely a mai designer drogprobléma gyökere. Az 1961-es egyezménnyel ellentétben nem teszi lehetővé a prekursorok ellenőrzés alá vonását, és a korábbi egyezmény által kialakított szabályozási rendszerből, mint például az export-import bizonylati rendszer, statisztikai adatok szolgáltatása, INCB felügyelet, semmit nem vett át. „Az 1971-es Egyezmény az első olyan egyezmény, amely keresletcsökkentési előírásokat tartalmaz oly módon, hogy a visszaélési esetek korai felderítését, a drogbetegyek kezelését, a felvilágosítást, az utókezelést, a rehabilitációt és a társadalomba való beilleszkedést a kormányok kötelezettségévé tette.”¹⁰

A harmadik ENSZ Egyezmény a kábítószeres és pszichotróp anyagok tiltott forgalmazása ellen (1988. december 20.) 25.cikke mondja ki, hogy ez az egyezmény nem helyettesíti, hanem csupán kiegészíti a korábban elfogadott egyezményeket. A korábbi egyezményekhez hasonlóan itt is az illegális kábítószergyártás és-kereskedelem megelőzésére és felderítésére helyeződött a hangsúly, újszerű gondolkodás abban mutatkozik, hogy ugyanolyan hangsúly kerül a kábítószer-kereskedelemből származó jövedelmekre, mint magukra a drogokra, hiszen a kereskedelem célja maga a jövedelemszerzés, ezért hatékonyan csak akkor lehet fellépni az illegális kereskedelemmel szemben, ha az ebből származó jövedelmek is felderítésre kerülnek. Az 1971-es egyezményt követően, ekkor vált lehetségessé a prekursorok ellenőrzés alá vonása. A kormányok így lehetőséget kaptak, hogy együttesen működjenek közre ezen jövedelmek felderítésében, befagyasztásában, lefoglalásában és elkobzásában.

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC; United Nations Office on Drugs and Crime) az ENSZ azon szerve, melynek fő feladata, a kábítószeres elleni világméretű fellépés elősegítése. A bécsi központú hivatalnak ma már világszerte több mint 500 munkatársa van.¹¹ Az UNODC aktív szerepet vállalt a 2003. szeptember 29-én életbe lépett ENSZ Határokon átvelő Szervezett Bűnözés elleni Egyezményének (UNTOC), mely egyezmény célja hogy azáltal hogy meghatározza az egyes bűncselekmények közös fogalmát, az eltérő tagállami jogrendű országok egységesen tudnak fellépni a szervezett bűnözés ellen, azaz hogy az egy országban bűncselekménynek minősülő tettek a többi aláíró államban is annak minősüljenek, az ENSZ dokumentumok közül ez bír elsőként kötelező jogi erővel.

Működése 3 pilléren alapszik: kutatja és elemzi a kábítószerrel való visszaéléseket, valamint a politikai döntésekre vonatkozó bizonyítékokat gyűjt; jogi szabályozási tevékenységet végez, segíti a tagállamokat a nemzetközi szerződések ratifikálásában és végrehajtásában, a kábítószerekkel, bűnözéssel és terrorizmussal kapcsolatos nemzeti jogszabályok kidolgozásában; támogatja a technikai terepmunkát, és segítséget nyújt a bűnmegelőzési és bűnüldözési kapacitások növeléséhez.¹²

¹⁰ Bayer i.m. 724.p.

¹¹ <http://vienna.io.gov.hu/unodc-bemutato>

¹² UNODC hivatalos honlapja: <https://www.unodc.org/unodc/en/about-unodc/index.html?ref=menutop>

A Nemzetközi Kábítószer-ellenőrző Testület (INCB) egy független, igazságszolgáltatási-szakértői testület, amelyet az 1961. évi Egységes Kábítószer Egyezmény hozott létre, egyesítve az 1925-ös Nemzetközi Ópium Egyezmény által létrehozott Állandó Központi Kábítószer Tanácsot és egy kábítószer-felügyeleti szervet, amelyet az 1931-es egyezmény 5. cikk 6. bekezdése hozott létre a kábítószer gyártásának és forgalmazásának korlátozásáról. Az INCB-nek 13 újraválasztható tagja van, akiket a Gazdasági és Szociális Tanács öt évre választ. Tíz tag a kormányok által kijelölt személyek listájából kerül ki. A fennmaradó három tagot az Egészségügyi Világszervezet (WHO) az orvosi, farmakológiai vagy gyógyszerészeti tapasztalatokkal rendelkező személyek listájából választja ki.

Az INCB felügyeletet gyakorol a kábítószeres törvényes gyártása, felhasználása tekintetében a kormányokkal együttműködve annak érdekében, hogy az orvosi célú kábítószeres ne kerülhessenek a fekete piacra, ellenőrzést gyakorol a kábítószeres előállítására alkalmas vegyi anyagok felett, hogy azokat illegálisan ne lehessen felhasználni. Másik feladata a kábítószeres tiltott előállítása, kereskedelme és felhasználása tekintetében, hogy felhívja a figyelmet a tagállami és nemzetközi szintű szabályozási rendszerek gyengeségeire, együttműködve a megfelelő szabályozás kialakításában, illetve értékelést ad az egyes vegyi anyagokról annak érdekében, hogy korlátozás alá kerülhessenek.¹³

¹³ <http://www.incb.org/incb/en/about/mandate-functions.html>

Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés megjelenése a büntetőeljárásokban – joggyakorlat elemzés

CSORDÁS BALÁZS

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Jelen kutatás az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos joggyakorlatra irányul, ezen anyagok megjelenését a büntetőeljárásban, azon belül is, a bíróságok ítélkezési gyakorlatát vizsgálom meg. E körben másodfokú bírósági határozatokkal foglalkoztam, melyeket az öt ítélőtábla, valamint a Kúria – felülvizsgálati eljárás körében - hozott meg. Szám szerint 35 darab bírósági határozatot vizsgáltam, próbálva betekintést nyerni az ország különböző területeinek joggyakorlatába és valamely konzekvenciát levonni az általam olvasottakból.

Elsődlegesen azt látom szükségesnek áttekinteni, hogy mit értünk új pszichoaktív anyag alatt?

Új pszichoaktív anyag alatt a Btk. 184/D. § szerint a 2005. évi XCV. törvény az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról (későbbiekben: Gytv.) meghatározott fogalmat kell érteni. Ez a fogalom a törvény 1.§ 37. pontja, mely alapján új pszichoaktív anyag:

„olyan, a forgalomban újonnan megjelent, gyógyászati felhasználással nem rendelkező anyag vagy vegyületcsoport, amely a központi idegrendszer működésének befolyásolása révén alkalmas a tudatállapot, a viselkedés vagy az érzékelés módosítására, megváltoztatására, és ezért hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, vagy a 2. számú mellékletben meghatározott pszichotróp anyagok jegyzékén szereplő anyagok, és erre tekintettel azt az egészségügyért felelős miniszter rendeletében ilyen anyaggá minősítette”.

Az új pszichoaktív anyagok szigorúan véve nem tekintendők kábítószernek, ugyanakkor hatásuk nagyon hasonló, éppen ezért semmivel sem veszélytelenebbek, sőt, mivel kevés információ áll rendelkezésünkre arra nézve, hogy milyen hatással vannak az emberi szervezetre, illetve milyen károkat képesek okozni, nem állunk távol a valóságtól, ha azt merjük mondani, hogy adott esetben még veszélyesebbek is lehetnek a kábítószereknél. Az ilyen cselekmények pönalizálását a miniszteri indoklás is ezzel támasztja alá. Lényegük, hogy úgy hozzák létre őket, hogy egy kábítószer vagy annak minősülő anyag kémiai szerkezetét átalakítják, úgy, hogy annak hatása lényegesen ne változzon, de a szer a változtatás következtében legális maradjon.¹ Éppen ezért az elkövetők általánosságban arra használják ezeket az anyagokat, hogy helyettesítsék velük az ellenőrzés alatt és a büntető törvény hatálya alatt álló kábítószereket.²

A Btk. az új pszichoaktív anyaggal visszaélő cselekményeket az elkövetési magatartások típusa szerint ketté bontja: forgalmazói típusú és a beszerző típusú, nem fogyasztói elkövetési tevékenységekre.

A *forgalmazói típusú* elkövetési tevékenységek közé tartozó magatartások: a *kínálás, az átadás, a forgalomba hozatal, a kereskedés, valamint az ezekhez szükséges anyagi eszközök szolgáltatása.* A *beszerző típusú, nem fogyasztói* elkövetési magatartásokhoz tartozik az *előállítás, továbbá az ország területére behozatal, onnan kivitel, azon átszállítás, tehát a tranzit.* Ezen felül a *megszerzés és a tartás* szintén, de ezek csak abban az esetben lesznek büntetendők, ha az új pszichoaktív anyag meghaladja a csekély mennyiséget. Továbbá itt is felmerül az ezekhez szükséges *anyagi eszközök szolgáltatása.*

Előbbi nagy tevékenységi kört (forgalmazói) a Btk. 184. és 184/A. §-ok, utóbbit (beszerző) a Btk. 184/B. és 184/C. §-ok szabályozzák. Ahogy e szakaszokból is kitűnik, a büntetési tételek alapján a törvény szigorúbban rendeli büntetni a forgalmazói típusú elkövetési magatartásokat, mint a beszerzői típusúakat, mely érthető is a társadalomra veszélyesség mértékéből kifolyólag. Hangsúlyt fektet a Btk. az új pszichoaktív anyaggal visszaélés körében arra is, hogy szigorúbban rendeli büntetni a tizennyolcadik életévét betöltött elkövető által történő forgalmazói típusú magatartás fejt ki a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy irányába, vagy ilyen személyt ehhez a magatartáshoz felhasznál (Btk. 184/A. §). Hasonló a helyzet a beszerző típusú, nem fogyasztói magatartások terén, a Btk. szintén szigorúbban rendeli büntetni azt, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával fejt ki ilyen cselekményeket, vagy ha a passzív alany életkorára tekintet nélkül fokozottan védett helyszíneken teszi ezt (Btk. 184/C. §).³

Itt kell hangsúlyoznom a már említetteket, hogy az ítéletábrák, valamint a Kúria által képviselt gyakorlatot vizsgáltam az új pszichoaktív anyaggal visszaélés körében, és így mintámként másodfokú határozatok szolgáltak. Ennek okán első tapasztalásom nem volt meglepő számomra. Eszerint ugyanis a vizsgált esetekben többnyire az új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntették a forgalmazói típusú magatartásokkal megvalósított változatával találkoztam, melyet a Btk. 184. § és 184/A. § szabályoz. Ez valószínűsíthetően azért van így, mivel

¹ Mezölaki Erik: 184.§ In: Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz, Wolters Kluwer Kft., 2013. 399.p.

² Jámbor Gellért: Az új pszichoaktív anyagok megjelenése, elterjedése és az új jelenséggel szembeni lehetséges büntetőeljárás jogi és kriminalisztikai válaszlelések. Themis 2014/2. 95. p.

³ Mezölaki Erik: 176-184/D.§ In: Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz, Wolters Kluwer Kft., 2013. 377-409.p.

a beszerzői típusú magatartásokkal megvalósított új pszichoaktív anyaggal visszaélés - amennyiben súlyosabb bűncselekmény nem merül fel – elsőfokon általában járásbíróóság hatáskörébe tartozik. A Be. 19. § alapján⁴, elsőfokon a járásbíróóság hatáskörébe tartozik annak a bűncselekménynek az elbírálása, amelyet e törvény nem utal a törvényszék hatáskörébe - márpedig ez esetben ez a helyzet a büntetési keretek miatt. Ebből következően ilyenkor a másodfokú fórum a törvényszék lesz nem pedig az ítélőtábla, ahol az én mintámat képező másodfokú bírósági határozatok születtek.

Természetesen előfordult olyan eset is, amikor a beszerzői típusú magatartással történt az elkövetés - például csekély mennyiséget meghaladó megszerzésről, vagy tartásról volt szó - tehát a Btk. 184/B. vagy 184/C. §-ok alkalmazására került sor, ugyanakkor ez olyan helyzetben volt jellemző, amikor más súlyosabb bűncselekmény – jellemzően kábítószer-kereskedelem vagy kábítószer birtoklása állt mellette.

II. TÉNYÁLLÁSOK

1. AZ ELKÖVETÉSI MAGATARTÁSOK

A felsorolt elkövetési magatartásokat áttekintve az állapítható meg, hogy elsősorban forgalmazói típusú magatartások körével találkoztam a vizsgált anyagban. Ennek kapcsán megállapítható, hogy az esetek nagy többségében a forgalomba hozatal, de különösen a kereskedés volt számottevően jelen, e két magatartás a legtöbb ügy kapcsán felmerült. Ellenben a kínálás, átadás elvétve fordult csak elő, akkor is csekély mennyiségre, amely így privilegiált esetként minősülve csupán az új pszichoaktív anyaggal visszaélés vétségét valósította meg.

Ami érdekesség volt számomra, és amire több példát is láttam a határozatok elemzése során, az az volt, hogy előfordulnak olyan forgalmazói magatartásra utaló körülmények, melyek kapcsán a bíróságok a bizonyítékok értékelése során - annak ellenére, hogy még konkrét eladások nem történtek meg – megállapítanak egy kereskedői magatartást, illetve annak kísérletét. Ezekben az esetekben a bíróság kifejtette, hogy olyan következtetés lehetett levonni, mely szerint a vádlott az általa birtokolt anyagot tovább szeretne volna értékesíteni, adott esetben látható, hogy azt csupán haszonszerzés céljából szerezte be, nem pedig saját fogyasztásra. Ilyen körülmények és bizonyítékok a határozatokból példálózó jelleggel: ha megállapítható, hogy a vádlott mérleg segítségével kiporciózta a szert, vagy csomagoláshoz szükséges eszközök jelennek meg, de már önmagában a nagy mennyiségű új pszichoaktív anyag is megalapozhatja azt a gyanút, hogy nem saját fogyasztásra szerezte be.

A beszerzői típusú magatartások közül az új pszichoaktív anyagok körében előállítással a vizsgált határozatokban nem találkoztam. Az ország területére behozatal, onnan kivitel vagy azon átszállítás, azaz tranzit mint elkövetési magatartás a vizsgált ügyek során egyszer bukkant fel, amikor is egy román állampolgár hozott be Magyarországra területére új pszichoaktív anyagot. Ezekhez képest a csekély mennyiséget meghaladó megszerzés és tartás merült fel gyakrabban, amikor beszerzői típusú magatartás miatt került megállapítása az új pszichoaktív anyaggal

⁴ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

visszaélés. Ilyen esetekben jellemző volt azonban, hogy nem csak új pszichoaktív anyagot, hanem kábítószer is tartott magánál vagy szerzett meg az illető.

A Btk. által az új pszichoaktív anyaggal visszaélés körében szigorúbban büntetni rendelt magatartások közül (Btk. 184/A. § és 184/C. §) a forgalmazói változat, azon belül is a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részére történő kínálás, illetve átadás volt, ami számottevő volt, ilyen esettel több ügy kapcsán is találkoztam. Ugyanakkor a beszerző típusú elkövetésekre, tizennyolcadik életévét be nem töltött személy kapcsán, nem találtam példát a mintámban

2. A MINŐSÍTETT ÉS PRIVILEGIZÁLT ESETEK

Az új pszichoaktív anyaggal visszaélő cselekmények esetén a Btk. a *forgalmazói típusú* elkövetési magatartással megvalósított cselekményekhez minősítő körülményként kapcsolja a bünszövetségben; a hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva; valamint a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek vagy a Nemzeti Adó-és Vámhivatal létesítményében történő elkövetést. Ez esetben privilegizált esetről akkor beszélhetünk, ha az elkövető kínálása vagy átadása csekély mennyiségű új pszichoaktív anyagra történik.

Az új pszichoaktív anyaggal visszaélő cselekmények esetén a Btk. a *beszerzői típusú* elkövetési magatartással megvalósított cselekményekhez minősítő körülményként kapcsolja az üzletszerűen; bünszövetségben; és hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva történő elkövetést. Itt akkor beszélhetünk privilegizált esetről, ha csekély mennyiségű új pszichoaktív anyagra történik az elkövetés.

A minősített esetek körében egyedül a bünszövetség volt jelen több ügyben is, viszont a hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként; Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek vagy a Nemzeti Adó-és Vámhivatal létesítményében történő, sőt még az üzletszerűen történő elkövetésre sem találtam a mintámban adatot. Utóbbi esetre magyarázatot adhat az a tény, hogy az üzletszerűség - mint a kereskedelem szükségszerű fogalmi eleme - a kétszeres értékelés tilalma folytán a Btk. szerint nem minősítő körülménye a kereskedői magatartással elkövetett bűncselekményeknek, és mivel főként forgalmazói típusú magatartásokkal találkoztam így e tényező jelentősége is megnőhetett.

Privilegizált eset szempontjából megállapítható, hogy a vizsgált ügyek közel egy harmadát csekély mennyiségű, a többit azt meghaladó mennyiségű új pszichoaktív anyagra követték el. Ahhoz, hogy ez átláthatóvá váljék fontos szót ejteni az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos mennyiségi szabályozásról és annak joggyakorlatra való hatásáról.

3. A MENNYISÉGI KÉRDÉS

A mennyiségi kérdés az egyes cselekmények minősítése terén bír elvitathatatlan jelentőséggel, így ez az egyik fő terület, mely kapcsán a joggyakorlat több problémába is ütközik. Annak ellenére, hogy a rendelkezések nagy része a kábítószeres bűncselekményekre vonatkozó rendelkezések mintájára lettek elkészítve, jelen kérdésben ez nem mutatkozik meg, hiszen

csupán a csekély mennyiséget nevesíti a törvény, de az is mint privilegizált eset jelenik meg. A jelenlegi szabályozás szerint az új pszichoaktív anyagok tekintetében a Btk. 184/D.§ (2) bekezdése határozza meg a csekély mennyiséget a következő módon: „A 184-184/C. § alkalmazásában az új pszichoaktív anyag csekély mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a 2 gramm mennyiséget nem haladja meg. A só formában előforduló vegyületek esetén tiszta hatóanyag-tartalom alatt a bázis formában megadott hatóanyag-tartalmat kell érteni.”

A fentiek alapján megállapítható, hogy ezen a téren a mennyiségi kérdések esetében hordoz némi furcsaságot magában e terület, hiszen a törvény nem nevesít sem jelentős, sem különösen jelentős mennyiségre történő elkövetést, ebből kifolyólag nem lesz minősítő körülmény az ilyen módon történő elkövetés az új pszichoaktív anyaggal visszaélés körében.

Ennek a joggyakorlatban az lesz a következménye, hogy az egyes határozatokban megjelenő új pszichoaktív anyaggal visszaélés esetében a mennyiséget minden esetben két féle módon adják meg: vagy csekély mennyiséget meghaladó – ez esetben feltüntetik, hogy mennyivel haladja meg – vagy csekély mennyiség. Utóbbi esetén lehet szó privilegizált esetről, melyről a korábbiakban esett szó. E szabályozási rendszert jól szemléltette számomra az egyes határozatokban található mennyiségi meghatározások, ugyanis míg a kábítószeresek esetén a csekély, jelentős, különösen jelentős minősítések és azok alsó- valamint felső hatáiról volt szó, addig az új pszichoaktív anyagok esetében csupán a csekély mennyiséghez képest történt a viszonyítás. Megjegyzésként hagynám itt, hogy legtöbb esetben a csekély mennyiséget meghaladó mennyiséggel találkoztam a 35 eset kapcsán, ebből közel 25 alkalommal követték el ilyen mennyiségre a cselekményt. Ebből kiindulva pedig arra a következtetésre jutottam, hogy a jogalkotó adott esetben így próbálja szigorúbb elbírálás alá venni az új pszichoaktív anyaggal visszaélést. Hiszen amennyiben minden mennyiség, amely a meghatározott csekély mennyiségi „minimumot” meghaladja, már a büntetés kiszabását tekintve szigorúbb elbírálást eredményezhet.

Ugyanakkor, hogy a cselekményeket minősíteni lehessen, ahhoz az kell, hogy az új pszichoaktív anyagok (és kábítószeresek) hatóanyag-tartalmának megállapítására is sor kerüljön, melyhez bizonyos hatósági lépések is szükségesek.

4. A BŰNCSELEKMÉNY ÉS A HALMAZAT JELLEMZŐI

Megállapítható, hogy az új pszichoaktív anyaggal visszaélés mint bűncselekmény az esetek többségében nem egyedüli cselekményként van jelen, hanem más - többnyire kábítószer-kereskedelem vagy kábítószer birtoklása - bűncselekménnyel halmazatban jelenik meg.

Hasonló megállapításra jutott Brindzik Beáta és Kozák Bettina a Győri Ítéltábla büntetéskiszabási gyakorlatának elemzése közben, melyben így írnak: „Az alapeseti tényállások hatálya alá tartozó bűncselekmények rendkívül kis számban fordultak elő önállóan, halmazatban azonban annál gyakrabban. Különösen igaz ez a fogyasztói típusú magatartásokra.”⁵

⁵ Brindzik Beáta – Kozák Bettina: Az új Btk. büntetéskiszabásra gyakorolt hatása a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények vonatkozásában, 5. A Győri Ítéltábla büntetéskiszabási gyakorlata 2010-2018 között.

E jelenség „miértjére” is próbáltam választ találni miközben az egyes határozatokat elemeztem, és úgy találtam, hogy több ok is felmerülhet magyarázatként. Példának okáért vannak olyan esetek, amikor az elkövető maga sem tudja, hogy pontosan milyen anyagot tart magánál, esetleg ad el valakinek, csupán annyival van tisztában, hogy az bódító hatással bír, így gyakorta megesik, hogy kábítószer vagy új pszichoaktív anyag mellett a másik elkövetési tárgyra is megvalósítja a cselekményét. Ez amellett, hogy megnehezíti a nyomozó hatóságok dolgát, – itt lép be a szakértő, akinek szerepéről a korábbiakban már volt szó - nagyobb veszélyt is rejt magában a társadalomra, hiszen a fogyasztó, sem fogja tudni adott esetben, hogy milyen anyag került a szervezetébe.

Ide köthető és véleményem szerint ezekkel az anyagokkal, vegyületekkel kapcsolatosan fontos is azt látni, – mely egyébként a bírósági határozatokban is gyakran megfogalmazódik - hogy adott esetben az elkövetés tárgyát képező szer, vegyület az elkövetés idején még új pszichoaktív anyagnak minősült, ám az elbírálás idején már kábítószernek számít. Ez valóban problémás helyzet, melyet a Nemzeti Drog Fókuszpont 2018. éves jelentése is kiemel a következőképpen:

„Nehézséget jelent a jogalkalmazó bírák számára például az új pszichoaktív anyaggal való visszaélés tényállásának viszonya a kábítószerekkel kapcsolatos tényállásokhoz (176-177.§; 178-180.§), valamint problémát jelentenek az ennek során jelentkező halmazati kérdések, különösen, ha az új pszichoaktív szerek listáján szereplő anyag az eljárás ideje alatt átkerül a kábítószer-listára. Ezekben az esetekben sokszor előfordul, hogy a cselekmény, ami még új pszichoaktív anyaggal való visszaélésnek minősült, az ítélelethozatalkor már a kábítószer-kereskedelem vagy kábítószer birtoklás tényállásai alá esik.”⁶

A lefolytatott kutatás mintájában ez nem jelent oly mértékű gondot, ahogy a fentiekben ezt leírják, ugyanis a bíróságok egyöntetűen kifejtették álláspontjukat ez ügyben, miszerint a tisztességes eljárás alkotmányos elve sérülne, ha az elkövetéskor enyhébb megítélésű bűncselekményt az elbíráláskor már súlyosabban minősülő bűncselekményként értékelné, minősítené és a vádlottak cselekményét e szerint bírálná el.

Előfordul olyan eset is, amikor az elkövető az új pszichoaktív anyagot a kábítószerrel azonos módon kezeli, nem tesz különbséget pusztán a hatásából kiindulva (maximum az ára tekintetében téve különbséget) így két vagy többféle anyaggal is kereskedik. Ekkor az általa elkövetett cselekményekkel megvalósíthatja mind a kábítószer-kereskedelem mind az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállását így alkotva azokkal halmazatot.

Ez kifejezetten gyakorinak mondható és az általam vizsgált ügyekből is kitűnik, hiszen az elkövetési tárgyak spektruma nagyon széles, rengeteg különféle anyaggal követnek el ilyen cselekményeket. Így fordulhat elő az, hogy igen kevés ügyben találok olyan esettel, amikor csupán új pszichoaktív anyaggal visszaélés merült fel, és nem kapcsolódott hozzá más bűncselekmény. Amint említettem az új pszichoaktív anyaggal visszaélés mellett elsősorban a kábítószer-kereskedelem vagy kábítószer birtoklás áll leggyakrabban, ugyanakkor több olyan ügygel találok, melyben emellett a járművezetés bódult állapotban (Btk. 237. §) törvényi tényállását is megvalósította az elkövető. Jellemzően ilyen cselekményt nem a kereskedők,

⁶ Nemzetközi Drog Fókuszpont: 2018-as éves jelentés (2017-es adatok) az EMCDDA számára 16. p.

hanem sokkal inkább a fogyasztók valószínűleg meg - a vizsgálati anyag szerint - mivel kereskedők nagytöbbsége nem fogyaszt az általa eladásra szánt anyagból. Ezt alátámasztják a vizsgált határozatok is, hiszen megállapítható, hogy a kábítószer birtoklása illetve az új pszichoaktív anyaggal visszaélés beszerzői magatartásaival elkövetett cselekményekkel áll gyakran halmazatban a bódult állapotban elkövetett járművezetés..

III. A SZAKÉRTŐ KÉRDÉSE - HATÓSÁGI LÉPÉSEK

Ennek kapcsán elengedhetetlen a szakértőkről beszélni, hiszen ahogy az általam vizsgált határozatokból tisztán kirajzolódik, erre minden esetben szakértői segítséggel kerül sor – mely állítást egyértelműen alátámasztják a különböző bírósági határozatok is. Ahhoz azonban, hogy legyen mit vizsgálni, első körben elengedhetetlen, hogy a nyomozó hatóság részéről le kell foglalni a meglévő szert, mely az ügyek nagy többségében – ez alatt az általam alkalmazott mintámat értendő - meg is történik egy házkutatás, esetleg gépjármű átvizsgálása után. A bizonyítás szempontjából ez a kevésbé problémás eset, mivel itt a szakértői vizsgálatot nem lehet mellőzni, a mennyiségi kérdés szakkérdés lesz. Ebből kifolyólag vegyész szakértő kompetenciájába tartozik annak megállapítása, hogy milyen hatóanyag és milyen mennyiségben található meg abban az adott szerben.

Az általam vizsgált egyik határozatból származnak a következő sorok: „Következetes az ítélkezési gyakorlat abban, hogy a bűnjelként lefoglalt és a vizsgálat számára rendelkezésre álló kábítószer tiszta hatóanyag-tartalmának megállapítása igazságügyi vegyészszakértői feladat, mely kémiai módszerekkel, mérések útján történik.”

Ez a megállapítás fokozottan igaz az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos ügyek elbírálása során, hiszen ezen anyagok listája nagyon dinamikusan változik, e listákon vegyületcsoportok találhatóak, melyek vizsgálatához nem mellőzhető a vegyész szakértő alkalmazása. A fentiekkel a vizsgált mintámban szereplő szinte összes határozatban találkozhattam, ha nem is minden esetben leírva és kiemelve, de a gyakorlati megvalósulás terén, a szakértő alkalmazásával.

A fent idézett határozat a következőképp folytatódik: „Hasonlóképpen egységes a bírói gyakorlat abban is, hogy a le nem foglalt – értékesített, megsemmisült, elfogyasztott stb. – kábítószer esetén a tiszta hatóanyag mennyisége becsléssel határozható meg. Ez utóbbi azonban nem szakkérdés, nem igényli szakértő közreműködését, az végső soron az ügyben eljáró bíróság feladata és a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (a továbbiakban: BSZKI) által évente, a kábítószer-készítmények átlagos hatóanyag-tartalmának alakulásáról közzétett adatokon és a bizonyítás büntető-eljárásjogi alapelvein alapul.”

Ehhez szükséges hozzáfűzni, hogy az csak a kábítószerek kapcsán állja meg a helyét, ugyanis az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatosan nem alkalmazható becslés megállapításom szerint, erre vonatkozóan a vizsgált mintákban adatot nem is találtam.

A vegyész szakértőn túl fontos lehet a toxikológiai szakértő alkalmazása, amely a fogyasztás esetén nyújthat releváns bizonyítékot, ugyanis a toxikológiai vizsgálatok célja, hogy megállapítsa, hogy az elkövető vagy a gyanúsított fogyasztott-e valamilyen új pszichoaktív anyagot vagy kábítószer. Úgy észleltem a kutatás során, hogy ahol beszerzői típusú magatartásokkal

elkövetett új pszichoaktív anyaggal visszaélés kérdése merült fel, a vegyész szakértő mellett az ügy megkívánja a toxikológiai szakértő alkalmazását is. Hasonló ügyekben merülhet fel az elmeorvos szakértő, akinek igénybevételét szintén tapasztaltam egy vagy két ügy során. A fentieken felül, csupán egy-két alkalommal találkoztam botanikus szakértő alkalmazásával, mely nyilvánvalóan a marihuána esetén releváns, amely tehát az új pszichoaktív anyag mellett jelent meg az ügyben.

IV. A VÁD ÉS A VÉDELEM JELLEMZŐI

A jelen kutatás mintájául szolgáló határozatok másodfokú döntések, így értelemszerűen történt fellebbezés velük kapcsolatosan. Az esetek nagy többségében ez a fellebbezés két irányú volt, mind az ügyészség, mind a vádlottak részéről érkezett, elvéve találkoztam olyannal, hogy az ügyészség nem kívánt fellebbezni, de ez nem volt számottevő. A vád kapcsán megállapítható volt még a határozatokból, hogy gyakran súlyosítás érdekében tett fellebbezést, de voltak példák arra is, hogy csupán az ítélet helybenhagyását kérte. Két-három olyan esettel találkoztam, amikor olyan megállapítást tett a bíróság részére, mely a vádlott javára irányult.

A védelem tevékenységét vizsgálva arra jutottam, hogy nagyon hasonló védekezések vannak. A legtöbb esetben egy két kivétellel mindig a minősítés megváltoztatása mellett enyhítésre irányul a fellebbezés. Ez abban a körben igaz, - amellyel a legtöbbet is találkoztam - amikor forgalmazói típusú magatartás kapcsán állapítja meg a bíróság az új pszichoaktív anyaggal visszaélést és így a védelem célja, hogy beszerző típusú magatartás legyen megállapítva. Ilyenkor gyakran hozott érv a minősítés megváltoztatása érdekében, hogy a vádlott az adott anyagot csak saját fogyasztásra tartotta és nem értékesítési szándékkal, esetleg, hogy ügyfele kábítószer függő. Ezen felül visszatérő volt még a védelem részéről például a szakértői vélemény megkérdőjelezése vagy a kihallgatott tanúk elmeállapotának kétségbevonása. A vizsgált ügyek során azt tapasztaltam, hogy a bíróság többnyire nem fogadja el az efféle érveket a védelem részéről, ugyanis nem tartja megalapozottnak, illetve a védelem részéről sincs kellő bizonyítékkal alátámasztva.

A bíróság oldaláról a Kúria által elbírált felülvizsgálati eljárások esetén a vizsgált 6 ügyben 5 alkalommal hatályában fenntartotta és 1 alkalommal változtatta meg a törvényszék, illetve ítéletábra döntését. Az ítéletábrák esetében a fellebbezéssel kapcsolatosan a vizsgált 29 vizsgált ügyben 6 alkalommal helyben hagyta, 22 alkalommal megváltoztatta és 1 alkalommal hatályon kívül helyezte az elsőfokú bíróság döntését.

V. A KISZABOTT BÜNTETÉSEKRŐL

E cselekmények miatt a bíróságok halmazati büntetést szabtak ki, mely az általam vizsgáltak alapján minden esetben a Btk. büntetési tételkeretének és a halmazati szabályoknak megfelelően szabadságvesztés büntetés - mely a tapasztalataim szerint a legtöbb esetben végrehajtandó - illetve közügyektől eltiltás mellékbüntetés. A fenti megállapítás annak is köszönhető, hogy a legtöbb esetben a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekkel halmazatban állapítja meg a bírói gyakorlat az új pszichoaktív anyaggal visszaélést. Amennyiben

az elkövető megvalósította a járművezetés bódult állapotban bűncselekményt is, úgy büntetésül a járművezetéstől eltiltás is borítékolható. Továbbá amennyiben van számottevő vagyon, amellyel kapcsolatban megállapítható, hogy azt az elköveti az új pszichoaktív anyag vagy a kábítószer értékesítése révén szerezte (bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyon), úgy a bíróság vagyonekobjást fog elrendelni a bűncselekménnyel összefüggő teljes vagyonra nézve. Jól látható, hogy amennyiben ezt az elsőfokú bíróság elmulasztotta volna, vagy nem megfelelő összegre rendelte el, a másodfokú bíróság minden esetben elrendeli, vagy megváltoztatja annak összegét. Ezeken túlmenően jellemző a pénzbüntetés, mint enyhébben minősülő cselekmények esetén alkalmazott büntetési nem. Ez általában a fogyasztók körében figyelhető meg, akik adott esetben csekély mennyiséget meghaladó új pszichoaktív anyagot szereztek meg vagy tartottak, így valósítva meg a törvényi tényállást. Ilyenkor a bíróságok általában az egy napi tétel meghatározásával, valahány napi tétel pénzbüntetésre ítélik az elkövetőt.

VI. LEZÁRÓ GONDOLATSOR ÉS PROBLÉMAFELVETÉS

Tapasztalataim alapján az egyes ítéletablák között a büntetés kiszabásának körében nem mutatkoznak kirívóan nagy eltérések, így ezzel kapcsolatosan nem találtam említésre méltó, a nagy átlagtól eltérő jelenti valót. További megállapítás, hogy a vizsgálat alapját képező ügyekben a jogalkalmazók határozataikban követték a kommentár⁷ által a vizsgált bűncselekmény tényállási elemei kapcsán megadott értelmezést, attól eltérő gyakorlattal nem találkoztam.

Összességében, ami számomra nagy tanulság volt az új pszichoaktív anyaggal visszaélés joggyakorlatának elemzése kapcsán, az az egyes elkövetések és a halmazati kérdéskör vizsgálata során merült fel. Az ezek során tett észrevételeimet a korábbiakban már ismertettem, csupán szeretném hangsúlyosabbá tenni azt a felismerést, mely lényege, hogy az új pszichoaktív anyaggal visszaélés az esetek többségében nem egyedüli cselekményként van jelen, hanem más bűncselekménnyel halmazatban jelenik meg. Nagyon ritka az a jelenség, amikor önállóan áll az alapcselekmény vagy minősített esete – a vizsgált anyagban – minden más bűncselekménytől függetlenül. Mint ahogy azt már szintén megjegyeztem, de továbbra is ki kell emelni, hogy – a mintámat alapulvéve – legtöbb esetben kábítószer-kereskedelem vagy kábítószer birtoklása cselekményekkel áll halmazatban. Az általam felvetni kívánt gondolatsor alapjául ez a megállapítás szolgál, mint kiindulási alap.

Ezt kiegészítendő, a felvetésem alapjának második fele abból indul ki, hogy adott esetben az ilyen anyagok, ahogy telik az idő nagy eséllyel átkerülnek a kábítószer-listára, melynek következtében már kábítószernek fognak minősülni. Erre úgy kerülhet sor, hogy az új pszichoaktív anyagot, egy éven belül kockázatértékelésnek kell alávetni miután új pszichoaktív anyaggá nyilvánították. Erről a kockázatértékelésről a Gytv. 15/C. §-a rendelkezik, mely három lehetőséget vázol fel. Ezek között szerepel az a lehetőség, mely értelmében elvégzendő a vizsgált anyag áthelyezése a megfelelő pszichotróp anyag jegyzékére, amennyiben az adott anyag veszélyességének mértéke megegyezik a Gytv. 1.§ 4. pontjában meghatározott

⁷ Mezölaki Erik: 176-184/D.§ In: Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz, Wolters Kluwer Kft., 2013. 377-409.p.

kábítószeres vagy a Pszichotróp Egyezmény jegyzékein, vagy a Gytv. II. számú mellékletében szereplő anyagok veszélyességével.⁸

Valószínűsíthető, hogy maguk az egyes új pszichoaktív anyagok kábítószerlistára kerülhetnek az idő múlásával, és ezáltal változik a minősítése is az ilyen anyagokkal elkövetett cselekményeknek. Ez pedig elvezet minket a kábítószeresekkel és az új pszichoaktív anyagokkal elkövetett bűncselekmények szabályozásának egyik, ha nem a legnagyobb problémájához. E probléma pedig nem más, mint hogy a jogalkotó szabályozása messze elmarad az elkövetők tevékenysége mögött. Ugyanis hiába minősít be, illetve vesz fel adott vegyületcsoportot, anyagot, szubsztanciát az adott listákra, a modern kor és a technika világában eszeveszett gyorsasággal és hatalmas mennyiségben állítanak elő újabb és újabb olyan anyagokat, amelyek hatásukban hasonlítanak, mégis összetevőikben pont annyiban térnek el a listán szereplő anyagoktól, amely még kívül esik a büntetőnormák hatályán. Ez természetesen nemzetközi szintű probléma, amelyre - jelenlegi legjobb tudomásom szerint - nem találtak még igazán hatékony megoldást.

A fentieket végigjárva és a két gondolati szegmens párosítását követően felmerült a kérdés, hogy az új pszichoaktív anyaggal visszaélés törvényi tényállásának mennyi létjogosultsága is van a Btk.-ban. A problematika, miszerint a jogalkotó szabályozása a legtöbb esetben az elkövetők tevékenységét próbálja lekövetni, ám ezt lassan és körülményesen téve, nemzetközi szintű. A nemzetközi szabályozás mely során egy adott anyagot kábítószernek minősítve feltüntetnek az egységes kábítószer-listákon egy hosszadalmas eljárás eredménye, hisz azt minden részes országgal egyeztetve kell lefolytatni. Ezt a hosszadalmas eljárást használják ki az elkövetők oly módon, hogy kvázi „kiskapuként” az ilyen anyagok összetételében egy apró változtatást eszközölnek, amely már alkalmas arra, hogy az adott vegyület ne minősüljön kábítószernek. A jogalkotó ezt a joghézagot próbálván elfedni alkotta meg az új pszichoaktív anyagok fogalmát és azok listáját, amellyel egy gyorsabban változtatható listát hozott létre, mint egy köztes lépcsőfokot a kábítószerre minősítés felé vezető úton. Ugyanakkor ezzel kapcsolatosan szintén felmerül ugyanaz a probléma, mint a kábítószeresek kapcsán, itt sem lehetséges gyorsaságban felvenni a versenyt az elkövetőkkel.

Ennek során fogalmazódott meg bennem, hogy amennyiben lenne egy olyan fogalom, amely felölelné mind a kábítószereseket, mind az új pszichoaktív anyagokat, és a Btk. az ezzel kapcsolatosan elkövetett cselekményeket rendelné büntetni, úgy áthidalható lenne több joggyakorlatban előforduló probléma. Ilyen módon az új pszichoaktív anyaggal visszaélés törvényi tényállásként is létjogosultságát veszítené.

Tisztában vagyok vele ugyanakkor, hogy ennek többek között nemzetközi szabályozás támasztotta akadálya is lehetne, hiszen egységes nemzetközi egyezményekben lettek meghatározva a jelenlegi kábítószer-listák is, ebből kifolyólag nem lenne lehetséges csupán törvényváltoztatás útján kivitelezni ezt a folyamatot és ezért a fenti fogalom megalkotása nagy körütekintést igényelne.

⁸ Ignácz György: A kábítószer és az új pszichoaktív anyag fogalmának aktuális jogértelmezési problémái, Jogelméleti Szemle, 2018/2. szám, 87.p. http://jesz.ajk.elte.hu/2018_2.pdf

Amit a mostani állapotot tekintve a joggyakorlatból is látni kell, az az, hogy mindenképp van létjogosultsága a jelenlegi rendszerben külön az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos cselekmények szabályozásának, hiszen e nélkül számtalan társadalomra veszélyes és ezért kívánatosan büntetendő elkövetés maradna bármi féle felelősségre vonás nélkül. Ez pedig azt is jelenti, hogy a mostani rendszer nem működne az új pszichoaktív anyagok listára vétele és ennek kapcsán az ilyen anyagokkal kapcsolatos cselekményekre vonatkozó törvényi tényállás és ezek büntetőjogi szankcióval ellátása nélkül.

Továbbá végigjárva ezen a gondolatsoron, arra a megállapításra kell jutnom, hogy amellet, hogy az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatos cselekmények jelenlegi szabályozása anomáliáktól terhes, - melyet a joggyakorlat is megerősít – annak lényegi megváltoztatására nem látok sok esélyt.

Felhasznált joggyakorlat

- o A Kúria Bfv. I. 853/2018/8. számú felülvizsgálati döntése
- o A Kúria Bfv. II. 788/2016/8. számú felülvizsgálati döntése
- o A Kúria Bfv. I. 1467/2018/8. számú felülvizsgálati döntése
- o A Kúria Bfv. III. 1231/2018/10. számú felülvizsgálati döntése
- o A Kúria Bf. II. 1293/2016/6. számú felülvizsgálati döntése
- o A Kúria Bfv. II. 1795/2015/7. számú felülvizsgálati döntése
- o A Fővárosi Ítéltábla 4.Bf. 187/2017/8. számú határozata
- o A Fővárosi Ítéltábla 5.Bf. 295/2016/13. számú határozata
- o A Fővárosi Ítéltábla 7.Bf. 389/2016/6. számú határozata
- o A Fővárosi Ítéltábla 14.Bf. 178/2016/11. számú határozata
- o A Fővárosi Ítéltábla 12.Bf. 368/2016/5. számú határozata
- o A Szegedi Ítéltábla Bf. III. 420/2017/11. számú határozata
- o A Szegedi Ítéltábla Bf. II. 658/2017/14. számú határozata
- o A Szegedi Ítéltábla Bf. III. 177/2018/31. számú határozata
- o A Szegedi Ítéltábla Bf. II. 264/2017/14. számú határozata
- o A Szegedi Ítéltábla Bf. III. 342/2018/27. számú határozata
- o A Szegedi Ítéltábla Bf. III. 305/2017/17. számú határozata
- o A Győri Ítéltábla Bf. II. 58/2017/24. számú határozata
- o A Győri Ítéltábla Bpkf. I. 270/2018/5. számú határozata
- o A Győri Ítéltábla Bf. II. 5/2018/14. számú határozata
- o A Győri Ítéltábla Bf. I. 4/2017/8. számú határozata
- o A Győri Ítéltábla Bf. I. 61/2015/6. számú határozata
- o A Debreceni Ítéltábla Bf. III. 345/2018/6. számú határozata
- o A Debreceni Ítéltábla Bf. III. 507/2018/6. számú határozata
- o A Debreceni Ítéltábla Bf. I. 279/2017/7. számú határozata
- o A Debreceni Ítéltábla Bf. I. 162/2018/11. számú határozata
- o A Debreceni Ítéltábla Bf. I. 404/2017/9. számú határozata
- o A Debreceni Ítéltábla Bf. III. 352/2018/6. számú határozata
- o A Debreceni Ítéltábla Bf. III. 261/2018/8. számú határozata

- o A Debreceni Ítéltábla Bf. I. 277/2016/8. számú határozata
- o A Pécsi Ítéltábla Bf. II. 17/2017/4. számú határozata
- o A Pécsi Ítéltábla Bf. II. 27/2018/7. számú határozata
- o A Pécsi Ítéltábla Fkf. II. 62/2017/5. számú határozata
- o A Pécsi Ítéltábla Bf. I. 45/2018/11. számú határozata
- o A Pécsi Ítéltábla Bf. II. 78/2015/6. számú határozata

Designer drogok és a paradigmaváltás – Útkeresés

CSORDÁS BALÁZS

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Már a 2012. évi C. törvény indokolása a Büntető Törvénykönyvről így fogalmaz az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatosan a 184. §-hoz bekezdése alatt: „Az utóbbi években ugrásszerűen megnőtt a nagyrészt interneten forgalmazott új típusú, úgynevezett „dizájner drogok” (új pszichoaktív anyagok) fogyasztása. Az új pszichoaktív anyagokat valamely kábítószernek minősülő anyag kémiai szerkezetének módosításával hozzák létre abból a célból, hogy az új szer hatásában az eredetihez hasonló maradjon, de legálisan forgalmazható, használható legyen. A tervszerűen végrehajtott kémiai módosítások szinte korlátlan teret biztosítanak újabbnál újabb pszichoaktív szerek felbukkanásának.” Az azóta eltelt időre pedig ez hatványozottan igaz, ugyanis jelenleg ott tartunk, hogy nagyobb problémát jelentenek a társadalom számára, mint a „hagyományos” kábítószer.

1. AZ ÚJ PSZICHOAKTÍV ANYAGOK HATÁLYOS BEMINŐSÍTÉSÉRŐL ÉS A LISTÁKRÓL

Ahhoz, hogy felvázolhassuk, hogy miként is minősülhet valami új pszichoaktív anyagnak a jelenlegi szabályozásban, először tisztázni kell, hogy mit is értünk pontosan új pszichoaktív anyagon? Új pszichoaktív anyag alatt a Btk. 184/D. § szerint a Gytv.⁶⁶-ben meghatározott fogalmat kell érteni. Ez a fogalom a törvény 1.§ 37. pontja, mely alapján új pszichoaktív anyag: „olyan, a forgalomban újonnan megjelent, gyógyászati felhasználással nem rendelkező anyag vagy vegyületcsoport, amely a központi idegrendszer működésének befolyásolása révén alkalmas a tudatállapot, a viselkedés vagy az érzékelés módosítására, megváltoztatására, és ezért hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes

⁶⁶ 2005. évi XCV. törvény az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról

Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, vagy a 2. számú mellékletben meghatározott pszichotróp anyagok jegyzékein szereplő anyagok, és erre tekintettel azt az egészségügyért felelős miniszter rendeletében ilyen anyaggá minősítette”.

Az új pszichoaktív anyagokat nem azonos listán találjuk meg a kábítószerekkel, a hazai szabályozással kapcsolatosan két rendeletet kell megemlítenünk. Egyrészt a 2015. január 1. előtti szabályozást, amikor is a 66/2012. (IV. 2.) Kormányrendelet I. számú mellékletének C jegyzéke tartalmazta ezeket az anyagokat. Akkoriban az 2011. évi CLXXVI. törvény a kormányt hatalmazta fel, hogy rendeletben szabályozza az új pszichoaktív anyagokkal kapcsolatosan végezhető tevékenységeket. Másrészt a 2015. január 1-el hatályosult, jelenleg is irányadó szabályozást, amely már az 55/2014. (XII. 30.) EMMI rendelet az új pszichoaktív anyaggá minősített anyagokról vagy vegyületcsoportokról I. számú mellékletében sorolja fel az ide tartozó szubsztanciákat. Tehát az egészségügyért felelős miniszter rendeletben állapítja meg az adott anyagokat, vegyületcsoportokat, amely rendelet megalkotására, ahogy a rendelet fogalmaz: „az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény 32. § (5) bekezdés x) pontjában kapott felhatalmazás alapján...” van jogköre, vagyis a Gytv. ruhazza fel ezzel a jogkörrel.

Kérdésként merülhet fel bennünk, hogy milyen módon kerülhet fel egy anyag vagy vegyület az új pszichoaktív anyagok listájára. Erre a Gytv. 15/B. § (1) bekezdése adja meg a választ a következőképpen: „valamely anyag vagy vegyületcsoport az új pszichoaktív anyagokra vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről szóló 2005. május 10-i 2005/387/IB tanácsi határozat 4. cikk (1) bekezdése szerinti értesítés (a továbbiakban: értesítés) előzetes szakmai értékelését követően minősíthető új pszichoaktív anyaggá.” Ezt követően a 15/B. § (3) bekezdése felsorolja azon szempontokat, amelyeket az (1) bekezdésben említett szakmai értékelés során vizsgálni kell. Azt is fontos leszögezni, hogy amennyiben a listára történő felvételre sor kerül, akkor az így immár új pszichoaktív anyagot, egy éven belül kockázatértékelésnek kell alávetni. Ez utóbbiról a Gytv. 15/C. §-a rendelkezik, mely három lehetőséget vázol fel.⁶⁷ A kockázatértékelés eredményétől függően egyrészt lehetséges a vizsgált anyag áthelyezése a megfelelő pszichotróp anyag jegyzékére, amennyiben az adott anyag veszélyességének mértéke megegyezik a Gytv. 1.§ 4. pontjában meghatározott kábítószerek vagy az ENSZ pszichotróp egyezmény jegyzékein, vagy a Gytv. II. számú mellékletében szereplő anyagok veszélyességével. Másrészt lehetőség van a vizsgált anyagnak a kormányrendeletben meghatározott más jegyzékre helyezésére, abban az esetben, ha az anyag nem jelent hasonló kockázatot, mint Gytv. 1.§ 4. pontjában meghatározott kábítószerek vagy az ENSZ pszichotróp egyezményének jegyzékein, vagy a Gytv. II. számú mellékletében szereplő anyagok. Valamint harmadik esetként előfordulhat olyan, hogy nem áll rendelkezésre elegendő adat a kockázatértékelés lefolytatásához, ez esetben az új pszichoaktív anyag minősítése meghosszabbítható, azzal a feltétellel, hogy két évente a kockázatértékelést újra el kell majd végezni.

⁶⁷ Ignácz György: A kábítószer és az új pszichoaktív anyag fogalmának aktuális jogértelmezési problémái, Jogelméleti Szemle, 2018/2. szám, 87.p. http://jesz.ajk.elte.hu/2018_2.pdf

2. A HATÁLYOS „ÚJ PSZICHOAKTÍV RENDSZER” ANOMÁLIÁIRÓL

Az új pszichoaktív anyagok szigorúan véve nem tekintendők kábítószernek, ugyanakkor hatásuk nagyon hasonló, éppen ezért semmivel sem veszélytelenebbek, sőt, mivel relatíve kevés információ áll rendelkezésünkre arra nézve, hogy milyen hatással vannak az emberi szervezetre, illetve milyen károkat képesek okozni, nem állunk távol a valóságtól, ha azt merjük mondani, hogy adott esetben még veszélyesebbek is lehetnek a kábítószereknél. Az ilyen cselekmények pönalizálását a miniszteri indokolás is ezzel támasztja alá. Lényegük, hogy úgy hozzák létre őket, hogy egy kábítószer vagy annak minősülő anyag kémiai szerkezetét átalakítják, úgy, hogy annak hatása lényegesen ne változzon, de a szer a változtatás következtében legális maradjon.

¹ Éppen ezért az elkövetők általánosságban arra használják ezeket az anyagokat, hogy helyettesítsék velük az ellenőrzés alatt és a büntető törvény hatálya alatt álló kábítószereket. Jellemző egyébként, hogy az ilyen anyagok, ahogy telik az idő nagy eséllyel átkerülnek a kábítószer-listára, melynek következtében már kábítószernek fognak minősülni, viszont mire ez megtörténik, az elkövetők már megszüntetik az ilyen anyagokkal kapcsolatos tevékenységeiket.

A fentieken túl a jelenlegi szabályozással a fő probléma az, hogy a jogalkotó kvázi csak „kullog” az elkövetők után. Ugyanis hiába minősítenek be, illetve vesznek fel adott vegyületcsoportot, anyagot az adott listákra, mire ennek az eljárásnak az átfutása lezajlik, az elkövetők már jóval előrébb járnak. A megfelelő kémiai ismeretekkel és technikailag is alkalmas eszközökkel rendelkező elkövetők könnyedén állítanak elő újabb és újabb olyan anyagokat, amelyek hatásukban hasonlítanak, ugyanakkor összetevőikben pont annyiban térnek el a listán szereplő anyagoktól, amely még kívül esik a büntetőnormák hatályán és ezáltal többnyire legális lesz a velük kapcsolatos tevékenység.

II. PARADIGMAVÁLTÁS – ÚJ UTAK KERESÉSE

1. A KIINDULÓPONTRÓL ÉS EGYÉB ALTERNATÍVÁRÓL

A mostani helyzet többek között az előzőekben írtak alapján is jól láthatóan tarthatatlanná vált hosszú távon, így indokoltnak mondható az ún. paradigmaváltás az új pszichoaktív anyagok szabályozási körében. Ennek keretében olyan új és hatékony megoldások keresése vált szükségessé, amelyek segítségével a jogalkotó képes lehet ténylegesen felvenni a versenyt az elkövetőkkel szemben. Egy olyan rendszer létrehozása szükséges, amelyben nem „utólagos kompenzálás” történik csak a büntetőnormák által, hanem egy olyan szabályozás, mely nem hagyja megkerülni magát a bűncselekmény elkövetői által.

Több irányból és nézőpontból lehet megközelíteni az új pszichoaktív anyagok szabályozási kérdését, illetőleg azt, hogy a jogalkotás merre mozdulva lenne alkalmas a kielégítő válaszadásra a jelenkor kihívásait tekintve. Ezek közül törekedtem a jelenlegi modelltől kevésbé elrugaszkodó, majd attól jóval eltérőbb alternatívák felvázolására és ezek életképességének vizsgálatára is

¹ Mezölaki Erik: 184.§ In: Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz, Wolters Kluwer Kft., 2013. 399.p.

kísérletet tenni. Az erre való törekvés gondolati magját több esetben is a következő felismerés képezte:

Személy szerint abban a tényben látom az új pszichoaktív anyagok szabályozásának kulcsát, és egyben legnagyobb gyengeségét is, hogy a jogalkotó arra törekedett e tényállás megalkotásakor, hogy azt a kábítószerrel visszaélő cselekmények mintájára hozza létre, ennek láthatóak a jelei a Btk. megfelelő szakaszainak tanulmányozása során. E gondolatsor alapján úgy vélem érdemes végiggondolni, hogy mi lenne akkor, ha úgy közelítenénk meg a szabályozás kérdéseit, hogy nem a kábítószerre vonatkozó szabályozást vennénk alapul, hanem más kiindulópontot keresünk. Ez lenne a paradigmaváltás kulcsa, ennek mentén több irányú gondolat, több alternatíva is létjogosultságot kaphat, melyek keretei közt egy más megközelítés alapján, más szemléletmódot követve jutnánk el a szabályozás megreformálásáig.

Az ellenőrzési rendszer tarthatatlanságáról, ennek átformálására tett kísérlet lehetőségeiről

Jelenleg az ellenőrzési rendszert, tehát az új pszichoaktív anyagok listáját, valamint az egyes vegyületek listára történő felvételét a korábban már említett módon szabályozza a Gytv., ugyanakkor ennek nagy hátránya, hogy költséges és lassú is. Ennek következtében olyan új szabályozási modell kialakítása szükséges, amely ezt a lassú és körülményes eljárást rövidíteni, gyorsítani tudja. Ennek fényében arra van szükség, hogy végiggondoljuk az eljárást, és keressük azt a pontot, ahol lehetőség van az előrelépésre.

Alapvetően a hatóságok által fogatosított intézkedések nem indokolnak változtatást, hiszen amennyiben előtalálásra kerül kábítószerhez vagy új pszichoaktív anyaghoz hasonló por, keverék vagy bármely formában szer, azt lefoglalják és minden esetben szakértőnek kell azt átadni vizsgálatra. A listára kerülő szer vizsgálata minden esetben szakkérdés lesz, melyet a Gytv. 15/B. § (4) bekezdése támaszt alá a következőképpen: „Az (1) bekezdés szerinti előzetes szakmai értékelést kormányrendeletben kijelölt szakértői szerv végzi.” Ebben tehát értelemszerűen nincs lehetőség a folyamat rövidítésére, hacsak nem kerül sor olyan technikai fejlődésre e téren, amely a szakértők munkáját jelentősen gyorsítani tudná. Marad tehát a listára kerülési eljárás, mint esetleges eljárás gyorsításra alkalmas terület.

Úgy vélem ebben a körben azt kell vizsgálni első sorban, hogy mennyi létjogosultsága van a kábítószeres listákon túlmenően az önálló új pszichoaktív anyagokat tartalmazó listának. Ezt a kérdést azért kell feltenni, mert mint az korábban említésre is került, az olyan anyagok, melyek egyszer felkerülnek az új pszichoaktív anyagok listájára a későbbiek során nagy eséllyel, szinte minden esetben átkerülnek a kábítószernek minősülő anyagokat tartalmazó listákra. Ez pedig azt jelenti, hogy az új pszichoaktív anyagokat tartalmazó lista kvázi csupán egy köztes lépcsőfok, amelyet a jogalkotó érhető módon a gyorsabb változtathatóság és a gyorsabb törvényi fellépés érdekében épített a szabályozásba. Ugyanakkor mivel látható módon ez sem biztosít kellően hatékony és gyors fellépést az elkövetőkkel szemben, így e köztes lépcsőfok létjogosultsága megkérdőjelezhetővé válik.

Amennyiben e gondolati mezsgyén haladunk végig, eljuthatunk oda, hogy az elkövetőkkel szembeni fellépés hatékonyabb lenne, ha e köztes lépcsőfokot, az új pszichoaktív anyagok listáját megszüntetnénk, és a kábítószernek, valamint az új pszichoaktív anyagnak minősülő vegyületeknek, szubsztanciáknak egy tágabb, közös listát állítanánk fel. Ez természetesen azzal

a következménnyel járna, hogy ehhez egy tágabb fogalom létrehozása is szükséges lenne, amely magába foglalná a kábítószer és az új pszichoaktív anyagot is, ezáltal lehetne az ilyen anyagokat egy közös lista alapján büntetendővé nyilvánítani. E fogalomnak tehát tartalmaznia kell mindazon fogalmi elemeket, amelyek a kábítószer és az új pszichoaktív anyag fogalmát képezik, melyet a Gytv. - utalva a nemzetközi egyezményekre - határoz meg. Ugyanakkor ezzel az a probléma, hogy az anyaghoz kötjük a büntetendőséget, és nem tudunk kellően absztrakt kábítószer vagy új pszichoaktív fogalmat alkotni, így újból falba ütközünk, arról nem is beszélve, hogy e körben a nemzetközi egyezményeknek is meg kellene feleltetni a fogalmakat és listákat, tehát egy nemzetközi konszenzus is szükséges lenne, amelyet kivitelezni jóval bonyolultabb eljárás lenne.

E gondolattól tehát elrugaskodva, egy másik oldalról igyekszem megközelíteni a problémát. Alapvetően, amikor végiggondolom a jelenleg hatályos szabályozási rendszert, arra a végkövetkeztetésre kell jutnom, hogy az új pszichoaktív anyagok törvényi szabályozása egy jól megalkotott és hatékony modell lenne, ha – és itt ez kiemelten hangsúlyozandó – a jelen rendszer alapvető tartozék a listás rendszer, mely a fentiekben kifejtett módon működik, nem képezné elengedhetetlen részét. Ennek az új pszichoaktív anyagokat tartalmazó listának a funkciója, hogy konkretizálni tudja az elkövetési tárgyat, úgy, hogy azt semmilyen módon ne válhassák megkérdőjelezhetővé, ezért került törvényileg szabályozva a Gytv. 15/B. § (2) bekezdése által, hogy az ilyen anyagokat az egészségügyért felelős miniszter állapítja meg rendeletében. Ennek nyilvánvalóan alkotmányos megfontolás áll a háttérében, hogy a Btk-beli tényállás ezáltal megfeleljen az Alaptörvénynek. Ugyan tisztában vagyok e kötelezettségnek való megfelelés jelentőségével, de továbbra is úgy gondolom, hogy ennek kivitelezése válik a konstrukció gyenge pontjává, és biztosít lehetőséget az elkövetők számára, hogy kiskaput találva, kibújjanak a felelősségre vonás elől. Magára a listára történő utalás az új pszichoaktív anyag fogalmának meghatározása során a fogalom utolsó mondatrészeként kerül elő, mely így hangzik: „... és erre tekintettel azt az egészségügyért felelős miniszter rendeletében ilyen anyaggá minősítette.” Úgy gondolom, hogy maga az új pszichoaktív anyag fogalmi meghatározása kellően konkrét és kimerítő az idézett mondatrész nélkül is, hiszen minden olyan elemet tartalmaz, amely ahhoz szükséges, hogy az ilyen anyagok fogalmi körét definiálja. Ugyanakkor, ahogy említettem, e félmondat törvénybe iktatására alkotmányossági okok miatt lehetett szükség, viszont számomra egyértelművé vált, hogy e mondatrész (és a mögöttes szabályozás) nélkül hatékonyabban elégítené ki a büntetési célokat. Gondolatom fonalát követve arra a következtetésre jutok, hogy ha e mondatrész nem lenne az új pszichoaktív anyag-fogalom része, mert ez ilyen formában nem lenne a Gytv.-ben leszabályozva - úgy nem lenne szükség a listára, következésképpen a fő probléma, az elkövetési tárgy elkövetők általi dinamikus változtatása megoldhatóvá válna.

Amikor ellenérvként feljön a már említett konkretizálás és ezáltal az alaptörvényi követelményeknek való megfelelés, egyrészt azt kell mondanom, hogy véleményem szerint kellően konkrét, kellően alapos fogalom került meghatározásra, (már a tételes felsorolás nélkül is, amit ugyebár a lista képvisel) mint új pszichoaktív anyag-fogalom. Másrészt, felmerül ötletként a méreggel visszaélés tényállása, melyet a Btk. 188. §-a szabályoz. Ennek (1) bekezdése a következőképpen szól: „Aki mérget jogosulatlanul készít, tart, felhasznál vagy forgalomba hoz, illetve aki a mérgek visszaélésszerű felhasználásának megakadályozására vagy más személyek

veszélyeztetésének kizárására előírt intézkedések megtételét elmulasztja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt elzárással büntetendő.”

Ebben a tényállásban a mérreg fogalmát szintén a Btk. 188. §-nak a (2) bekezdésében találjuk, mely a következőt mondja ki: „E § alkalmazásában mérreg olyan veszélyes anyagot vagy keveréket kell érteni, amely toxikológiai tulajdonságai alapján a belégzése, lenyelése vagy a bőrön át történő felszívódása esetén az emberi életet veszélyezteti, illetve súlyos sérülést vagy súlyos egészségkárosodást idézhet elő.”

Más tényállás, mint az új pszichoaktív anyaggal visszaélésé, ám mégis hasonló helyzet, hiszen mindkét esetben az egészséget károsító cselekményről van szó, mely esetben a cselekmény minősítése az elkövetési tárgytól függ, az elkövetési tárgy fogalmát pedig egy másik jogszabály tölti ki - az új pszichoaktív esetén a Gytv., míg a mérreg esetén a 2000. évi XXV. törvény a kémiai biztonságról.

A mérreggel visszaélés esetén a mérreg fogalmát ugyan megtaláljuk a tényállás értelmező rendelkezésében, viszont e fogalom tartalmának megértéséhez a „veszélyes anyag vagy keverék” fogalmat is tisztázni kell, mely fogalmat az említett törvény kémiai biztonságról határozza meg. E törvény 1. § c) pontja a veszélyes anyag és d) pontja a veszélyes keverék fogalmakra ad választ. A c) pont tovább utal a törvény 3. §-ára, mely így szól: „E törvény alkalmazása szempontjából veszélyesnek minősül az az anyag, illetve az a keverék, amely a CLP szerinti osztályozás során a veszélyességi osztályok és/vagy kategóriák bármelyikébe besorolható.” Ez a „CLP” a 1272/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletet jelenti, amelynek 3. cikke a „Veszélyes anyagok és keverékek, valamint a veszélyességi osztályok meghatározása” ad kielégítő választ a keresett fogalmakra. E szerint ugyanis „Az I. melléklet 2–5. részében megállapított fizikai, egészségi vagy környezeti veszélyekre vonatkozó kritériumoknak megfelelő anyag vagy keverék veszélyesnek minősül, és be kell sorolni az e mellékletben előírt megfelelő veszélyességi osztályba. Az I. mellékletben említett veszélyességi osztályok esetében, ha ezek az osztályok az expozíciós útvonal vagy a hatások jellege alapján kerültek felosztásra, az anyag vagy keverék osztályozása az ilyen felosztás szerint történik.”

A fentiek alapján jól látható, hogy a mérgek (veszélyes anyagok, keverékek) esetén szakértők által támasztott és részletesen kidolgozott szempontok alapján történik az anyagok beosztályozása. Ez tehát azt jelenti, hogy eleve adott egy szempontrendszer, amelynek tükrében vizsgálatnak vetik alá adott anyagot, és ennek megfelelően sorolják be adott osztályba. Mindezt csupán azért vezettem le az új pszichoaktív kérdéskör kapcsán, mert felmerült bennem az ötlet, hogy amennyiben az új pszichoaktív anyagokkal szemben is képesek lehetnénk ezen az elven valamely hasonló konstrukciót alkotni, megfelelő szempontokkal és osztályokkal, úgy adott esetben ennek segítségével el lehetne dönteni szakértők által, hogy adott anyag új pszichoaktív anyagnak minősül-e vagy sem. Amennyiben ez kivitelezhető lenne, úgy el lehetne hagyni a listás rendszert, és felgyorsíthatnánk az eljárást. Mivel arra mindenképp szükség van, hogy egy szakértő a lefoglalt anyagot bevizsgálja, nem kerülne plusz lépcső a rendszerbe, azonban így nem kellene felvenni adott anyagokat a listára, hanem csupán szakértő által kimondani, hogy az egységes és szakemberek által kidolgozott és elfogadott szempontrendszer alapján a kérdéses anyag új pszichoaktív anyagnak minősül-e vagy sem. Amennyiben annak minősül úgy a jelenleg hatályos szankciórendszernek megfelelően el lehetne

jámi, ezzel a lépéssel nem lenne szükség véleményem szerint különösebb eljárásjogi változtatásra. Természetesen a keretjogszabályokat ennek megfelelően kellene módosítani, illetőleg a fogalmat is ehhez igazítani, viszont e folyamat nem igényelne nagyobb kaliberű módosításokat.

Úgy vélem, a fentiekben vázolt verziókból is látható, hogy amennyiben sikeresebben, hatékonyabban szeretnénk a büntetőjog eszközével fellépni az új pszichoaktív anyaggal visszaélő elkövetőkkel szemben, úgy látni kell azt, hogy a jelenlegi szabályozás megreformálása elkerülhetetlen, ugyanakkor felmerül az a kérdés is, hogy tud-e ennél hatékonyabban a büntetőjog fellépni? Amennyiben e kérdésre a válasz nem, akkor a következő kérdés az, hogy milyen egyéb lehetőségek állnak rendelkezésre a jogalkotó számára? Erre a kérdésre is több választ lehet adni, több nézőpontból szemlélni és ennek megfelelően több irányba elindulni, ugyanakkor, amiben személy szerint jelentős potenciált látok az az igazgatási hatósági út, mely valódi paradigmaváltást is hoz magával.

2. KRIMINALIZÁLÁS HELYETT IGAZGATÁSI HATÓSÁGI VÁLASZOKRÓL, AVAGY EGY MÁSIK PERSPEKTÍVÁRÓL

Mivel akadályokba ütközni látszik a korábbi kiindulópont, mely a kábítószeres szabályozás mintáján alapul, elérkezünk a korábban felvetett gondolathoz, miszerint mi lenne, ha nem a kábítószerre vonatkozó szabályozást vennénk alapul, hanem más opciót keresünk, egy másik perspektívát vázolunk fel, mely úton kilépünk a büntetőjog keretein kívülre és igazgatási kérdésekben gondolkodunk tovább. Természetesen jogállami keretek között ezt sem lenne könnyű kivitelezni, már csak azért is, mivel meg kell felelni elsősorban minden alapjogi elvárásnak, valamint az anyagi jogi és az eljárásjogi környezet számára is kielégítő módon kell kidolgozni a szabályozási modellt. Ugyanakkor hiszem, hogy a vállalkozás nem lehetetlen.

Ennek első lépése, hogy a többször említett indokok miatt megszüntetnénk a listára vételi eljárást, a már új pszichoaktív anyag listán lévő anyagokat természetesen továbbra is meghagyjuk, az azokkal kapcsolatos büntetendő tevékenységek továbbra is büntetőjogi szankcióval fenyegetettek maradnának. Illetőleg ennél tovább menve, létre kellene hozni egy olyan új fogalmat, amely az eddigi pontig új pszichoaktív anyagok listájára fel nem vett, de hatásukban azokkal megegyező anyagokat foglalná össze, mivel az ilyen anyagok szankcionálására lesz lehetőség az igazgatási úton, melyen elindulunk. Amire szükség van az egy absztrakt, általánosabb, de mégis meghatározható, kellően konkrét fogalom az olyan anyagokra tekintettel, amelyek nem minősülnek ugyan kábítószernek, illetve új pszichoaktív anyagnak, de az emberi szervezetre nézve hatásukban ahhoz hasonlóak. Miután megvan a fogalmunk, az e fogalom körébe tartozó anyagokkal történő tevékenység szankcionálását kellene megoldani. Ezt viszont már nem a kábítószeres szabályozás mintájára a listák segítségével, hanem például a gyógyszerekkel történő tevékenységek szabályozási körének mintájára lehetne megalkotni igazgatási szabályokkal.

Ez esetben nem az alapján rendelnénk büntetni az egyes anyagokkal történő cselekményeket, hogy adott anyag, amelyre nézve a cselekményt elkövették a meghatározott listán rajta van-e, hanem engedélyhez kötnénk adott anyaggal kapcsolatos tevékenységeket, mely engedély

hiányában felelősségre vonható lenne a cselekmény elkövetője. Ugyan a jelenlegi szabályozásban is megjelenik egy ehhez hasonló elem, hiszen a 66/2012. (IV. 2.) Kormányrendelet² 3. § (1) bekezdésében a következő található: „A kábítószeres és pszichotróp anyagok, valamint új pszichoaktív anyagok gyártása, exportja, importja, transzfere, beszerzése, forgalmazása, raktározása, tárolása, tartása, átadása, használata, valamint a velük kapcsolatos oktatás, kutatás, elemzés, továbbá kábítószer előállítására alkalmas növények termesztése, valamint a velük kapcsolatos oktatás, kutatás, elemzés - a (2) és a (4), valamint a (6) bekezdésben foglaltak, valamint az eseti kutatás kivételével - kizárólag tevékenységi engedély birtokában folytatható.”

Jelenleg tehát engedélyhez kötött ugyan, de lehetséges bizonyos ilyen anyagokkal végzett tevékenység folytatása gazdálkodó szervezetek számára, ám e szabályozási körben tekintettel a listás megoldásra, a cselekmény elkövetésének vizsgálatánál a hangsúly azon túl, hogy van-e engedélye az illetőnek, az anyag minősítésén is rajta van.

Úgy gondolom, hogy az új modell megalkotásának előnye lehetne az, hogy a bizonyítási teher nem az államon vagy az azt képviselő szerven lenne, hanem a forgalmazón vagy az adott tevékenységet végző személyen. Ezek alapján büntetőeljárás helyett igazgatási eljárásban történne meg a felelősségre vonás. Ennek elősegítéséhez azonban szükségesek lehetnek bizonyos igazgatásrendészeti változtatások. A bizonyítási teher áttétele elengedhetetlennek látszik e modell kivitelezésében, viszont segítségünkre lehet az, hogy látunk jelenleg is alkalmazandó példát e körben, amely ráadásul hasonló jellegű cselekmény kapcsán jelenik meg (lásd: 2000. évi XXV. törvény a kémiai biztonságról 6. § (1) bekezdés és 7. § (3) bekezdés). E példában hivatkozott törvény 6. § (1) bekezdése rendelkezik, hogy az adott anyagokat Magyarország területén gyártó, forgalmazó az azokkal kapcsolatos tevékenység megkezdésével egyidejűleg köteles bejelenteni az egészségügyi államigazgatási szervnek, ha adott anyag jegyzékben, illetve terméknilyvántartásban még nem szerepel. Úgy gondolom, hogy ebből kiindulva, ezt alapul véve ilyen módon meg lehetne alkotni az új pszichoaktív szabályozási körben is egy ilyen konstrukciót. Ha nem állunk meg itt, e rendelkezések abban is segítségünkre lehetnek, hogy ez alapján meghatározhassuk az elkövetéshez kapcsolódó magatartásokat és ahhoz szankciót fűzzünk a megalkotni tervezett modellünkben. A példa alapján úgy alkotnánk meg a szankcionálandó magatartásokat, hogy ha a megalkotott fogalmunkban meghatározott anyagokkal végzett tevékenységre vonatkozó rendelkezéseket valaki megsértene, úgy ez esetben közigazgatási bírság kiszabására kerülhetne sor (lásd: 2000. évi XXV. törvény a kémiai biztonságról 33. § (1) bekezdés). E példában hivatkozott törvény 33. § (1) bekezdés kimondja, hogy az adott anyaggal végzett tevékenységre vonatkozó rendelkezések megsértése esetén meghatározott összegig terjedő bírság szabható ki.

Az új szabályozás kiépítése során a fent említett jogszabályok koncepciójának átvételével és összegyűrésével, azok finomhangolásával lehetséges lenne megalkotni egy olyan jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezéseket az új pszichoaktív anyagok vonatkozásában, amely a természetes személyek körében is kötelezővé teszi az ilyen anyagok bejelentését, engedélyeztetését, valamint az ezekkel kapcsolatos tevékenységeket. Ehhez ugyanakkor

² 66/2012. (IV. 2.) Korm. rendelet a kábítószeres és pszichotróp anyagokkal, valamint az új pszichoaktív anyagokkal végezhető tevékenységekről, valamint ezen anyagok jegyzéke vételéről és jegyzékeinek módosításáról

feltétlen szükség van, a már vázolt új pszichoaktív fogalomra. A megalkotott jogszabályunknak tartalmaznia kell azt a szankcióról történő rendelkezést, hogy amennyiben az elkövető nem tesz eleget bejelentési vagy engedélyeztetési kötelezettségének, úgy részére a 2017. évi CLXXIX. törvény³ 3. §-ának megfelelően közigazgatási bírság kiszabására kerüljön sor. Ezen felül szankcióként megjelenne, és egyúttal elő is segítené a gyorsabb eljárást - hiszen az anyag bevizsgálását is szükségszerűen könnyítené - az e törvény 4. §-a alapján az anyag elkobzása. Az ilyen módon megkonstruált rendszer lényege, hogy az elkövető azért kapja a közigazgatási bírságot, mert új pszichoaktív anyaggal kapcsolatosan jogszabályban meghatározott tevékenységet végzett. Ennek az engedélyezésnek a rendszerét, illetőleg ennek a mechanizmusát, ha valamihez hasonlítani kellene, úgy azt mondanám az egyszerűség kedvéért, hogy kvázi a zárjegyhez hasonló megoldásként funkcionálna, tehát azzal igazolná az illető a jogosultságát, melyet mivel rajta a bizonyítási teher meg is kell tennie. Amennyiben ezt nem tudja igazolni, akkor bírságot fog kapni, mely által az eljárás jóval gyorsabb és költséghatékonyabb lehet az állam számára is. Az anyagok esetén a lényegi differenciálás egy kábítószer gyorsteszt segítségével már kivitelezhető, ha az elkövetés tárgya kábítószer vagy a jelenleg is listán lévő új pszichoaktív anyag, illetőleg utóbbi esetén büntetendő tevékenység, akkor az eljárás megy tovább büntetőjogi keretek között. Itt fontos megjegyezni, hogy a jelenlegi szabályozásban az új pszichoaktív anyag vonatkozásában a csekély mennyiségre történő megszerzés és tartás nem minősül bűncselekménynek, az szabálysértés lesz.⁴ Az igazgatási modellünkben pedig ennek átformálása révén az ilyen elkövető nem szabálysértési bírsággal, hanem közigazgatási bírsággal lenne sújtható. Viszont, ha nem beszélhetünk bűncselekményről, akkor igazgatási útra léphetünk, ahol az anyag engedélyezett mivoltát kell igazolni, mely hiányában jönne az elkobzás és a bírság. Amennyiben a kiszabott bírsággal esetleg az elkobzással nem ért egyet a fél, kezdeményezhet közigazgatási bírósági eljárást, melynek keretei között neki kell majd bizonyítania, hogy rendelkezett engedéllyel vagy adott esetben az elkövetés tárgya nem új pszichoaktív anyag volt. Ilyen esetben arra kell odafigyelni hatósági oldalról, hogy az elkobzott anyagot ne semmisítsék meg a jogerős döntésig.

A kifejtett szabályozási modellel kapcsolatosan nem merülnének fel alkotmányossági aggályok, hiszen látható, hogy léteznek más közigazgatás bírságok is, melyek kapcsán szintén nem merült fel aggályként az, hogy büntető jellegű szankciót ilyen jogszabály szabna ki (például közlekedés, hulladékgazdálkodás köre). Mindemellett megfelelne az unió által támasztott elvárásoknak is, hiszen az Alkotmánybíróság és az uniós intézmények gyakorlata is meghatározó abból a szempontból, hogy azok egyetértése esetén kerülnek a szankciók belső jogi szabályozásra. E konstrukció tehát amellet, hogy hatékony és az eljárási szabályok betarthatóak, valamint bizonyítási nehézségek sincsenek - de ha indokolt és szükséges, akkor szakértő kirendelése megoldható - megfelel az alkotmányossági, alaptörvényben megfogalmazott követelményeknek is. A Kúria 2013. El. II. JGY. 1/1/1. számú véleményében⁵ megfogalmazódik, hogy: „az

³2017. évi CLXXIX. törvény a közigazgatási szabályszegések szankcióinak átmeneti szabályairól, valamint a közigazgatási eljárásjog reformjával összefüggésben egyes törvények módosításáról és egyes jogszabályok hatályon kívül helyezéséről

⁴ 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről 199/B. §

⁵ Kúria 2013.El.II.JGY.1/1/1. szám - A „Közigazgatási bírságok” vizsgálati tárgykörben a Kúrián felállított joggyakorlat-elemző csoport által készített összefoglaló vélemény.

Alkotmánybíróság 38/2012.(XI.14.) AB határozatában kimondta, hogy a közigazgatási bírsággal szankcionálható jogsértést törvény állapíthat meg, mert jogellenes magatartás jogkövetkezményeként büntetés, szankció megállapítása, amely állami kényszer alkalmazására ad lehetőséget – főszabályként - nem tartozik a helyi közügyek körébe. Ugyanebben a döntésben mutatott rá arra, hogy mindezen jogállami/jogbiztonsági kritériumok mellett a közigazgatási felelősséget és az ahhoz kapcsolódó represszív szankciót megállapító jogszabályi rendelkezések anyagi jogi garanciaként kell megjelöljék a hatályuk alá tartozó személyi kört (természetes személyek, szervezetek). E mellett egyértelművé kell tegyék, hogy a szankció statuálása objektív vagy szubjektív felelősségen alapul. Mindemellett a közigazgatás jog alá rendelt működésének az a közigazgatási bírság felel meg, amelynek egyértelműen kitűnik a mértéke (legalább annak felső határa) és a magatartás súlyához igazodó differenciálás kötelezettsége. Végül mivel a felelősség lényege a kimentés lehetősége és mikéntje, ezért a szabályozásból anyagi jogi garanciaként ki kell tűnnie a felelősséget kizáró, a kimentést biztosító szabályoknak.” Véleményem szerint az újonnan kialakítandó szabályozási modellünk megalkotása során megfelelhetünk a fent idézett jogalkotási követelményeknek, nincs olyan kritérium, amely ne lenne teljesíthető e konstrukció megalkotása során.

Természetesen hozzá kell tenni azt is, hogy hátrányát képezi e rendszernek az, hogy mivel kilépnénk a büntetőjog kereteiből, ezáltal a szankcionálás lehetősége is jóval beszűkülne, ugyanakkor az eljárás gyorsítása és költséghatékonnyá tétele elérhetővé válna. Úgy gondolom, hogy ennek az igazgatási útnak a megvalósításával közelebb kerülnénk-e a kívánatos célhoz, miszerint az ilyen jellegű társadalomra és közegészségre veszélyes és elszaporodott magatartásokat könnyebben lehessen szankcionálni.

Dignitas hominis – Az emberi méltóság a kábítószer fogyasztás tükrében

ZOLNAY ZSOLT

Mi a szabadság? Szabadok vagyunk-e, ha törvényeknek kell magunkat alávetni? A kábítószer-fogyasztás és az azzal szembeni jogi fellépés soha nem fehér vagy fekete, nem lehet csak jó, vagy csak rossz. Vannak államok, amelyek a kábítószeres adta előnyöket próbálják élvezni és berendezkedtek a kábító hatású anyagokkal való együttélésre, míg vannak, akik a belőlük eredő kockázatot és veszélyeket akarják kiküszöbölni. A büntetőjog alapja a társadalom olyan konszenzusa, mely során lefektetésre kerülnek azok a minimumszabályok, amelyek az együttéléshez szükségeltetnek. Minden ilyen korlát, amely túlnyúlik szükségességen, az egyének jogait szorítja háttérbe, az üres teret pedig így, az állam ölelheti keblére.

I. AZ ÁLLAMI BÜNTETŐHATALOM EREDETÉRŐL

Annak okán, hogy a tételes jog nem válaszol sem a jog eredetéről, sem pedig az állami (büntető) hatalom eredeti legitimációjáról, a probléma megértéséhez, érdemes ezen kérdéseket körbejárni.

Az emberi létszerveződés fejlődését tekintve, az első fő állomás az egyének embercsoportokba való tömörülése volt, a megfelelő munkamegosztás, a tudatos élelemelosztás, és így végső soron a túlélés esélyeinek növelése érdekében. Ez volt az a pillanat, amikor az egyének saját – sokszor egymásnak ellentmondó- normáikat igyekeztek egymáshoz csiszolni, így egyes normák kikoptak, míg mások általános érvényre tettek szert, szokássá manifestálódva. Ez lehetett a *ráció*¹ első² szikrája³, mely létrehozta az első embercsoportokat. Azon túl hogy az embert

¹ „Ámde az ember a többi, ésszel nem rendelkező teremtménytől abban különbözik, hogy ura saját cselekedeteinek. [...] Az eszes lények tehát önmagukat irányítják célra, mivel urai saját cselekedeteiknek a szabad akarat által, amely az akarat és az ész képessége.

² Attól eltekintve, hogy az ember eredendően mutat hajlandóságot a közösségi létre.

³ Yuval Noah Harari ezt a jelenséget egy hosszú folyamat eredményének tekint, melyet kognitív forradalomnak nevez. A kognitív forradalom az evolúció terméke, mely során az emberi gondolkodás és kommunikáció (a szerveződés lehetőségének alapjai) egy hetvenezer éve kezdődő, és harmincezer éve végződő folyamat eredményeképp radikális fejlődésen ment keresztül. Ez tette képessé

számtalan természeti törvény determinálja (befolyásolja) cselekedeteinek megválasztásában, úgy mint fizikai törvények, ösztönök, hajlamok, vágyak, biológiai törvényszerűségek (genetika), vagy nevelés általi beidegződések, létezik az emberi tudatnak egy olyan oldala, mely mindezeken túlmutatva, képes lerázni magáról az érzéki világ törvényszerűségeit, létrehozva az értelmet és annak világát a saját törvényszerűségeivel. Ilyen lehetett például annak belátása, hogy a különböző vadakat, különböző ciklusokban érdemes levadászni, elegendő időt hagyva önmaguk reprodukálására, vagy annak belátása, hogy a másik emberközösség által véghez vitt lopást, ne vérbosszúval torolják meg, amely hosszú távon még több konfliktust szülve nehezítette volna meg a közösségek egymás melletti életét, mindkét fél számára csökkentve a megmaradás esélyeit. Általánosan elmondható, hogy ezen szerveződéseknek mindig volt célja, mely cél együtt evolválódott az emberi civilizációk fokával. Így amíg kezdetben a közösségek célja nem lehetett más, mint a megmaradás, túlélés, a természet legyőzése által, addig a civilizáció és vele együtt a technológia fejlődésével, ez a cél finomodott, egyre magasztosabbá válva, mígnem elnyerve mai formáját, így fogalmazhatnánk meg: közjó és igazságosság.

Nem volt ez másképp annak a felismerésekor sem, mikor az ember rájött arra, hogy a természeti erőforrások folyamatos, létfenntartási ösztöneiket rendszertelenül kielégítő, vadászó-gyűjtögető életmódot, sokkal racionálisabb volna rendszerbe foglalva, csupán néhány növény uralomba vételével, és pár állatfaj háziasításával, időt és energiát megspórolva felváltani. Ezt hívják mezőgazdasági forradalomnak.⁴

Az ilyen, és ehhez hasonló innovációk szükségképpen növelték az emberközösségen belüli együttműködés fokát, tehát a közösség egyre nagyobb lélekszámmal tudta biztosítani a közösség által kitűzött célt. A fejlődés és növekedés azonban felszínre hozta a jog fejlődésének igényét. A közösségen belüli feladatok száma, és az elvégzésükhöz szükséges szakértelem, olyan csoportokba osztotta az egyéneket, mely csoportok egymásra épülése társadalmat alkotott. Az igazságosság fenntartásának (közérdek), mint az egyéni érdeket meghaladó célnak, feltételeként, az egyén lemondott jogainak egy részéről, ezen jogokat a létközösséget megtestesítő egészre ruházta (pl. állam), mely jogok letéteményesének a közösség vezetőjét tette meg (pl. uralkodó). Az egyének által lemondott kis szabadságrészek pedig az állam szuverenitását alkotják.⁵

II. AZ ÁLLAMI ÖNKÉNY

Az autonómia görög autós (αὐτός), tehát saját és nómos (νόμος), azaz törvény szóösszetételből eredeztethető. Általánosságban használatos arra nézve, hogy egy entitás külső hatás nélkül hoz döntéseket (pl. önkormányzatiság). A fogalom ellentéte a heteronómia heterosz (más) és nómos (törvény) szavakból áll, kifejezve egy entitás idegen akarat szerinti viselkedését.

az embert az absztrakt gondolkodásra és fikciókra alapozott meggyőződésekre, ilyenek például: a legendákban való hit, istenképek, vagy interszubjektív valóságok létrehozása mint például a pénz interszubjektív valósága, mely túlmutat a pénz fizikai világán, nem csupán anyag, hanem a közösség által ráruházott értékkel bír, mely közmegegyezésen alapul. Lásd Harari: Sapiens. Az emberiség rövid története. Budapest 2018. 31-44.p.; Harari: Homo Deus. A holnap rövid története. Budapest, 2017. 165-166. p.

⁴ Harari-Sapiens. 81-86.p.

⁵ Cesare Beccaria: A bűnökről és büntetésekről, Attraktor. 2012. 21.p.

A szabadság nem jelentheti az abszolút jogot az egyén számára, hogy akarata szerint cselekedjen, hiszen az ezt szülő káosz éppen magát a szabadságot lehetetlenítené el. Tehát szükség van olyan korlátokra (törvény), amelyek nemhogy nem állnak ellentétben a szabad akarat kiteljesedésével, éppen ellenkezőleg: lehetővé teszik azt.

Montesquieu a politikai szabadságot akképp határozza meg, hogy mindenki megteheti amit a törvények megengednek: „[...] és ha valamely állampolgár megtehetné azt, amit a törvények tiltanak, nem lenne többé szabad, mert erre másoknak is meglenne ugyanez a lehetősége.”⁶ Ez, és Bibó István azon megállapítása, hogy „[...] a hatalom demoralizál, a hatalom igazolásra szorul, a hatalomgyakorlás csak valamilyen morális célja révén kaphat igazolást, nyerhet felmentést”,⁷ arra mutat rá, hogy az erkölcsi törvényeknek és a hatalom által kieszközölt törvényeknek egymásban szükségszerűen fel kell oldódniuk. Ez könnyen leírható Immanuel Kant kategorikus imperatívuszának szabályszerűségeivel. A kategorikus imperatívusz a racionális akaratmeghatározás azon formája mely során az egyén által választott magatartás, önmagában feltétel nélkül (kategorikus), jó, és általános szabállyá (parancs/imperatívusz) téve is ugyanazt a funkciót tudják betölteni, ugyanazon cél szem előtt tartásával, mint az egyén esetében, ilyenkor tehát a szabály kiállta az erkölcsiség próbáját. Egy egyszerű példával élve: ha saját maximámat⁸ úgy határozom meg, hogy úgy akarom javaimat növelni, hogy azokat másoktól elveszem, úgy ezen szabályt általános érvényűvé téve, azt látnám, hogy mindenki úgy növeli javait, hogy mástól elveszi azt, melynek egyenes következménye a saját javaim elvesztése és magának a tulajdon intézményének összeomlása, mely ellentmondás rámutat a eredeti maxima erkölcsitelenségére. A szabadság tehát, csak az erkölcsi törvényeknek való alávetést jelentheti, illetve, hogy senki nem tekintheti saját szükségleteit előbbre valóknak a közösség érdekeinél.

Az állami önkény két módon tud behatolni az egyén autonómiájába: ha olyat valósít meg amit a törvény szerint egyébként nem lehet, vagy olyan törvényt hoz mely erkölcsileg helytelen. Az önkény tehát, az államot alkotó egyének, az államra ruházott jogaival való visszaélés. A visszaélést Beccaria így fogalmazta meg: „[...] minden büntetés, amely túlmegegy e kötelék⁹ fenntartásának szükségességén, természeténél fogva igazságtalan.”¹⁰ Ez magának annak a ma is élő alkotmányos alapelvnek a megfogalmazása, miszerint: az egyént annyiban szabad korlátozni (büntetni), amennyiben más (enyhébb) úton a kívánt eredményt nem lehet elérni (szükségesség elve), továbbá annak a követelménye, hogy az egyén jogaiba való beavatkozás mértéke arányos a beavatkozással elérni kívánt eredménnyel (társadalmi előnnyel).

Kant írja A gyakorlati ész kritikájában: „Az akarat autonómiája az összes morális törvény és a nekik megfelelő köteleességek egyedüli elve. Az önkény heteronómiája viszont nemcsak, hogy nem lehet semmiféle kötelezettség alapja, hanem egyenesen ellentétes annak elvével és az akarat erkölcsiségével.” Minden olyan büntetőjogi korlát, amely nem állja ki sem az erkölcsiség, sem pedig a szükségesség és arányosság követelményét, az egyén számára nem tud általános (belső), törvénné válni, ezáltal a büntetőjogi norma büntetésének súlya, egyenes arányban van

⁶ Montesquieu: A törvények szelleméről. Osiris. Budapest 2000. 246.p.

⁷ Bibó István: Az államhatalmak elválasztása egykor és most (Akadémiai székfoglaló 1947. jan. 13-án). In: Válogatott tanulmányok, II. kötet (1945–1949). Budapest, Magvető, 1986. 375.p.

⁸ elv, szabály, amely cselekvésre ösztönöz

⁹ Ebben a kontextusban: társadalmi kötelék, mely az egyéneket köti össze.

¹⁰ Beccaria i.m. 13.p.

a normát övező társadalmi elégedetlenséggel. Azokban az országokban, ahol a hatalom egy szűk körre koncentrálódik, és a hatalmi ágak összemosódnak, a társadalomra nehezedő igazságtalanság folyamánya, hogy a hatalom erőszakra kényszerül, az általa felépített rend megszilárdítására.¹¹

Ezek a folyamatok jól körülírhatók, mint két egymással szemben álló erő kölcsönhatása, a fizika törvényei szerint. A jog fogalmának (fizikai) erővel való helyettesítése Beccaria szerint is lehetséges¹². Newton III. törvénye szerint a hatással mindig egyenlő nagyságú és ellentétes visszahatás áll szemben. Tehát két testnek egymásra gyakorolt kölcsönhatása mindig egyenlő és ellentétes irányú.”¹³ A hatalom és egyén ilyenformán folytonos harcban állnak egymással a jogok birtoklása érdekében. Az önkény által éltre hívott jog tehát olyan színteret nyit, ahol a különböző szereplők jogai mint egymásra ható erők jelennek meg, és ahol a fizikai világ törvényszerűségei¹⁴ dominálnak a racionalitás helyett.

III. AZ EMBERI MÉLTÓSÁG JOGA

Az emberi méltósághoz való jog, az ember arra való törekvése, hogy kinyilváníthassa, hogy ő, kezdettől fogva, emberi mivoltából eredően, mint szabad akarattal és racionalitással rendelkező lény, olyan értékekkel rendelkezik, melyektől ő meg nem fosztható, s ezt mindenki tiszteletben tartani köteles.

A mai értelemben vett emberi méltóság első megfogalmazója a sztoikus Ciceró volt. Úgy vélte, minden embernek mint istenhez hasonlatos, ésszel rendelkező lénynek, kijár egy bizonyos fokú tisztelet.¹⁵ Ezt a *dignitas* (méltóság) mint társadalmi rangot kifejező szóból képzett *dignitas hominis* szavakkal fejezte ki.

Aquinói Szent Tamás, azon túl, hogy az ember rendelkezik a tettei megválasztásához szükséges szabad akarattal (*dominus suorum actuum*), az emberi méltóság alapját, abból a keresztény tanból¹⁶ vezette le, hogy az ember mint Isten képmására teremtett lény rendelkezik emberi méltósággal, így amíg a középkorban a méltóság alapja maga az ember istenképisége (*imago Dei*), addig Charles Darwin az emberiségnek mint a világ uralójának, természet és ember egysége révén vindikálta a jogot az az emberi faj valamennyi tagjának az emberi méltóságra.¹⁷

Kant az emberi méltóságot egy kategorikus imperatívuszon keresztül mutatta be: „Cselekedj úgy, hogy az emberiségre mind saját személyedben, mind bárki máséban mindenkor mint célra, sohasem mint pusztán eszközre legyen szükséged.”¹⁸

A fenti imperatívusz a „cselekedj úgy, mintha cselekedeted maximájának akaratod révén általános természettörvénnyé kellene válnia”¹⁹ imperatívusz, azon az alapon való

¹¹ Montesquieu i.m. 249.p.

¹² Beccaria i.m. 12.p.

¹³ $F_{AB} = -F_{BA}$

¹⁴ foedus naturae

¹⁵ Barcsi Tamás: Az emberi méltóság filozófiája. 3.p. http://filozofia.btk.pte.hu/sites/filozofia.btk.pte.hu/files/files/PhD/barcsi_t_t.pdf

¹⁶ Bibliai Ószövetség, Mózes első könyve, 1,27.

¹⁷ Barcsi i.m. 4.p.

¹⁸ Immanuel Kant: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. Gondolat. Budapest, 1991. 62.p

¹⁹ Kant i.m. 53.p.

továbbgondolása, mely szerint az embernek mint önmagáért való célnak, értéke abszolút. Az embert, az emberiség alkotóelemét, az különbözteti meg a világ összes többi dolgától, élőlényétől, hogy mint „eszes lény”, képes a racionális gondolkodásra, ezáltal olyan értéket képvisel, melyet a méltóság szóval lehet a legjobban kifejezni. Az imperatívusz mindenkitől megköveteli az ember racionális, értékkel bíró lényként való kezelését. Így Kant az öngyilkosságot azon az elven veti el, hogy mivel az egyén az öngyilkossága révén próbál elkerülni egy későbbi ránehezedő következményt, vagy szenvedésén enyhíteni, hogy közben magát, mint eszközt használja fel a cél érdekében, mellőzve emberi mivoltát, mint önmagáért való célt. Kant azon az alapon, hogy az emberi méltóság tisztelete, mindenki számára kötelezettségekkel jár, összeköti az egyéni autonómiát, a méltóságot, és az erkölcsi törvényeket, és egymástól teszi őket függővé. A cselekvés alapja mindig a kötelesség kell, hogy legyen. A kötelesség-alapú cselekvés pedig nem más, mint az erkölcsi törvények szerint való cselekvés. Ezzel szemben áll az emberi ösztön, hajlam és vágy szerinti cselekvés heteronómiája, mely ellentétes az egyén szabadságával. Az erkölcsi törvény szerint való cselekvés tehát önmagában jó kategorikus imperatívusz. A kötelesség szerint való cselekvés pedig nem az erkölcsi törvényeknek való alávetést jelenti, hanem mint „erkölcsi törvényhozó”, maga az egyén ezen maximák szerzője, így ab ovo azonosul velük, mely emberi méltóságot kölcsönöz számára.²⁰

Egy társadalom fennmaradása pedig nagyban függ a közösséget alkotó individuumok szokásai internalizálódjanak, azaz a közösséget összefonó szabályokat való belső meggyőződés szerint kövessék, a külső kényszer helyett.²¹

IV. AZ EMBERI MÉLTÓSÁG JOGA NAPJAINKBAN

Sólyom szerint „az emberi méltósághoz való jog nem pusztán erkölcsi értékdeklaráció. Az, hogy az emberi méltóság a jog előtt és felett létező érték, amely a maga teljességében a jog számára hozzáférhetetlen, nem zárja ki azt, hogy ezt az értéket a jogok forrásának tekintsük – mint a természetjogot követve számos nemzetközi egyezmény és alkotmány teszi –, vagy hogy a jog a méltóság tiszteletben tartását és védelmét előírja, avagy egyes aspektusait valóságos joggá formálja.”²² Az emberi méltóság tételes jogban való megjelenése, a második világháborúból való kiábrándulás folyamata, mely az 1950-es évektől vette kezdetét. Alkotmányi szintű szabályozására elsőként Németországban került sor (Grundgesetz), mely önmagában is hatást gyakorolt az európai nemzeti alkotmányokra.

Az általános személyiségi jog egy olyan szubszidiárius alapjog, melynek célja az egyén autonómiájának védelme. Az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint azonban az ehhez kötődő emberi méltósághoz való jog csak az Alaptörvény emberképének meghatározásaként, az élethez való joggal egységben minősül korlátozhatatlan jognak. A korlátozhatatlanság tehát csak abban az esetben áll fent, ha az életet és az ahhoz szervesen kötődő emberi méltóságot mások sértenék. Az Alkotmánybíróság 8/1990. (IV. 23.) AB határozatában leszögezte, hogy az emberi méltósághoz való jogot az ún. „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazásának

²⁰ Kant i.m. 35-76.p.

²¹ Erich Fromm – Daisetz Teitaro Suzuki: Zen-buddhizmus és pszichoanalízis. Budapest, Helikon, 1989. 152.p; Idézi: Horváth Gábor: A felelősség imperatívusza és a szabadság. 2013, 201.p. <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/2013sz/11.pdf>

²² Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye, 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990, 88, 103.

tekinti, amelynek része többek között az önrendelkezési szabadsághoz való jog és az általános cselekvési szabadsághoz való jog. Az általános személyiségi jog azonban korlátot jelent az állam büntetőhatalmával szemben: „a büntetőjog a büntetőhatalom gyakorlásának törvényes alapja és egyúttal az egyéni jogok védelmének szabadságlevele is.”²³ A 9/2004. (III. 30.) AB határozat szerint: „az államnak arra van szüksége garanciális feladata ellátásához, hogy az egyes alanyi alapjogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket önmagukban is, azaz ne csupán az egyedi igényekhez kapcsolódóan védje, s a többi alapjoggal összefüggésben kezelje. Az állam számára az alapjogok védelme csupán része az egész alkotmányos rend fenntartásának és működtetésének. Ezért [...] úgy alakítja ki az egyes alapjogok megvalósításához szükséges jogszabályi és szervezeti feltételeket, hogy mind a többi alapjoggal kapcsolatos, mind pedig egyéb alkotmányos feladataira is tekintettel legyen [...]”

Az emberi méltóság mint az egyént megillető jog, természetjogi tételekre vezethető vissza, mely szerint az embert születésétől fogva illetnek meg olyan alapvető és sérthetetlen jogok, melyek az emberi természet velejárói, és az önrendelkezés biztosítása érdekében, ellensúlyt képeznek az állami önkénnyel szemben.²⁴ Az emberi méltósághoz való szerves részét képezi az önrendelkezési jog, mely magában foglalja az egyén döntési szabadságát az őt érintő kérdésekben, ilyen például a gyógyíthatatlan beteg döntése saját haláláról, mely passzív eutanáziaként manifesztálódik jogrendszerünkben. Az önrendelkezési jog döntési szabadsága tehát, bizonyos esetekben kiterjedhet még az emberi élet feletti döntésre is. A passzív eutanázia mint az életbentartó vagy életmentő orvosi kezelések visszautasításának joga, az önrendelkezési jog olyan része, melyet az állam korlátozhat, de el nem vonhat.²⁵ Tehát felmerül a kérdés, mennyiben korlátozhatja vagy épp vonhatja el az állam az egyén önrendelkezési szabadságát? Mint ahogy már fentebb említésre került:

Az arányosság elve szerint: „a szabadság csak annyiban korlátozható, illetve a szabadság szférájába való beavatkozás csak akkor és annyiban megengedett, amennyiben az a közérdek védelméhez elengedhetetlen.”²⁶ Az arányosság elve egyfajta mércét is támaszt a törvényhozóval szemben, mely gátat szab(hat) az egyén jogainak háttérbe szorításának. Az alkalmasság elve szerint a polgár alapjogaiba történő beavatkozásnak a beavatkozással követett cél elérésére alkalmasnak kell lenni. A szükségesség elve szerint a beavatkozásnak szükségesnek kell lenni, azaz nem szabad rendelkezésre állnia olyan enyhébb eszköznek, amely legalább azonos eredmény eléréséhez vezetne.²⁷

V. AZ EMBERI SZENVEDÉLY

A szenvedély az ember arra való hajlandósága, hogy bizonyos szokások lenyomatokat képezzenek agyában, melyek erős beágyazódottsága esetén beszélhetünk valakinek a függőségéről. A függőség során az ember gondolkodását, a szokás megismétlése tölti ki,

²³ [11/1992. (III. 5.) AB határozat, ABH 1992, 77, 86.]

²⁴ Barcsi Tamás: Az emberhez méltó halál lehetősége: az eutanázia és alternatívája. Esély 2004/4 107.p.

²⁵ Barcsi i.m. 109.p.

²⁷ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része, HVC-ORAC Kiadó, 2008. 56.p.

szélsőséges mindennapi életritmusát alárendelheti a szokás gyakorlásának, de úgy is definiálható, hogy minden olyan szokás, ami periodikus, rendszeres (akár a napi egy kávé) függőségnek számít.²⁸ A tanulmányban a függőséget a hangulatmódosításra alkalmas szokásokra, par excellence a kábítószeres, pszichoaktív szerek fogyasztására értem. A ma kábítószernek nevezett anyagok sikere abban rejlik, hogy ezek a szerek, a természetes örömszerző ingerekkel megegyező agyi neuroanatómiai részeit képesek stimulálni az agynak. Hatásukat úgynevezett receptorokon keresztül fejtik ki, melyek feladata maga az anyag érzékelése, valamint a jel továbbítása. Azonban az idegen anyagok hatására, a receptorok a védekezési mechanizmusuknak köszönhetően, elvesztik érzékenységüket, azaz deszenzitizálódnak, és az azonos hatás eléréséhez már több szer bevitele válik szükségessé, mely esetben már függőségről beszélhetünk.²⁹

Annyi bizonyos, hogy a kábítószeres, így az új pszichoaktív anyagok büntetőjogi szabályozása, ún. kockázati kriminálpolitika eredménye. A kockázati kriminálpolitika lényege, hogy a büntető anyagi jogon keresztül próbálja a jogalkotó megakadályozni az ilyen bűncselekmények megjelenését és terjedését.³⁰ A kockázat kiküszöbölése nem történhet másként, mint a biztonság megteremtésével, amely tulajdonképpen a jogalkotói cél.

JOHN STUART MILL ezzel kapcsolatban úgy érvel: „az önvédelem az egyetlen olyan cél, amely érdekében az emberiségnek – kollektívan vagy egyénileg – joga van beavatkozni bármely tagja cselekvési szabadságába. Az egyetlen cél, amelynek érdekében jogosan lehet egy civilizált közösség bármely tagjával szemben – akarata ellenére – erőszakot alkalmazni: mások sérelmének megakadályozása.” Mill úgy folytatja a gondolatát, hogy mivel mindenki korlátlan ura önmagának, a korlátozhatóság csak akkor áll fenn, amennyiben a viselkedése mást is érint.³¹ Az állam dolga pedig, hogy a képzeletbeli korbácnál jobb eszközöket találjon arra, hogy meggyőzze az embereket, a helyes magatartásról.³²

Ebből az következik, hogy az egyén szabadságának büntetőjogi korlátozására akkor rendelkezik az állam legitimitással, amennyiben az egyén magatartása, mások jogainak sérelmével jár. RITTER ILDIKÓ a Bűnözéskutatási és Elemzési Tudományos Osztály tudományos munkatársa két fontos kérdést tesz fel. Az első kérdés az, hogy mi alapján kerülnek kiválasztásra azok a jelenségek, cselekmények, amelyeket az állam veszélyként definiál, és amely alapján magának vindikálja a jogot az egyénnel szembeni fellépésre? A kérdésre választ akkor lehetne kapni, amennyiben tudni lehetne, a jogalkotó milyen információk, milyen mérhető indikátorok és társadalmi attitűdök alapján kristályosodik ki a kockázati törvények megalkotásának szükségessége. Ritter szerint ezek azért választ igénylő kérdések, mivel, ha ismerjük a veszélyt kiváltó okot, úgy megfelelő eszközzel lehet kezelni a problémát. A másik kérdés annak eldöntésére irányul, hogy az állami akarat biztosan megegyezik-e a társadalmi akarral, és egyáltalán mi igazolja a kábítószerhelyzet kezelése kapcsán a kockázati kriminálpolitikának és büntetőjognak legitimitációját? Kockázati törvényhozásra abban az esetben kerül sor, ha a kockázateszlelők

²⁸ Kathy Bettinardi-Angres – Daniel H. Angres: Understanding the Disease of Addiction. Journal of Nursing Regulation. 2010/2, 31.p. https://www.ncsbn.org/Understanding_the_Disease_of_Addiction.pdf

²⁹ Wolemann Mária: A kábítószeres molekuláris biológiai hatásmechanizmusa. Magyar Tudomány, 2005/4 458.p.

³⁰ Ritter Ildikó, Kockázati bűncselekmények és cannabispolitika, Kriminológiai tanulmányok 52. Budapest 2015.103-104.p.

³¹ John Stuart Mill: A szabadságról – Haszonelvűség. Kriterion, Bukarest, 1983, 54-55.p

³² Mill i.m. 165.p.

csoportjában félelmet kelt egy jelenség, mert például olyan magatartásról van szó, amely az adott kultúrától idegen, vagy látszólag veszélyezteti a fennálló rendet, továbbá nemzetközi kötelezettségnek való megfelelés okán vagy egyes meghatározó társadalmi csoportok érdekeit sérti a jelenség, továbbá, ha társadalmi nyomás kikényszeríti ki. Az ennek nyomán létrejövő jogszabályban realizálódó, azonnali válaszreakciók (stressztörvények), azonban nem érnek fel egy jól átgondolt, a társadalom rezgéseire megfelelően rezonáló törvény hatékonyságával.³³

A Schildower-kör megalapítója LORENZ BOELLINGER által életre hívott mozgalom, mely a jogászokat egyesítve tűzte zászlajára a német kábítószer-politika ideológiamentesítését, azon az alapon, hogy amíg a kábítószer-fogyasztók nagy többsége normális életet él, addig a problémás, társadalmon kívül rekedt fogyasztóknak segítségre van szüksége. A társadalomra veszélyes jelenség pedig éppen az, hogy a prohibitív politika okán kirekesztett egyedek lépnek első sorban a bűnözés útjára.³⁴ BOELLINGER egy cikkében arról beszél, hogy a probléma nem a kábítószer, hanem maga a restriktív politika, továbbá a kábítószer-fogyasztással szembeni büntetőjogi fellépés nem lehet hatásos amíg a kábítószeresek használatának motivációja jellemzően a stresszoldás, személyes problémák előli menekülés vagy kellemes érzés előidézése, mely motivációk nem nyomhatók el büntetéssel, épp ellenkezőleg: felerősítik azt. A büntetés pedig ab ovo alkalmatlan az ilyen problémák kezelésére, mivel céljuk nem az absztinencia elérése.³⁵

A kábítószer-fogyasztás egy olyan egyedi cselekmény, melyet meg kell különböztetni a többi bűncselekménytől, a bűncselekmények általában a mások jogait sértik, tehát az egyéntől elkülönülő külvilág ellen irányulnak, mellyel szemben az állam köteles védelmet nyújtani saját eszközrendszerével (büntetőjog), azonban a kábítószer-fogyasztás esetén kizárólag önkárosításról beszélhetünk, mely ugyan determinálhatja a fogyasztót (egzisztenciális megbomlás) hogy később nagyobb eséllyel kövessen el bűncselekményeket (értelemszerűen mások kárára), azonban a fogyasztás maga mások jogait nem sérti. Ahogy KARSAI KRISZTINA fogalmaz: „az egyén cselekvési szabadságának korlátozásával járó büntetőjogi intézkedések alkotmányossági mércéje az arányosságon alapul, azaz, hogy az adott cselekmény büntetendővé nyilvánítása arányban áll-e a jogállami demokrácia értékeivel.” Tehát szükségességi és arányossági vizsgálatot kell lefolytatni, annak kérdésnek a tisztázására, hogy a cselekményhez kötődő állami büntetőigény által elérni kívánt cél, és a cél eléréséhez bevetett eszköztár mennyiben arányos és alkotmányos ahhoz, hogy az egyént megillető individuális cselekvési szabadságot korlátozni lehessen.³⁶

A kábítószer-fogyasztás tekintetében az Alkotmánybíróság kitágított szükségességi-arányossági tesztet folytatott le. A mérleg egyik oldalán az állam kötelezettsége jelent meg az élethez való jog intézményesített biztosítása kapcsán, a másik oldalon az egyén önrendelkezési szabadsága, az emberi méltósággal egységben, a teszt pedig arra hivatott választ adni, hogy ez utóbbi milyen módon és mértékben korlátozható. Az Alkotmánybíróság abból indult ki, hogy az a kábító hatású anyagok, hatásukat kifejtve, eleve olyan állapotot idéznek elő az egyénben, mely az

³³ Ritter i.m. 107-110.p.

³⁴ <http://schildower-kreis.de/manifest/>

³⁵ Lorenz Boellinger: German drug laws supranational developments and constitutionality. – Idézi: Ritter i.m. 112.p.

³⁶ Karsai Krisztina: A kábítószer-fogyasztás büntetendősége. Elvek, elméletek pro és kontra, Officina Nyomda, Szeged, 1998, 24-25.p.

emberi méltóságának egy részét elvonják, korlátozzák őket döntési képességükben, és kiszolgáltatottá válnak különböző külső behatásoknak, mely ponton (az érvelés szerint) belép az államnak azon felelőssége, hogy ezt eleve megakadályozni törekedjen. Megállapításra került, hogy a cselekvési szabadság az önrendelkezési jog folyományaként csak és kizárólag alkotmányosan gyakorolható, melynek nem része az önbódításhoz való jog, különös tekintettel annak a közbiztonságot és közegészségügyet érintő fokozottan hátrányos következményeire.³⁷ Az Alkotmánybíróság szerint a kábítószeres cselekmények csak látszólag nem sértik mások jogait, érdekeit, tapasztalatuk ezzel szemben az, hogy az egyén a függésnek fokozatosan alárendelve, a munkavégzés elhanyagolásával egzisztenciája megbomlik, a társadalom alapját képező családi egység széttöredezik, a bódulat fenntartásához pedig pénzügyi teljesítőképességén túlmenően fogyaszt kábítószer, mely során a hiányzó jövedelmet, kénytelen bűncselekmény útján magához vonni, mely tény társadalomra való veszélyességként értékelhető.³⁸

Az Alkotmánybíróság emberképe azonban hibás. Mércéjének középpontjában nem racionalitással rendelkező, szabad akaratú egyének állnak, hanem emberi méltóságukat veszített bomlott értékrendű egyedek. Szintén kifogásolható, hogy kábítószereseket eleve károsnak tekinti,³⁹ nem foglalkozva azzal, hogy mindennapi szemantikai tévedés a hétköznapi életben legálisan megjelenő nikotint, koffeint nem droként aposztrofálni. Ha még el is fogadjuk azt a nem bizonyított, szűk körben elfogadott tényt, hogy az Ecstasy agykárosodást okoz, megjegyezve, hogy egyébként minden drog vagy gyógyszer (még a vény nélkül kaphatóak is), a körülményektől függően valamilyen mértékben hatással vannak az egyes emberekre. A kórházakban használt legális drogok és gyógyszerek, csaknem százezer amerikai életét követelik minden évben, használatuk azonban megengedett, mondván a velük járó előny meghaladja azokat a hátrányokat, amiket okoznak. Egy másik példával élve: az Egyesült Államokban emberek százai halnak meg légi balesetekben, a repülés mégis legális, az emberek országszerte repülnek, mivel a repülés adta kényelem és sok-sok előny felülírja azt a kis kockázatot és veszélyt, amivel maga a repülés jár. Felmerül a kérdés: miért nem használhatja bárki saját felelősségére az Ecstasyt vagy más szintetikus szert?⁴⁰

³⁷ 9/2004. (III. 30.) AB határozat

³⁸ 54/2004. (XII. 13.) AB határozat

³⁹ 54/2004. (XII. 13.) AB határozat

⁴⁰ Philip Jenkins: Synthetic Panics: The Symbolic Politics of Designer Drugs. 1999, 195-196.p.

Újragondolt szerhasználat: mit mutat a tudomány és mit tehetünk mi

RECENZIO WILLIAM R. MILLER ÉS KATHLEEN M. CARROLL (SZERK.): *RETHINKING SUBSTANCE ABUSE: WHAT THE SCIENCE SHOWS, AND WHAT WE SHOULD DO ABOUT IT* C. MUNKÁRÓL (GUILFORD PRESS; 2010)

CSORDÁS BALÁZS

Napjainkban a szerhasználat egy jelentős egészségügyi kérdéseket felvető probléma a világ legtöbb részén. Habár mostanra sokat tudunk róla, mégsem eleget ahhoz, hogy kellően hatékonyan, elvárt módon fellépessünk ellene.

Az egyik *jelentős probléma az elméleti tudás és annak gyakorlati alkalmazása közötti mély szakadék*, mely áthidalásához hivatott némi segítséget nyújtani e mű– fogalmazzák meg a könyv elején a szerzők, amikor a fenti iromány létrejöttének miértjéről beszélnek. E törekvés alapjaként 2004-ben Új-Mexikóban összeült egy, a „CACTUS” névre hallgató konferencián 26 függőséggel foglalkozó amerikai tudós. A konferencia célja az volt, hogy megtalálja a módját annak, hogy a drogfüggőséggel, valamint annak kezelésével kapcsolatos információkat, kutatási eredményeket, valamint a szerhasználattal kapcsolatos tudást *kamatoztatni tudjuk a gyakorlatban is*. Ennek a közös munkának eredménye a tárgyalt mű.

A szerzemény tehát egy közös gyümölcse a közreműködő 26 tudós munkásságának, akik az egyes tudományágak különböző területeiről, eredményeiket összeegyeztetve próbáltak egy közérthető és átlátható, problémákat felvető és azokra megoldási javaslatokat kínáló művet létrehozni.

A mű öt nagy szakaszból áll, azon belül pedig 18 fejezetre tagozódik a szöveg. Az öt nagy rész közül az első fejezet szolgál bevezetésként, melyben elsőként a szerzők által bemutatásra kerül a mű felépítése, valamint a mű által lefedni kívánt témakörök.

Továbbá bemutatásra kerül a függőség mint komplex önszerveződő rendszer, ezzel megalapozva a mű további struktúráját, hiszen ennek a komplex rendszernek egyes részeibe nyerhetünk betekintést a későbbi szakaszok során. Itt fontos megjegyezni, hogy maguk az írók is hangsúlyozzák, hogy a függőség mint olyan, nem egy ritka jelenség az emberek között, tehát, nem szabad hagyni, hogy megbélyegezzék az ilyen embereket emiatt, hiszen bárki kerülhet

hasonló helyzetbe. Továbbá azt is leszögezik, hogy a különböző emberek különböző módon reagálnak a függőségre, valaki hajlamosabb rá, tehát nehezebben tud felülkerekedni rajta és egyre inkább megnehezíti az életét, míg mások akár spontán módon képesek elengedni azt, tehát nagyon széles a spektrum ezen a téren is.

Az ezt követő három fejezetben a függőséggel kapcsolatos biológiai, pszichológiai, és társadalmi tényezőket taglalják az írók. Ez utóbbiak kapcsán megállapítható tehát, hogy az egyes szakaszok a szerhasználat különböző perspektíváit mutatják be, viszont nem mellőzve azt a tényt, hogy ezek nagyban összefüggnek egymással, van átfedés az egyes részek között.

A második szakaszban, a biológiai tényezők tisztázása, valamint leíró jellegű magyarázata azért fontos az írók szerint, mert ezáltal a hétköznapi laikus olvasók is megérthetik a függőség kialakulásának biológiai összefüggéseit és folyamatait. Ennek során van szó részletesebben *genetikáról, neurobiológiáról, illetve az agy működéséről* is.

A harmadik szakaszban a pszichológiai aspektus kerül előtérbe, mely során az egyes fejezetekben szó van többek között például arról, hogy milyen *motivációs tényezők* állnak a függőség mögött, *milyen folyamatok növelik a kábítószerrel történő visszaélés kockázatát*, vagy, hogy milyen *pszichiátriai rendellenességek* merülnek fel az egyes függővé lett szerhasználóknál.

A negyedik szakasz a társadalmi, szociális tényezőkre fekteti a hangsúlyt, ennél fogva szó van a szerhasználattal összefüggésben a család szerepéről, az egyes társadalmi és kulturális összefüggésekről.

Ezek után az ötödik és egyben utolsó szakasz fejezeteiben az írók az olyan beavatkozással kapcsolatos módszereket taglalják, amelyek felmerülhetnek a szerhasználattal szemben, mint például a *viselkedésterápiák, gyógyszerek, a pozitív megerősítés* a környezet részéről, valamint még a szerhasználóknak való *lelki támasz- és segítségnyújtás*. E fejezetekben a legfontosabb gondolatok, hogy habár manapság a drogproblémákat illetően már kellő mélységű és mennyiségű ismerettel rendelkezünk az okokat és azok mibenlétét tekintve, az igazi kihívás ebben az az, hogy a meglévő tudást a gyakorlatban is alkalmazni tudjuk, mely téren már nem vagyunk ilyen sikeresek. Megfogalmazódik az írókban a gondolat, hogy *hiába tudhatunk magunkénak több sikeres módszert a drogfüggőség kezelésére*, nincs az állam olyan anyagi helyzetben, hogy képesek lennének ezek fenntarthatóságáról tartósan gondoskodni. Ez a gondolatsor pedig oda vezet, hogy kell egy új rendszer, vagyis kénytelenek lesznek olyan újabb és sikeresebb programokat, kezelési módokat keresni, amelyek amellet, hogy effektívek, még az állami költségvetés számára is megengedhetőnek bizonyulnak. Ez a célkitűzés már sokkal inkább nevezhető kihívásnak.

A legutolsó fejezetben az írók *tíz alapelvet sorolnak fel a drogfogyasztási szokásokkal és problémákkal kapcsolatban*, valamint *tíz javaslatot is tesznek*: irányelvek, rendszerek és programok tervezésével, megalkotásával, hogy csökkentsék a drogfogyasztást és az ezzel kapcsolatos problémákat kezelni tudják.

Bevezetés

(1. szakasz)

2. fejezet - A fák és az erdő: függőség mint komplex önszerveződő rendszer

Megfogalmazott kérdések és válaszok:

Kérdés: Miért folytatódik a függőség annak ellenére, hogy komoly társadalmi következményekkel és hatásokkal bír a függő személy környezetére, egészségére?

Válasz: A függőséget irányító folyamatok nagymértékben a túlélést célozzák. Tehát mint olyan, az ezekkel kapcsolatos döntések azonnali történéseken alapulnak. A függőség káros hatásai közül sok csak azután jelentkezik, miután már kialakult egy fajta függő viselkedésmód.

Kérdés: Miért olyan nehéz kezelni a függőséget?

Válasz: Talán mert a kezelési módjaink úgy lettek kifejlesztve, hogy csak egy vagy néhány elemét célozza meg a folyamatnak. Ezáltal az így érintett elemre célzott hatás viszont nem feltétlen hat ki a teljes önszerveződő folyamatra, amit függőségnek nevezünk.

Kérdés: Miért van mindenütt jelen a visszaesés?

Válasz: Talán mert a kezelési módok csak egy vagy néhány elemre hatnak ki, ezáltal a fennmaradó rendszerben elszigetelődhetnek további részek, vagy gyorsan újra összeállíthatja magát a rendszer.

Kérdés: Miért a többfüggőség a szabály és nem a kivétel?

Válasz: Talán, mert a függőségek között van pár elem, amely közös és van pár olyan, amely nem az. Azzal, hogy kialakul egy függőség, az alkotóelemek kellő szintjét elérve megalapozza, hogy a maradék elemek is beépítésre kerüljenek.

Kérdés: Miért van az, hogy a függőség és más pszichiátriai rendellenességek együttes előfordulása esetén előbbi az uralkodó?

Válasz: A függőség és az egyéb pszichiátriai rendellenességek rendelkezhetnek közös elemekkel. Ebből adódóan, ha rendelkezünk valamilyen rendellenességgel, akkor az azt jelenti, hogy már rendelkezünk több másik rendellenesség alkotóelemével is, növelve a kockázatát annak, hogy teljes mértékben kialakuljon a másik rendellenesség is.

Legfontosabb megállapítások

Ha egyszer egy függőségi rendszer kiépül több alkotórész kölcsönhatásán keresztül, akkor valószínűleg érzéketlen lesz a legtöbb javítást célzó erővel szemben.

A függő egyének már csak akkor kezdik el keresni a gyógymódot, amikor azt a környezetükkel kapcsolatos erőbehatások indokolják. Ilyen például a jogrendszer közbelépése, esetlegesen a munkájuk elvesztése, a szeretteik és/vagy egészségük érdekében történő lépés.

Már egy változást hozó külső folyamat is pozitív megerősítésként hathat.

A drogfogyasztás csökkentése érdekében tett pozitív megerősítésnek fontos következménye az, hogy megállítja az kölcsönhatást az egyes függőséget tartalmazó elemek között.

Az olyan gyógyszerek, amelyek effektíven kezelik a függőséget gyakran olyan gyógyszeres hatásokat okoznak, amelyek hasonlítanak a drogok által okozott hatásokra. A különbség a kettő között az okozott inger intenzitása, tömörsége.

Sok kezelési mód esetén a hatékonyság hiánya arra enged következtetni, hogy ezek a módszerek csak egy elemre vagy az elemek egy kisebb halmazára hatnak.

Az eredmények az olyan egyének körében, akik több betegségtársulással függőséggel vagy pszichiátriai helyzettel rendelkeznek, rosszabb, mint akik ilyesféle bonyolító tényezők nélkül élnek.

Annak érdekében, hogy sikeres legyen a kezelés, a függőségnek mint rendszernek olyan sok elemére kell, hogy hatást gyakoroljon, hogy az katasztrofális eredménnyel szolgáljon számára, vagy megváltoztassa az elemeket annyira, hogy az az egész szervezetet befolyásolja.

Biológiai tényezők (II. szakasz)

3. fejezet – A függőség neurobiológiája: Egy hedonista kálvinista nézet

Legfontosabb megállapítások

A neurotranszmitterek mint például a dopamin és a peptidek közvetítik a drogok akut hatásait, amelyek az agy homloklebenyében, az amygdalában fejtik ki hatásukat.

A jutalmazó neurotranszmitterek szabályozatlanná válnak a függőség kialakulása során, alacsonyabb lesz a dopamin szint és a receptorok száma is.

A jutalmazó rendszer drogfüggőség által kialakult szabályozatlansága a neurotranszmitter rendszer funkciójának a csökkenését jelenti, amelynek következménye a drogok hatásának erőteljesebb közvetítése. Ez a csökkenés továbbá az agyi stressz központot is szabályozatlanná teszi.

Állatkísérletek során bizonyosodott be, hogy a sóvárgás, mint jelenség mögött a prefrontális agykéreg kritikus szerepe áll.

A drogfüggőség kialakulása során a neurotranszmitter funkciók és az agy jutalmazó rendszerének szabályozatlansága mögött genetikai és környezeti tényezők egyaránt szerepet játszanak.

A túlzó drogfogyasztás tehát rossz hatással van az agyi jutalmazó rendszerre.

4. fejezet – Mit tud az emberi agyi képalkotása mesélni a függőséggel és a visszaeséssel szembeni sebezhetőségről?

Legfontosabb megállapítások

A függőség nagy eséllyel történő örökölhetőségéből leszűrhető a következő, hogy az agyi eltérések fontosak lehetnek az ilyen rendellenességekkel szembeni sebezhetőég szempontjából.

Az agyi képalkotó-technikák különleges lehetőséget biztosítanak ahhoz, hogy megfigyeljük és karakterizáljuk az agyi különbséget a felnőttek és a serdülők esetében, melynek köze lehet a függőséggel szembeni sebezhetőséghez is.

Az egyéni különbségek az agy „GO” és „STOP” rendszereiben képviselik a biológiai korlátokat, amiktől sok páciens szenved. Ezek továbbá elősegítik a függőség kezelési kimenetelének heterogén mivoltát is.

Tekintettel az agy „GO” rendszerére, a kokain függő felnőttek alacsonyabb D2 dopamin receptor-szinttel rendelkeznek, és tompább reakciókat mutatnak a beadott stimulánsokra is. A függő felnőttek (legyen az akár kokain, heroin, alkohol vagy nikotin) és a serdülők, akik alkohol problémákkal küzdenek, eltérő aktivitást mutatnak az agyuk jutalmazó rendszerében a gyógyszerjelzéseket tekintve.

Tekintettel a „STOP” áramkörre, a kokain függő felnőttek az agyuk frontális részeiben hibákkal bírnak, például kevesebb vérárammal, alacsonyabb anyagcserével, és kevesebb szürke anyaggal rendelkeznek.

A frontális hibák a serdülőket a szerhasználat kapcsán különösen magas kockázatnak teszik ki.

A serdülőkön végzett kábítószer használat előtti longitudinális vizsgálatok kulcsfontosságúak lehetnek abban, hogy megértsük a felnőttek agyi képalkotási eredményeit, valamint, hogy tisztább képet kapjunk az ember függőséggel szembeni sebezhetőségéről.

5. fejezet – Az anyaghasználat rendellenességek genetikája

Legfontosabb megállapítások

A genetikai tudás és eljárások fejlődtek.

Egy gén vagy környezeti tényező sem magyarázza meg a fellépő kockázatot vagy annak krónikusságát.

A fenotípus kiválasztása hatással lehet a genetikai eredményekre és releváns különbséget mutathat különböző kontextusokban.

A genetikai tanulmányok közötti nagy eltérések a meghatározhatatlan környezetet figyelembe véve, könnyen következtetlen eredményeket szülhetnek.

A genetikai eltérések hatással lehetnek a pszicho szociális kezelésre vagy a gyógyszeres kezelésre adott válaszokra is.

Pszichológiai tényezők (III. szakasz)

6. fejezet – Spontán gyógyulás a problémás szerhasználatban

Legfontosabb megállapítások

Spontán gyógyulásnak vagy természetes változásnak nevezzük azt, amikor az egyén formális beavatkozás, kezelés nélkül lép a gyógyulás útjára. Erre igazából öngyógyító folyamatként tekintünk.

Azonban a spontán gyógyulás nem az asszisztált, formális kezelésben való gyógyulás ellentéte, a kettő kéz a kézben jár, egymást erősítve. Ez felfogható úgy, hogy tulajdonképpen minden változást ön maga hoz létre, a terápia csupán facilitátorként működik.

A spontán gyógyulási folyamatban hasonlóan, mint a terápiában, az egyénben kialakul egy döntés, egy tervet hoz létre, kitart amellett, és aktívan tesz a gyógyulása érdekében.

A változás lépései a következők: 1. Nyugtalanítja a probléma; 2. Meggyőződik és dönt a változásról; 3. Készít egy tervet; 4. Megvalósítja a tervet; 5. Fenntartja a változást

Megfogalmazott kérdések és válaszok:

Kérdés: Milyen esetekben alakulhat ki spontán gyógyulás?

Válasz: Bármilyen függőség esetén kialakulhat. Nem kifejezetten egy szerhasználati vagy függőségi csoportra igaz, de nagyobb valószínűséggel fordul elő kevésbé intenzív szerhasználóknál és azoknál, akik komoly negatív következményeket tapasztaltak a szerhasználókkal kapcsolatban.

Kérdés: Mi befolyásolhatja a spontán gyógyulást?

Válasz: A fogyasztó korábbi életének tapasztalatai befolyásolhatnak, ez különösen serdülőkorban jelenik meg, a dohányzás, alkoholfogyasztás vagy az ilyen korban kialakuló személyes és társas problémák képében. Befolyásoló tényezők lehetnek még ezeken túl: az etnikai és kulturális különbségek, a nemi különbségek, a pszichológiai és emocionális problémák és kórképek, valamint adott esetben a társas támogatás is fontos lehet.

7. fejezet – A szerhasználati problémák kialakulásának potenciálja a fejlődési perspektíva szerint

Legfontosabb megállapítások

Az alkohol és drogfüggőség kialakulására való érzékenység két tényezőtől függ: egyrészt a genetikai tényezőktől (személyiség-tényezők, temperamentum, kognitív képességek), másrészt a személyes és környezeti tényezőktől (családi kapcsolatok, társas támogatás). E két tényező egyenlően fontos szerepet játszik ezen a téren.

Korai gyermekkori tapasztalatok is nagyban befolyásolják (például a családi interakciók minősége, nevelési stílus) ezt a fajta érzékenységet, ezért fontos a megelőzés. Tehát az alkohol és drogfüggőség megelőzését fontos már gyermekkorban elkezdni, megalapozni.

A megelőzést személyre szabottan kell végrehajtani, figyelembe véve az egyén családi hátterét, kortárs kapcsolatait és a közösségét.

A prevenció során a droghasználatra és azok negatív következményeire is ki kell térni.

Klinikai alkalmazás során a beavatkozások hatékonysága attól függ, hogy az egyén milyen fejlődési fázisba tart éppen, tehát, hogy éppen kialakulóban van a függősége, vagy aktív terápián vesz részt, esetleg a gyógyulás fázisába került már.

8. fejezet – A szerhasználatához társuló pszichiátriai rendellenességek

Legfontosabb megállapítások

Alapvetően a szerhasználati és mentális betegségek komorbiditása magas. Ez tehát azt jelenti, hogy magas számban fordulnak elő együtt. Azon egyéneknél a legmagasabb, akik kezelésként kapnak valamilyen szert a betegségeikre.

A két betegség együttes fennállása súlyosítja mindkét betegség lefolyását (rosszabbodó tünetek, gyakoribb visszaesés).

Nincs rá pontos magyarázat, hogy miért fordulnak elő együttesen többször, mint külön-külön.

A skizofréniában szenvedők körében gyakoriak a szerhasználati rendellenességek, mert magasabb az érzékenység a szerek hatására.

A szorongással küzdőknél magasabb az érzékenység az alkohol problémákra.

Kevés sikert hozott az olyan kezelési módszer, amelyben külön terápiát alkalmaznak a mentális betegségekre és a szerhasználati problémákra.

Az integrált kezelési modell, amely kombinálja a mentális és a szerhasználati problémákra való kezelési beavatkozást, több sikert mutatott.

Fiatalkorban magas az előfordulása a komorbid rendellenességeknek érzelmi vagy szerhasználati problémák esetén. Sokszor társul olyan kihívásokkal fiataloknál, mint például iskolai problémák, családi problémák, bűnözés.

A korai beavatkozás a mentális betegség és a szerhasználati probléma esetén nagyon fontos felnőtteknél és fiataloknál egyaránt, hiszen megelőzheti a komorbid rendellenessége kialakulását vagy befolyásolhatja annak lefolyását.

9. fejezet – Az addiktív viselkedés hátterében álló motivációs tényezők

Legfontosabb megállapítások

Ahogy egy függőség kialakul egy egyénnél, az oktatás, a meggyőzés, a konfrontáció és a büntetés semmilyen formája nincs jótékony hatással, sőt, néha ellentmondásos hatással van a függőre. A változásra való motivációt a függőkben empatikus, elfogadó közegben lehet kialakítani.

Függőség során az egyén kifejezetten válasz kész a pozitív megerősítésre. Még a súlyos függőknél is alapvetően megfigyelhetjük azt, hogy hajlandóak változtatni alkohol- és drogfogyasztásukon ösztönző módszerek hatására. Például hatékony lehet olyan tevékenységek elősegítése, amelyek anélkül hoznak pozitív megerősítést az egyénnek, hogy szert használna.

A függő egyének ambivalensen éreznek állapotukkal kapcsolatban, sokszor meg vannak győződve arról, hogy nincs problémájuk, így a korai segítségkérés kevés számban fordul elő.

A változásra való hajlandóság akkor jelenik meg náluk, amikor úgy látják, jelenlegi helyzetük és a vágyott céljaik nem összeegyeztethetők.

A motiváció a változásra gyakran a másokkal való kommunikáció során alakul ki. Amint a döntés megszületik, a változás tovább végbe megy akár további segítség, támogatás nélkül is.

Már relatíve rövid, motivációra irányuló beavatkozások is elegendőek ahhoz, hogy viselkedésváltozás alakuljon ki a szerhasználóknál.

A személyközpontú terápiás módszer a terapeuta empátiájára alapozva sikereket ér el alkohol- és drogfüggőség kezelésében.

Társadalmi tényezők (IV. szakasz)

10. fejezet - Etnikai és nemi különbségek a szerhasználatban

Legfontosabb megállapítások

Számos szignifikáns és komplex különbség van a szerhasználatban az etnikai és nemi csoportokat illetően. Amerikai kutatások alapján általánosságban elmondható, hogy fiatalok körében a férfiak nagyobb valószínűséggel fogyasztanak alkoholt, mint a nők. Ez a különbség az életkor növekedésével együtt még hangsúlyosabb lesz.

Ezen kívül például a túlzott alkoholfogyasztás inkább jellemző a fehér bőrű és a spanyol ajkú társadalmi csoportokra, mint a feketékre. Azonban az illegális drogok esetén ezt pont fordítva igaz: a feketék magasabb arányban használnak ilyen szereket, mint a fehérek és a spanyolajkúak.

Habár különbségek vannak az etnikai csoportok között abban, hogy hogyan reagálnak bizonyos prevenciós és terápiás módszerekre, ezek nem elegendőek ahhoz, hogy komplexen, a közösségre fókuszálva lépjenek fel az alkohol- és droproblémák ellen.

A prevenció és a kezelés jelenlegi szétválása nem ad lehetőséget arra, hogy hosszú távon csökkenjenek a fennálló problémák. Ehelyett egy egységes rendszerre lenne szükség, amely megfelelően integrálja a prevenciós stratégiákat és a terápiás módszereket, így a populáció-szintű problémák csökkennének.

Egy ilyen rendszerben a kihívás az, hogy megtaláljuk a legköltséghatékonyabb módszert arra, hogy a problémák individuális és közösségi szinten is megoldásra kerüljenek.

Ennek a rendszernek nem csak a közösség általános igényeire kell válaszolnia, hanem alcsoportok speciális kéréseire, elvárásaira, így egy átfogó változást lehet elérni.

11. fejezet – Család és más szoros kapcsolatok

Legfontosabb megállapítások

A család egy komplex, dinamikus, változó társadalmi rendszer. Egy nagyobb társadalmi hálózat részeként működik, amely visszahat a család működésére.

Az egyén életét, személyiségét nagyban meghatározza az, hogy hogyan keres, fogad és ad szociális támogatást a körülötte élőknek. Az alkohol- és drogfüggők szerhasználatára jelentős hatással van az a társadalmi hálózat (családi és baráti kör), amely körülveszi őket. A családi kapcsolatok gyakran védőhálót biztosítanak a függőségek kialakulása ellen, azonban vannak olyan esetek is, amikor hozzájárulnak a szerhasználat kialakulásához és fennmaradásához. Ezen kívül ez a kapcsolati háló szerepet játszik abban is, hogy az egyén felismeri-e betegségét és segítséget kér-e. Később a változás folyamatához, a terápia sikerességéhez és a visszaesés megelőzéséhez is nagyban hozzájárulnak a barátok és a család.

A családterápiás módszerek hatékonynak bizonyultak az alkohol- és drogfüggőség kialakulásának megelőzésében. Ez a módszer a családot mint rendszert számos aspektusában vizsgálja, a terápia során a családi kapcsolatokra és kommunikációra fókuszál, illetve segít a szülőknek abban, hogy ellenőrizni tudják gyermekeik viselkedését, hiszen a korai beavatkozás kritikus pont lehet ilyen esetekben.

Általánosságban elmondható, hogy a függők családjának a terápiájába való bevonása pozitív kimenetellel szolgál, azonban vannak olyan körülmények, amikor a család bevonása ellentétes hatást válthat ki. Az olyan terápiás ülések azonban bizonyítottan hatásosak, amelyek során a család működési problémáinak megoldását teszik középpontba úgy, hogy a függő egyén végül olyan támogató szociális hálóval rendelkezzen, amely segíti őt a gyógyulásban.

12. fejezet – Társadalmi kontextus és a szerhasználat

Legfontosabb megállapítások

Elméleti perspektívák

A család, a barátok, a kortársak, a munkahely, és a szomszédság általános behatásai egyaránt jelen vannak a fiatalok és a felnőttek szerhasználati szokásainak kialakulásában.

Ezek a behatások magába foglalják a társadalomhoz való tartozást, a közös tevékenységek lehetőségét, a modell követést, a normákat, illetve a különböző életeseményekkel való megküzdést.

A társadalmi kontextus az egyén domináns tulajdonságait fenntartja és felerősíti.

A család

Amikor a szülők és más családtagok megerősítik vagy támogatják a szerhasználatot, a fiatal felnőttek nagyobb eséllyel alakítanak ki pozitív véleményt a szerekről és nagyobb eséllyel követik családtagjaik szerhasználati szokásait.

A stresszes életkörülmények legfőképpen azok, amelyek szülői vagy családi problémákkal kapcsolatosak, megdöntik a fiatalok elképzeléseit a konvencionális normákkal kapcsolatban és az események előreláthatóságában.

A családban betöltött szerep változásainál, mint például házasság vagy szülővé válás, a fiatal felnőttek csökkentik szerhasználatukat, annak érdekében, hogy az új szereppel kapcsolatos elvárásokat teljesíteni tudják. Azonban egy bizonyos életkor előtti szerepváltozások (pl.: házasság vagy szülővé válás a középiskola befejezése előtt) megnövekedett szerhasználattal járhatnak együtt.

A barátok és kortárs csoportok

A barátok kölcsönösen megerősítik egymás normáit, értékeit, és azokat a viselkedésmódokat, amelyek összeegyeztethetők a saját értékrendjükkel. Ennek ellenére a barátságok felerősíthetik és csökkenthetik is a szerhasználatot.

Az iskolák társadalmi ellenőrzési és kontrollfunkciót tölthetnek be. Azokban az iskolákban, ahol a fegyelmet és a tanulók bevonását hangsúlyozzák, kevésbé nagy valószínűséggel alakul ki szerhasználat vagy a szerek napi használata, illetve a súlyos függőség.

Munkahely

Felnőttek körében a dolgozói státusz segít abban, hogy ellenőrzés alatt tartsák a szerhasználatot, a monitorozás, szupervízió és a kontroll segítségével.

A munkanélküliség vagy az alulfoglalkoztatott státusz megnöveli a súlyos alkoholfüggőség valószínűségét, az elidegenedés és az ellenőrzés hiánya miatt.

A munkahelyen a monitorozás és a társadalmi kontroll hiánya, a szerek elérhetősége, a pozitív normák, a kollégák szerhasználati szokásai, és a munkahelyi stressz által létrejött elidegenedés, mind befolyásolják a dolgozók szerhasználati szokásait.

Szomszédság

A szerhasználatához fűződő pozitív vélekedések, a társadalmi kontroll hiánya és a stressz a szomszédságban a szerhasználat nagyobb előfordulásával jár.

Beavatkozás és megelőzési programok

A társadalomhoz való tartozás, a társadalmi kontroll és a kortárs modellek hangsúlyos részét képezik a beavatkozási programoknak és támogató csoportoknak.

Ezeknek a beavatkozási módszereknek legalább annyi, vagy még nagyobb hatása van a függőség kezelésére, mint a specifikus beavatkozási módszereknek.

13. fejezet – Néprajz és alkalmazott szerhasználati kutatások

Legfontosabb megállapítások

Az alkohol és más drogok olyan hatással vannak az egyénre, hogy a szerektől jobban érzi magát és máshogy látja a világot, bármilyen hosszan tartó hatás is ez.

A pszichoaktív szerek használatának előírt szerepe kultúrák között változó, az orvosi/pszichoterápiás használatától a szimbolikus közvetítésen át az áruba bocsájtásig számos szerepben megjelennek a különböző drogok.

A szerhasználati rendellenességek elismerése, a kezelési módszerek bővülése és a terápiás eredmény a következő tényezők által korlátozódnak: a szerhasználattal kapcsolatos stigmák; az illegális szerek kriminalizációja; a gyógyulási lehetőségek elérhetősége (például hosszú várólisták és társadalombiztosítás hiánya); a szerhasználati rendellenességek morális kérdésként való vizsgálata a krónikus egészségügyi problémák helyett.

Amikor a függő egyén célkitűzései és a kezelési program céljai inkonzisztensek, az eredmény várhatóan nem lesz pozitív. A terápiás környezetben az őszinteség a siker kulcsa.

Beavatkozások (V. szakasz)

14. fejezet – Viselkedés terápiák: A pohár félig tele lenne, ha lenne poharunk

Legfontosabb megállapítások

A viselkedési beavatkozások hatékonysága: a viselkedési beavatkozások négy széles kategóriája (rövid motiváció, vészhelyzeti menedzsment, kognitív viselkedés, családi és szociális hálózat) általános esetekben effektívnek bizonyultak a szerhasználók fő osztályai tekintetében (alkohol, kokain, marihuána, opiátok, dohányzás).

Ezek megközelítések hatékonyan és határozottan tudják segíteni mások pszichológiai problémáinak kezelését.

Az empirikusan támogatott viselkedési terápiák megismerése egy friss eredménye a függőséggel kapcsolatok klinikai kutatásoknak.

A kimenetel általában kedvezőbb azon egyének esetében, akik kevésbé súlyos vagy kevésbé krónikus szerhasználatot mutatnak, ép és támogató családjuk és szociális hálózatuk van, kevesebb pszichológiai tünettől vagy rendellenességgel bírnak, kevesebb közülük van a büntető igazságszolgáltatási rendszerhez, jobban teljesítenek a munkájuk során, és kevesebb egészségügyi problémájuk van.

Amíg e viselkedés terápiák általános formája változik mind elméleti, mind a konkrétan alkalmazott beavatkozások terén, addig viszont számos közös viselkedési alapelven osztoznak.

A változási folyamatok hasonlósága a kezelések terén hosszú távú alapját képezik a különböző kimenetelű viselkedés technikák megközelítésének az összehasonlításához.

A létező, empirikusan is jóváhagyott kezelések hajlamosak hangsúlyozni egy vagy két kiemelkedő aspektusát a szerhasználatnak és a függőségnek.

Hangsúlyt fektetve a függőség alapvető folyamataira, a viselkedési beavatkozással irányítva a folyamatot egy sokkal integráltabb kezelési módot kapunk.

Javaslatok szerint az lenne egy hatékony stratégia, ha arra fókuszálnának, hogy biztosítsák az alapvető készségeket a már túltanult, könnyen érhető viselkedési képességekből és elvekből, valamint ezek legszélesebb csoportjából.

15. fejezet – Addiktív rendellenességek gyógykezelése

Legjelentősebb megállapítások

Az antagonisták helyettesítő terápiák következetes hatékonyságot mutatnak néhány drognál, mint például a metadon a heroin esetében, vagy a nikotin tapasz a dohány esetében.

Annak ellenére, hogy gyógyszerészetileg hatékonyak, speciális receptorok antagonistái, általánosságban nem elég hatékonyak, a klinikai gyakorlatban a tapadási problémák, a méregtelenítés szükségessége, valamint egyéb mellékhatások miatt.

Közvetett gátló módszer a drog potenciáljának megerősítése, ami ígéretesnek tűnik, magába foglalva az olyan gyógyszereket, amelyek javítják a GABA rendszer funkciót vagy növelik a dopamin tonik szintjét.

Azok a drogok, amelyek elsősorban a választott drogokat nem kívánatosá teszik, hajlamosak teljesítési problémákkal is társulni.

A gyógyszeres kezelés különböző szerepeket képes ellátni a gyógyulási folyamat során, például szerepet játszik a kezdeti absztinenciában és a visszaesés megelőzésében is.

A viselkedés kezelési komponens intenzitása és természete befolyásolja a kezelés egész kimenetelét az egyéni páciensek körében, akárcsak azon páciensek számát, akik végül megkapják a kezelést.

16. fejezet – Vallás, spiritualitás, és a problémás szerhasználat

Legjelentősebb megállapítások

A vallási hiedelmek és praktikák nagyon fontosak az Amerikai Egyesült Államok népességének nagy része számára, köztük azokénak is, akik szerhasználati problémákkal küzdenek.

A mentálhigiénés szakemberek relatíve hitetlenek, és sokuk alábecsüli a hit fontosságát a betegek életében, akárcsak azon bizonyítékok erősségét, amelyek a vallást gyakorlók számára nyújtanak védő hatást.

A vallásgyakorlás nagyban csökkenti a veszélyét a problémás szerhasználatnak, mind a gyermekek, a serdülők, és a felnőttek esetében is.

A vallási szervezetek erős eszközükhöz lehetnek az irány-orientált, elsődleges megelőző törekvéseknek.

A tudományosan megalapozott információ a szerhasználat megelőzéséről, valamint a vallási szervezetek egymás mellett megférnek, sőt egymást erősíthetik is.

A kölcsönös szellemi segítséggel a szervezetek valószínűleg csak szerényen járulnak hozzá a szerhasználat elsődleges és másodlagos megelőzéséhez.

A vallásgyakorlás önmagában ritkán változtatja meg a kialakult függőségi folyamatot.

Sok páciens, különösen a színes bőrű páciensek vágyódnak olyan függőséget kezelő módszer iránt, amely vallási és spirituális értékeket is magába foglal.

Megállapítható, hogy a hit-alapú szerhasználati kezelések elérnek legalább olyan lenyűgöző eredményeket, mint a hasonló kezelési módok, amelyek nem bírnak vallási vagy spirituális töltettel.

Az egészségügyi szolgáltatói képzési programok gyengén teljesítenek azon a téren, hogy a klinikusokkal megértessék a betegek vallási hiedelmeiket és értékeit.

A szellemileg orientált kölcsönös segítségnyújtó csoportok, mint például az AA ugyanúgy, vagy még jobban is népszerűsítik a tartózkodást az alkoholtól, mint más orvosi beavatkozások.

A spirituális és vallási tevékenységekre való hajlam általában nő az emberekben, akik sikeresen gyógyulnak a függőségből, különösen, akik az AA-ban vannak.

17. fejezet – Amire szükségünk van az egy rendszer: Reagáló és hatékony szerhasználat-kezelő rendszer létrehozása

Legjelentősebb megállapítások

Ahhoz, hogy hasznosnak, hatékonynak és értékesnek tekinthessük a társadalom számára, az olyan új függőségi beavatkozásokat, amelyekért fizetni kell, figyelemmel kell legyenek a függőséggel kapcsolatos egyéb problémákra is, amelyek a társadalom számára különösen nyugtalanítóak. Ilyen problémakörök: a társadalmi károk és az egészségügyi költségek csökkentése, valamint a „vevőszolgálat”.

Ahhoz, hogy hasznosnak és értékesnek tekinthessük az érintett egyén számára az új függőségi beavatkozásoknak vonzónak, könnyen elérhetőnek, hathatónak, gyorsnak, és megengedő áron elérhetőnek kell lennie.

Ahhoz, hogy vonzó lehetőségként jelenjen meg azok számára, akik képesek lehetnek fejleszteni és magukkal hozni újfajta függőségi beavatkozási módszereket, úgy nagyobb pénzügyi jutalmakat kell kilátásba helyezni a függőségi beavatkozások üzletének területén.

18. fejezet – Rajzoljuk meg együtt a színteret: tíz alapelv, tíz ajánlás

Tíz alapelv a szerzőktől

1. alapelv: A droghasználat egy választott viselkedési forma.
2. alapelv: A drog-problémák fokozatosan jelennek meg, a folyamatos súlyosodása mellett.
3. alapelv: Ha egyszer jól megalapozott, a drog-probléma hajlamos öngerjesztővé válni.
4. alapelv: A motiváció a központi kérdés a megelőzés és a beavatkozás szempontjából.
5. alapelv: A kábítószer használat reagál a megerősítésre.

6. alapelv: A drog-probléma nem elszigetelve jelentkezik, hanem egy viselkedési csoport részeként.
7. alapelv: A problémás droghasználat kapcsán vannak azonosítható és módosítható kockázati és oltalmazó tényezők.
8. alapelv: A kábítószer problémák a családi környezetben jelentkeznek.
9. alapelv: A kábítószer problémákat a nagyobb társadalmi környezet is befolyásolja.
10. alapelv: A kapcsolat számít.

Tíz ajánlás a szerzőktől

1. ajánlás: A beavatkozás nem egy speciális problémakör, hanem egy szélesebb társadalmi felelősség, amit több nyilvános és privát szektor között kell megosztani.
2. ajánlás: Figyelemmel kell lenni a drog-problémák teljes skálájára, nem csupán a legveszélyesebbekre.
3. ajánlás: A drog használatot és problémákat egy nagyobb kontextusba téve kell megérteni és átfogó segítséget kell biztosítani hozzá.
4. ajánlás: Az egyénen túl kell tekinteni, amikor a droghasználatra és a problémákra keressük a megoldásokat.
5. ajánlás: A változás motivációja és az iránta való elkötelezettség egy kezdeti célkitűzés és kulcsmomentum a beavatkozáshoz.
6. ajánlás: Egy jól megszokott droghasználati szokást megváltoztatni általában a minta megszakításával lehet, annak érdekében, hogy egy kezdetleges absztinens időszakot el lehessen érni.
7. ajánlás: A pozitív megerősítés fokozásához gazdagítani kell a pozitív megerősítés alternatív forrásaihoz való hozzáférést.
8. ajánlás: Csökkenteni kell a kábítószer használat jövedelmező szempontjait.
9. ajánlás: A szolgáltatásokat könnyebben elérhetővé, megengedhetővé, barátságossá, segítőkésszé, hathatossá, gyorsá, és vonzóvá kell tenni.
10. ajánlás: Bizonyítékon alapuló megközelítést kell alkalmazni.

Szintetikus pánik – a designer drogok szimbolikus politikája

RECENZIO A PHILIP JENKINS: *SYNTHETIC PANICS: THE SYMBOLIC POLITICS OF DESIGNER DRUGS* C. MUNKÁRÓL (NYU PRESS; 1999)

ZOLNAY ZSOLT

A Synthetic Panic megkísérli bemutatni azon kábítószerellenes mozgalmak történetét, amelyek formáltak, és a mai napig formálják a drogokról és azok használatáról kialakult képet, nemcsak az Egyesült Államokban, hanem az egész világon. A központi probléma, hogy a designerek indokolatlanul nagy félelmet keltenek a mai társadalmakban, melyek a rossz szociális és kulturális beidegződéseknek, és a drogokat érintő negatív előítéleteknek tudható be, mely félelem, nem egyenesen arányos ezen anyagok valódi veszélyességével. A szerző a drogellenes hisztériákat a média számlájára írja, melynek hozadéka, hogy a társadalom egy szegmense, aktívan „drogháborút” vív, kirekesztve, bűnbakká bélyegezve azokat, akiket ma a köznyelv „drogosoknak” hív. A könyv továbbá iránymutatást is tartalmaz: alapjaiban szólít fel az állami drogpolitika teljes újragondolására, mely előretörésének velejárója, az egyén jogainak háttérbe szorulása.

A könyvnek több célja is van. Első ízben bemutatni az amerikai kábítószer-politikát, és felhívni a figyelmet azokra a pszichoaktív szerekre, amelyek a köztudatban mára már perifériára kerültek. Másodízben fel kívánja hívni a figyelmet a téma elhanyagoltságára, továbbá vizsgálat tárgyát képezik az okozott szociális problémák tendenciájának változása, illetve a közvélemény figyelmének alakulása.

A designer drog koncepciója 1985-ben indult el a hírnév útján, egy miután egy sor hivatalos vizsgálatnak vetettek alá különböző szereket, amelyek a médiában is visszhangot kaptak. Ebben a drogellenes atmoszférában ivódott be a köztudatba, hogy a szintetikus anyagok mindegyike zuglaborok veszélyes terméke, ami magával hordozta a korlátozások fokozódását. Ennek megfelelően a tilalmi mozgalom az Ecstasyt csak azt követően korlátozta, miután mint a Prozac vállalat terméke világszerte népszerűvé vált. A tilalom csak egy volt a sok közül, az 1960-70-es évek hedonizmusa ellen vívott harcban. Az ezt övező pánikot jól mutatja, hogy amíg 1984-ben mindössze négy cikk foglalkozott a témával, addig 1995-96-ban ez a szám már négyszázra rúgott.

Az elsődleges oka a designerek háttérbe szorulásának más drogokhoz képest gazdasági okokra vezethető vissza, azaz a termelés és marketing kölcsönhatására. Nagyon rövid időn belül sokkal egyszerűbbé vált beszerezni jól ismert „márkájú” szubsztanciákat, így például a heroint, mintsem a fentanil-származékok veszélyes és ingoványos talajára tévedni. Továbbá erre az időre a középosztályon túl már az elitből is akadtak szerhasználók. A 90-es évek közepére a drogfogyasztás beivódott Hollywoodba (Pulp Fiction, Killing Zoe, Trainspotting), miközben köztudott volt a túladagolásában rejlő halálos kimenetele is.

Az igazi fordulópont korábban, a crack 1986-os felfedezésével következett be, amely az illegális kemikáliák közül a legnagyobb félelmet jelentette, így egy időre a szintetikusok iránti aggodalom a háttérbe szorult. Az új ellenséggé az évtized végére az ún. kristály meth (ICE) vált, amelynek berobbanása a média szerint olyan nagyerejű volt, hogy akár képes lett volna végigsöpögni az egész országon. Persze a kristály sosem vált a 90-es évek legfőbb ellenségévé, de a szert övező pánik követlenül a Reagan-féle drogháború származéka volt, ahol a drogok, az amerikai belpolitika központi részét képezték. A konzervatív politikai entitások pedig előszeretettel készítették politikai terméket egy-egy drogellenes programból melynek jelszavai a „zéró tolerancia”, illetve a „csak mondj nemet” voltak. A korszak büntetőjogi szabályozásai messze elkerülték az alkalmi fehér bőrszínű fogyasztókat. Jellegzetes városi és azon túl kisebbségi problémaként csak akkor merült fel mikor a középosztálybeli használatról a trendek az alacsonyabb társadalmi rétegekben összpontosultak, amelyet így széles körben fekete problémaként azonosítottak.

Utólag már megállapítható, hogy a kristályt övező hisztéria alaptalannak bizonyult, s attól függetlenül, hogy egy kis területen virágzott, nem söpört végig az egész nemzeten. Alig három évvel később, egy új anyag bukkant fel, az amfetaminok családjába tartozó katinon (CAT), így a kristályfogyasztás visszaszorult. A CAT körüli felhajtás azonban szintén nyomott hagyott az 1993-94-es amerikai sajtóban, a felhajtás viszont már csak azért sem alaptalan, mivel a CAT-et kifejezetten könnyű elkészíteni, hatása pedig a kokainéhoz fogható. Az 1994-es kongresszusi meghallgatásokon a CAT, a heroin és a metamfetamin mellett szerepelt elsőrendű kihívásként a DEA számára. Ezzel egyidőben a média, valamint a bűnüldöző szervek potenciális katasztrófát predesztináltak. A hisztéria a már megszokott filmbe illő forgatókönyvek szerint zajlott, ahogy a kristály esetében is. Noha a katinon előállítása titokban zajlott, semmilyen jel nem utalt arra, hogy fogyasztása emelkedő tendenciát mutatna, pár év kellett csak ahhoz, hogy a média is elismerje a veszély megszűnését, ha egyáltalán létezett is valaha. A torzító hatás kitűnően megfigyelhető, ahogy az állami televíziók és újságok, állami problémaként azonosítanak egy-egy helyi (lokális) társadalmi problémát.

Miután a kristály és a CAT elleni hajsza is kimerült, egy új „anti-synthetic” kampány vette kezdetét, amely immáron sokkal sikeresebben vetette meg lábait szerte az országban, szinte azonnal beivódott a köztudatba a metamfetamin, másnéven speed okozta veszély. A jelenség nyilvánvaló politikai háttérrel is rendelkezett, az akkor regnáló Clinton elnök belpolitikájának meghatározó eleme a bűnözés visszaszorítása volt. A metamfetamin-kérdés folyamatosan napirenden maradt, köszönhetően a különböző politikai és más véleményformálóknak. A „fehér viharral” való riogatás pedig a DEA közbenjárására vezethető vissza, a Kábítószer-ellenes Hivatal a politika viharában így próbálta növelni erőforrásait, miközben az ország számos pontján

használták fel politikai termékként a metamfetamin ellen vívott harcot, nem ritkán faji problémaként tálalva.

Az elmúlt négy évtizedben a fiatalok által felépített trendek (youth cultures) egymástól elkülönülve képviseltek meghatározott zenei ízlést, öltözködési stílust, szórakozási szokásokat, amelyek folyamatosan szinten tartották a partidrogok használatát. Ezek használata rendkívül sokszínű trendet mutat, de már maga a népszerűség velejárója az effajta designer drogok okozta félelem (designer-drug panic). Ezen anyagok fogyasztása azonban rendkívül lokalizálódott, amennyire népszerű egy adott közegben, egy adott szórakozóhelyen, ugyanaz az anyag, más területen pont olyan népszerűtlen vagy éppen teljesen ismeretlen. A kábítószer-ellenes véleményadók előszeretettel mozgósítják a közvéleményt, egységes fellépés iránt sürgetve, megakadályozandó a démoni designer-járvány kitörését. Az 1990-es évektől kezdődően láthatunk olyan beszámolókat különböző médiaorgánumoktól, amelyek az Ecstasy, a ketamin, a GHB, vagy az LSD robbanásszerű terjedésére próbálja felhívni a közvélemény figyelmét. Az 1990-es évek végére a szintetikus szerekhez a közvélemény a félelmen túl a bűnözést és a szexuális molesztálást kapcsolta.

Az 1970-es évek közepe óta találkozhatunk szintetikus szereket érintő pánikokkal, melyek hasonló mintázatban jelennek meg a véleményformáló orgánumokban, és rendkívül kétes információkon alapulnak. A probléma ezzel elsősorban az, hogy ezek már a kábítószereket érintő vitákat is torzítják, melynek következtében a szabályozások is egyre inkább nélkülözik a racionalitást. A „synthetic panic” egy periodikus jelenség, amire fel lehet készülni. A legjobb, ha tisztában vagyunk azokkal a retorikai elemekkel, amelyekkel a kábítószer-ellenes entitások operálnak, ilyenek például: a drogok sorozatgyilkosa; járvány; végigsöpör az országon; addiktívabb, mint a kokain; a függőség szívrohamhoz vezet; droggal összefüggésbe hozható haláleset; meggyötört életek.

Az ecstasy példája kitűnően bemutatja a kábítószer-szabályozás megkérdőjelezhetőségét. Ez még akkor is így van, ha elfogadjuk azt a nem bizonyított tényt, hogy az ecstasy agykárosodást okoz. A kórházakban használt legális drogok és gyógyszerek csaknem százezer amerikai életét követelik minden évben, használatuk azonban megengedett, mondván a velük járó előny meghaladja azokat a hátrányokat, amiket okoznak. Egy másik példával élve: amerikaiak százai hálnak meg légi balesetekben, a repülés mégis legális, az emberek országszerte repülnek, mivel a repülés adta kényelem és a sok-sok előny felülírja azt a kis kockázatot és veszélyt, amivel maga a repülés jár. Felmerül a kérdés: miért nem használhatja bárki saját felelősségére az ecstasyt vagy más szintetikus szert?

Ha azt a kérdést járjuk körbe, hogy miért nem használható egy kémiai szer élvezeti célokra, érdekes válaszokat kapunk. A válasz először is az, hogy egyetlen szabályozó szerv sem ismerné el a kémiai úton történő hangulat javítását, az öröm fokozását, a szexuális vágy gerjesztését vagy a koncentráció növelését egészséges emberek esetében. Ha egyik ilyen tulajdonsága sem lesz a szereknek megtűrve, vagy elfogadva, a legcsekélyebb bizonyíték a veszélyességükre elegendő, hogy a kérdés jogi tabu maradjon.

Az ecstasy elleni harc mindig is egyenlőtlen volt, de a hangsúly drámaian a kísérletezés felé tolódott el, amelyet szigorú törvények és erélyesen fellépő rendőrök követnek és amit pedig

kétes objektivitású média támogat. A neurokémiai és kémiai technológiák fejlődése kitűnő olaj a tűzre a drogellenes bürokraták és a démonizált kémikusok között. A végeredmény pedig egy újabb „synthetic panic”.

9 789633 067369

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE